HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

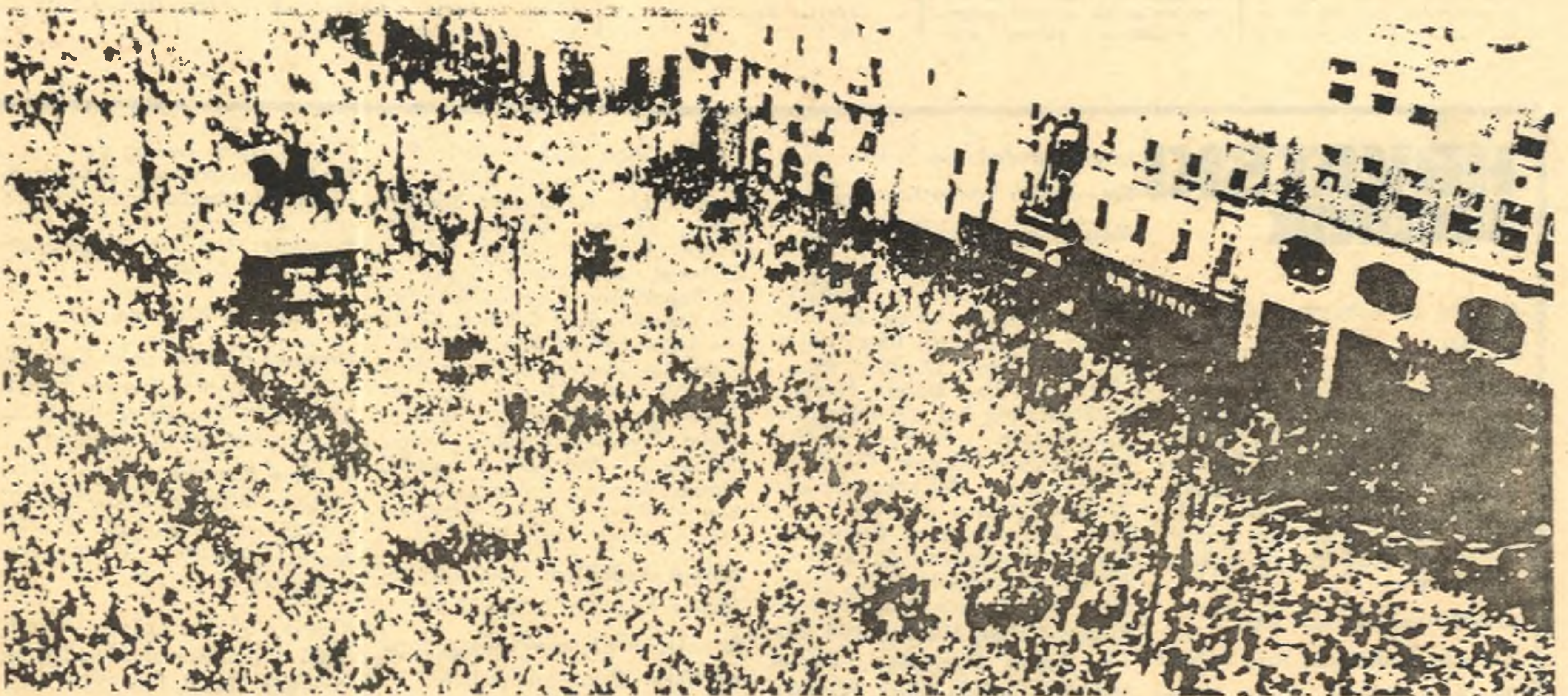
zagreb,
7. svibnja 1971.
godina I
broj 4
cijena 2 dinara

Oštro i plodno na Brijunima

Opet je jedna važna politička sjednica, održana iza zatvorenih vrata, uzbudila duhove. S razlogom: Tito ju je najavio prije petnaestak dana kao presudni dogovor koji treba raščistiti političku situaciju u kojoj su se očitovali simptomi krize. S raznih je strana, dakako, različito gledano na uzroke krize, a bilo je, u dijelu tiska, naglašenih dramatiziranja s blagim prizvukom prijetnje. Stvarala se klima za radikalne metode diktata s kojima bi trebali biti suzbijeni previše radikalni zahtjevi za progresivnim promjenama u SFR Jugoslaviji.

Očekivanja vezana uz tu proširenu sjednicu Predsjedništva SK Jugoslavije, koja je trajala puna tri dana na Brijunima, očekivanja u kojima je bilo i nade i strepnje, podigla su političku temperaturu, pa je sasvim razumljivo da je zadnje večeri pred blagdane, 30. travnja u TV-dnevniku, i sam Stjepan Kardoš, poznat kao miran i staložen spiker, s uzbuđenjem čitao listove saopćenja s Brijuna onako kako su stizali i pri tome često griješio. Već je prvi dojam nakon slušanja dugog i ozbiljnog teksta upućivao na toliko potrebno smirenje: politička je kriza prevladana 'edinstvenom suglasnošću najodgovornijih čimbenika iz svih republika da treba odlučno i bez ikakve odgode provesti one progresivne promjene kojima se i pristupilo da bi SFRJ, kao samoupravna i socijalistička zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti, bila jača i sposobnija da se suočava sa svim mogućim sadašnjim i budućim poteškoćama gospodarske, socijalne i političke naravi unutar svojih granica i izvan njih. Titov je čvrst i jasan prvosvibanjski govor u Labinu bio svojevrsni izvještaj našim narodima o tome što se zbivalo i što je odlučeno na Brijunima. Ne skrivajući da je, osobito na početku sjednice, diskusija bila oštra, Tito je naglasak stavio na postignuto jedinstvo o onome što je u ovim presudnim trenucima bitno: provedba ustavnih amandmana, s kojima se nacionalno pitanje ne rješava samo površinski nego i dubinski, prvorazredna je potreba i obveza za sve narode i narodnosti koji će biti u punoj mjeri ravnopravni i u okviru SFRJ i u okviru pojedinih republika. Da se taj temeljni cilj postigne potrebna je suradnja i disciplina svih: ona uključuje borbu za gospodarske odnose u kojima će izravni proizvođač raspolagati plodovima svojega rada; borbu protiv centralizma, unitarizma, nacionalizma i šovinizma; borbu protiv onih koji, zloupotrebom demokracije ili inim sredstvima, pokušavaju zakočiti i zaustaviti progresivni razvitak. Odazivajući se Titovu apelu novinstvu da pomogne ostvarenju takve politike naš list potvrđuje osnovne postavke svojega programa usmjerenog izražavanju i ostvarenju progresivnih težnji hrvatskoga naroda u svojoj suverenoj državi unutar SFR Jugoslavije kakva je oblikovana u ustavnim amandmanima.

Oštra i plodna brijunska sjednica razmatrala je i čitav kompleks pitanja proistekao iz nečuvene političke intrige koja je političko rukovodstvo SR Hrvatske htjela dovesti u vezu, pa i poistovetiti s ekstremnom ustaškom emigracijom. Odlučan stav CK SK Hrvatske protiv takvih kleveta, izražen na XIX sjednici, bio je doličan odgovor toj zaplotnjačkoj djelatnosti kojoj je cilj bio i ostao izazivati političku nestabilnost, međurepublička trvenja i nepovjerenje, slabljenje političkog jedinstva i otežavanje daljnjeg samoupravnog razvitka zemlje. Bilo je, međutim, i takvih koji su priželjkivali da se na Brijunima političko rukovodstvo SR Hrvatske nađe na optuženičkoj klupi zbog toga što se u jednoj rečenici saopćenja s XIX sjednice spominjalo da su dezinformacije »plasirane i preko nekih organa savezne uprave«, a na sam dan početka proširene sjednice Predsjedništva SK Jugoslavije predsjednik SIV-a Mitja Ribičič upoznao je javnost s nalazima posebne komisije koja je utvrdila da organi državne sigurnosti nisu sudjelovali u uroti. Dobro je da nisu: dobro za sve nas koji živimo u zemlji koja je još prije pet godina jasno izrazila želju da policiju, nasuprot ranijoj svemoći, svede na njezinu funkciju obrambene službe društva; dobro je to i za ugled SFR Jugoslavije u svijetu. Dobro je, uostalom, da je CK Hrvatske oštro zatražio da se ispitaju sve okolnosti jedne monstruozne intrige koja nije radila o glavi samo najistaknutijih vođa, nego i čitavog hrvatskog naroda. Na Brijunima je jasno stavljeno na znanje i ravnanje svima da je takva intriga postojala i da političko rukovodstvo SR Hrvatske nema nikakve veze s ustaškom emigracijom. Za zdrave odnose i međusobno povjerenje u SFRJ to je bitno! Što se pak tiče organa državne sigurnosti, oni su dobili satisfakciju konstatacijom da nisu sudjelovali u uroti, a slabosti utvrđene u njihovoj djelatnosti (koje se možda odnose na način i obujam obavještavanja pojedinih političkih čimbenika o emigrantskim klevetama) bit će, nadajmo se, otklonjene.
Pokazalo se i ovaj put na Brijunima da su zatvorene sjednice ponekad najbolja prilika za nužno potrebne otvorene razgovore. Naročito onda kad takvi razgovori, koliko god bili oštri, urode plodovima. Jedinstvo i odlučnost u provedbi ustavnih promjena – čije bi razvlačenje ili odgađanje rađalo nervozom – bitna je značajka brijunske sjednice, značajka koja umiruje, ohrabruje i razvedrava političko obzorje.

Vladimir Nazor: »Tko hoće da zakuca na srce čitavog hrvatskog naroda, mora doći na ovaj trg.«

PRVI MITING U OSLOBOĐENOM ZAGREBU (strana 3.)

»NOVOROĐENČE«

Pozdravljam Vaš trud, Vaša nastojanja i hrabrost da istini pogledate u oči!
Ne bih se nipošto složio s mišljenjem »da se poput svakog novorođenčeta derete«, niti »da se već pomalo osjeća i ono drugo što se kod novorođenčeta obično dešava« i da bi Vaš list trebalo ocijeniti »više kao politički loš nego kulturno dobar«, kako su pojedinci ocijenili Vaš rad. Zar je ukazivanje na greške i istinska želja da se one uklone »deranje«? Otkad je »politički loše« nastojati ispraviti propušteno?
Sretno!

Aleksander S. Kajfež,
Karlovac

PROVINCIJA I »PROVINCIJA«

Cijenjeno uredništvo!
U prvom broju »H.T.-a« pročitala sam, među ostalim, i napomenu Franje Falata, koja glasi: »Nemojte zaboravljati i zanemarivati tzv. provinciju... A sada si pokušajte predočiti u kakvoj sam tek ja pravoj provinciji, kad gazim blato malne do gležnja, da dođem recimo do liječničke ambulante, koja je na žalost tako zanemarena, da nema ni telefona. Struju ipak ima. Tamo je nedavno u čekaonici umrla jedna žena, a neki dan bilo nas je ondje tridesetak i jedna se pacijentica onesvijestila. Mislim da naš vrijedan liječnik ima dosta izvanrednih slučajeva, kad bi mu i te kako bio potreban telefon, a ne može ga dobiti.
Možda nećete vjerovati da je to u predgrađu Zagreba, koje se zove Dubrava i to u onom dijelu što se proteže južno od željezničke pruge. To je ta prava provincija. Već nekoliko godina molimo, tražimo, zahtijevamo bar jednu telefonsku liniju u ovo naselje-džunglu, ali uzalud. (...)

Slavica Doležal
Zagreb,

»KRIZA POVJERENJA...«

Poštovana redakcijo,
eto — jugoslavenska javnost je konačno saznala tko su ti unitaristi u Hrvatskoj: to su Srbi!
U posljednjem broju »Hrvatskog tjednika« u članku »Kriza povjerenja ili Srbi u hrvatskoj domovini« čitam slijedeće:
»Odbacujući eventualne unitarističke zablude, a zadržavajući svoj nacionalni osjećaj, Srbi u Hrvatskoj...«
Vjerujte mi, ne mogu pojmiti kako ste to mogli štampati?! Ako ne možete bar nešto dobro reći o Srbima u Hrvatskoj, ja vas, onda, molim — ostavite nas na miru!
Ja ne moram da mislim kao Drago Roksandić, koji je »u posljednje vrijeme dosta bavio političkom historijom Hrvatske...« (to ostavimo njemu), ali to ne znači da Hrvatska nije moja domovina, to ne znači da Hrvatsku kao svoju domovinu ne nosim u srcu.
Nadam se da će moje pismo naći mjesta u »Hrvatskom tjedniku« te vam se unaprijed najtoplije zahvaljujem.

Spase Uzelac

Molimo vas, pročitajte još jedanput sporni članak. Vidjet ćete da se vaše tvrdnje (o Hrvatskoj koju kao svoju domovinu nosite u srcu) potpuno poklapaju s duhom i riječju spomenutog teksta. Ali ako smatrate da je za Srbe u Hrvatskoj uvredljivo ako netko spomene »EVENTUALNE unitarističke zablude«, možemo vas utješiti priznanjem da među Hrvatima unitaristi nisu samo EVENTUALIJA nego žilava i okorjela stvarnost. Imamo ih u svim krajevima i na svim položajima, svakog zvanja i uzrasta, svakakvih imena i prezimena, od slova A do slova Ž.

TURIZAM

Zaprepastio me je članak Krunoslava Šute: »Mala turistička...« Sada mi je malo jasnije zašto kod nas, u turističkim mjestima, konobar-naučnik (taj naziv ne postoji više niti u kapitalističkim zemljama) zarađuje u sezoni 450.- din mjesečno služeći birokrate »Genexa« i njima slične, koji si priušte čak i putovanje s avionom na svoj »zasluženi« godišnji odmor. Uz to još i kritiziraju »dalmatinsku lenost« i čak ih i nazivlju šovinistima (...)

A. V. Budiša
Modena, Italija

RELIGIJA

Vaš sam pretplatnik i zadovoljan sam sa vašim tjednikom.
Ipak vam zamjeram, što uz mnoge rubrike u tjedniku, nema one koja bi imala naslov RELIGIJA.
U našem društvu živi religija, crkve su pune građana vjernika, a ni odnosi država-crkva nisu više onakvi, kakvi su bili odmah neposredno iza rata. Sada su čak uspostavljeni diplomatski odnosi između Jugoslavije i Vatikana i ti odnosi, čini se, postajat će sve bolji i bolji.
Zato bih želio da u vašem tjedniku uvedete rubriku: Religija.
Uz pozdrav,

Zdeslav Bulat
Split

Činjenica da u »Hrvatskom tjedniku« ne postoji stalna rubrika za vjerska pitanja, ne znači da na stranicama našeg lista ne mogu naći mjesta teme iz vjerskog života. ukoliko. razumije se, uredništvo ustanovi da te teme mogu pobuditi interes šire javnosti.

ZNANOST I NAUKA

Poštovano uredništvo!
»Hrvatski tjednik« ispunio je veliku prazninu nastalu nakon naprasne »Telegramove« smrti a koja se nemilo ćutila u hrvatskom novinstvu i nacionalnom životu uopće. Ne bih vas ovom prigodom htio zatrpati hrpom lovorika, reći ću samo da sam jako zadovoljan i da sam odsele vaš stalni čitatelj.
Sa zadovoljstvom sam pročitao članak H. Šimundića »Znanost i nauka« (H. T. br 2, 3 strana) u kojemu autor s pravom prosvjeduje protiv nasilnog odstranjivanja riječi »znanost« i uvođenja riječi »nauka« na njeno mjesto. Ali kako u tom napisu ima dosta nerečenog, a i dosta netočnog, dodao bih još ovo:
Hrvatska riječ »znanost« stvorena je u prvoj polovici XIX st. od Bogoslova Šuleka, a načinjena je po ugledu na korijen odgovarajuće riječi drugih naroda, kojima je pak izvorište latinska »scientia«, jer sve imaju u svom temeljnom dijelu korijen »znati« (njem. Wissenschaft, eng. science, tal. scienza, polj. uiedza itd.). Ona je u značenjskoj vezi s našim glagolom »proučavati«, a u toku centralističko-etatističkog razdoblja u novoj Jugoslaviji nasilno je zamijenjena srpskom riječju »nauka«, koja je ruskog podrijetla a koja je u hrvatskom književnom jeziku imala i ima drugo, bitno drugačije značenje. Nije točno da »nauk« i »nauka« imaju isto značenje, te da je »nauka« noviji oblik od »nauk«; oni i sada kao i prije imaju dva različna značenja: »nauk« je u značenjskoj vezi s glagolom »naučavati«, »propovijedati«, »učiti druge«, »poučavati« (istoznačna riječ »naučavanje«). Nije teško naći primjere od najstarijih hrvatskih tekstova do danas: Zadranin Šimun Budinić tiska svoju »Summu nauka kristianskoga« u Rimu 1583, Vetranović u renesansnom Dubrovniku poručuje svojim sugrađanima »Vaša uha otvorite, da moj nauk nie zaludu«, Reljković u XVIII st., govori Slavoncima »(Slavoniju) zapuštenu od Turak najdoste bez uredbe i nauka jošte« (misli se na vjerski nauk) itd... »Nauka« pak stoji u vezi sa značenjima »učiti se«, »učiti neku znanost, struku« i sl. Ovo potvrđuje naroda poslovica: Bez muke nema nauke«. Često se kaže na selu: »Otišao je u grad na nauke«, »Uči nauke u majstora«, »Uči stolarsku nauku (nauke)« itd. Odatle i dolazi novija riječ »naučnik« prema starijoj »šegrt«, a koja u srpskom književnom jeziku znači »učenjak«, »znanstvenik«.
Nu možda ovo i nije toliko značajno; važno je da prestanemo rabiti izraze koji su za naš jezični osjećaj smiješni i da jednom konačno i zauvijek nauka bude nauka, a znanost znanost. Ističem ovo zato što zagrebačka TV kao i naš tisak još stidljivo očijukaju s »naukom«, a na žalost ni vama nije strana, što pokazuje prva strana »H.T.« u kojemu je tiskan Šimundićev tekst (članak H. Šošića).
Smatram da bi bezodvlačno trebalo potvrditi i druge zatrte hrvatske riječi: Europa, Macedonija itd. Vidim da ste prvospomenutu već i sami uveli, na žalost ne doljedno. Znam, mnogima će biti čudno, neki će se i rugati, ali ništa zato; mi smo se Hrvati i predugo stidjeli svoga. Te smo riječi prihvatili iz latinskog jezika tradicionalnog izgovora i kao što imamo Zeusa i Cipar tako bi logično trebalo da bude Macedonija i Europa; to nam, uostalom svjedoči hrvatski književnički i javni jezik sve do 1918.
Napokon mnogo više prostora jeziku, i neka drug Babić ne piše stvari koje su jasne kao sunce.
Srdačno

prof. Damjan Vrančić
Split

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja

Naklada: Matica hrvatska, Zagreb, Matice hrvatske 2, tel. 39-393
Uređuju: Stjepan Babić, Zvonimir Berković, Jozo Ivičević, Tomislav Ladan, Srećko Lipovčan, Zvonimir Lisinski, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrtko Šercar, Ivo Škrabalo, Hrvoje Šošić, Franjo Tuđman, Igor Zidić

Glavni urednik: Igor Zidić

Odgovorni urednik: Jozo Ivičević

Tajnik uredništva: Franjo Marinković

Likovni urednik: Sanja Iveković

Fotografija: Ranko Karabelj

Meter: Drago Čvrljak

Uredničko vijeće: Zdravko Ašperger, Zvonimir Bartolić (Čakovec), Nikola Batušić, Vlaho Benković (Dubrovnik), Tihomil Beritić, Stjepan Čuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šime Đodan, Nedjeljko Fabrio (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin), Ljubica Filipić-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Vlado Gotovac, Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Radoslav Katičić, Igor Kuljerić, Ivan Kušan, Trpimir Macan, Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenka Munk, Ivan Mužić (Split), Stijepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić, Pavao Pavličić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić, Vladimir Ruždjak, Željko Sabol (Bjelovar), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Stipčević, Ivo Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Šegedin, Šerif Šehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej(Kutina), Dionizije Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić, Marko Veselica, Antun Vrdoljak, Vice Vukov, Vladimir Vuković, Franjo Zenko, Bože Žigo.

Adresa uredništva: 41000 Zagreb, Matice hrvatske 2, tel. 39-393.

Stranke se primaju svakog dana od 10 do 12 sati osim subote.

Rukopisi se ne vraćaju.

Novine izlaze svakog petka.
Tisak: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće, Zagreb, Lj. Gerovac 1.
Pretplata: Godišnja: 104,00 d; polugodišnja: 52,00 d.

Za inozemstvo dvostruko.

Dinarske doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb, 301-8-2185, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK).
Devizne doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb, 301-620/1001-32000-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK).

Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d, polovina stranice 2500 d, četvrtina 1250 d, 1 cm² 25 d.
Poštarina plaćena u gotovu.

U POVODU OBLJETNICE OSLOBOĐENJA ZAGREBA

Pred spomenikom u Zagrebu

Drugovi i drugarice! Grade Zagrebe! Narode hrvatski!

Tko hoće da zakuca na srce čitavog hrvatskog naroda, mora doći na ovaj trg. Bio vjesnik narodne radosti ili narodne žalosti, ne može nitko mimoići ovu plokatu. Usklici hrvatskog veselja, vapaji hrvatskog bola i krikovi hrvatskoga prkosa ili gnjeva nalazili su u najsudbonosnije dane naše povijesti baš ovdje najjači izražaj. Ma i koliko je ovaj trg mijenjao tokom vremena svoj izgled, nešto se ipak nije promijenilo: staro srce ne samo grada Zagreba, nego i čitave Hrvatske najjače i sad kuca baš na njemu.

Amo zato dođosmo ponajprije i mi.

I ne dođosmo ti, Jelačićeva plokato, grade Zagrebe i narode hrvatski, praznih ruku. Ne mislim na materijalne darove, koji će se pokazati kasnije, kao posljedice ovih velikih događaja, nego mislim na njihove preduvjete, što smo htjeli i uspjeli da ih stvorimo.

Nosimo ti na prag novoga narodnog života — a nakon ljutih borba i teških napora — što je najviše od potrebe, da se koješta liječi i ozdravi, da se nanovo gradi i izgradi, da se pročisti i oplemeni, i da se izvuče na sunce ono, što je dugo ležalo zanemareno, oglibljeno i opoganjeno na dnu još uvijek zdrave biti našeg naroda, nosimo ti m l a d o s t, uvijek spremnu na otpor i na borbu protiv zla; nosimo ti v j e r u u svoje sposobnosti i svoje ideale; nosimo ti l j u b a v ne samo prema svakom Hrvatu i prema našoj najbližoj i najdaljoj slavenskoj braći, nego također i prema Čovjeku uopće, ma kojeg jezika, vjere, zanimanja i socijalnog sloja, pa čak i ma kakve boje kože on bio. Naš moral i naša etika nisu nikako moral i etika okupatora i domaćih spekulanata i izdajica. Zagrepčani i svi narodi Federalne države Hrvatske, mi, borci narodno-oslobodilačke vojske, mi, tako zvani partizani, nosimo vam — ponajviše iz naših šuma — što se na planinama najjače osjeća, pravu bît slobode uopće, pa i onu slobodu, koja nama Hrvatima davno propade s Petrom Svačićem na Petrovoj Gori, a uskrsava nam, eto, našim vlastitim trudom, s Hrvatom maršalom Titom, kojemu i odavle ide naš pozdrav i naše priznanje.

Ova nova Titova Hrvatska nije neka ropska vazalska država, nastala milošću zlonamjerna tuđinca: ona je država, koja je nikla iz naših borba, iz naših patnja, iz naše krvi. Vi ste, Zagrepčani, već vidjeli našu junačku vojsku, i vidjeli ste i čuli naše generale i ostale komandante, koji su stigli svojim pobjedama daleko tamo do preko Trsta i do rijeke Soče.

Vidjeli ste, što smo uradili, a sigurno već osjećate, što smo željni još uraditi.

Naša je želja, da nestane s gradskih ulica i sa seoskih dvorišta nezaposlenih ljudi; prosjaka, zanemarenih staraca i zapuštene djece, hromih i bolesnih. Svak će — ma i kako bio unesrećen građanin naše države — imati zakonom p r a v o, da se kolektiv za nj drugarski brine. Milostinja ponizuje čovjeka.

Ali da se sve to postigne, treba nam, drugovi i drugarice, vaša suradnja, treba nam vaša marljivost i vaše ustrpljenje, jer se nakon toliko razaranja i uništavanja ne može sve postići preko noći. Svemu treba vremena. Čekanje, u radu, prva je dužnost. Osvjetlali smo patnjama i krvlju narodnu hrvatsku čast, priznato je sad i nama časno samostalno mjesto u krugu bratskih naroda Jugoslavije i Evrope; no, nakon izvojevanih borba, moramo što prije dokazati, da smo svojim radom kadri i nanovo urediti grdno oštećenu kuću; bez toga svi bi naši napori ostali bez uspjeha; od samog junaštva u borbama ne može se živjeti.

Ali ima još nešto, što vam nosimo.

U skladu sa svojim — da tako rečem — partizanskim gledanjem na poroke i na slabosti ljudske, nosimo vam i odreknuće od s v a k e o s v e t n i č k e m r ž n j e. Sudit će se samo očitom krvoloku, izdajniku i izrabljivaču tuđeg truda. Svi, koji su kadri i spremni raditi za dobro Federalne države Hrvatske, a nisu se okaljali kriminalnim, političkim i socijalnim grijesima, imat će pred sobom otvorene putove, da sudjeluju u radu za domovinu, a uz slobodno ispovijedanje vjere po svome osvjedočenju i u daljem uživanju pošteno, vlastitim radom i prema svojim potrebama stečene imovine.

Nije sada čas da pričam o našim borbama i o našim patnjama; nije čas da spomenem sve, što znamo o nevoljama, nepravdama i okrutnostima, koje su Zagrepčani kroz minule godine pretrpjeli; veoma dobro znamo, kako je život građanina u Zagrebu bio, za aktivnog rodoljuba, često puta teži i pogibeljniji no bijaše život Titova borca u bosanskim i hrvatskim šumama. A nije od potrebe da ubacim sada među Zagrepčane nove parole; vaše je oduševljenje, vaša pripravnost takva, da joj ne treba poticaja riječima. Čas je, kad se srce sama otvaraju dajući oduška sreći nastaloj u ovom historijskom momentu.

Današnji je dakle dan — dan radosti i veselja za svakoga, kome je savjest čista. Mi dolazimo na ovaj trg noseći u ruci grančicu mira, pouzdanja, praštanja i ljubavi.

Dignite dakle srca, zazvonite šutljiva kaptolska zvona, u ovom času veselja hrvatskog naroda.

Stigli su partizani. Maršal je Tito na vidiku. Nova hrvatska narodna vlada već je potpuna u našem bijelom Zagrebu.

govor

VLADIMIRA NAZORA

održan 16. V 1945.

Jure Sarić

SA PRVE KONFERENCIJE SINDIKATA HRVATSKE

O nekim aktualnim političkim i kadrovskim pitanjima

Drugarice i drugovi*,
javna rasprava o suštini krupnih promjena u političkom i privrednom sistemu, otpočeta još Desetom sjednicom Centralnog komiteta SKH i Prvom konferencijom SKJ, a sada konkretizirana u ustavnim amandmanima — pokazala je zaista općenarodnu podršku dubokim društvenim promjenama u svim republikama i pokrajinama. Ove javne rasprave govore o općoj političkoj pobjedi novoga kursa u cijeloj zemlji. Istodobno, konzervativne, birokratizirane i unitarističke snage, koje doživljavaju politički poraz, kontinuirano i smišljeno pružaju otpor ovom novom kursu razvoja samoupravnog socijalizma.

Sadašnji trenutak, u kojem je očigledna opća politička pobjeda novoga kursa u cijeloj zemlji, zahtijeva prelazak s verbalne podrške na konkretnu realizaciju toga kursa u svakoj radnoj organizaciji i svim društveno-političkim tijelima i organima vlasti.

Borba za konkretnu realizaciju novog političkog kursa, u kojem se na novi način, u praksi, rješavaju pitanja odnosa klase i nacije, avangarde i klase, federacije i republika, samoupravljanja u poduzeću i samoupravljanja naroda — nije jednostavna i laka. Naprotiv, ukoliko je u novom političkom kursu suština promjena dublja i svestranija, utoliko je njegova praktična realizacija teža i kompliciranija.

Mislim da se promjene, koje su na dnevnom redu današnjeg trenutka, po svojoj dubini i dometu mogu uspoređivati s revolucionarnim etapama kakve smo imali u novijoj povijesti, u godinama 1941., 1948. i 1950. U vezi s tim govorit ću o nekim kadrovskim problemima u novoj situaciji, i o nekim aktualnim problemima samoupravljanja u novoj situaciji.

Kadrovi odgovorni svome narodu

Naša vlastita povijest, kao i povijest drugih naroda i zemalja, ili klasa, uči nas da je pobjeda jedne politike u praksi, i u danom vremenu, utoliko sigurna, ukoliko je ona postala stvarnom svojinom kadrova koji je realiziraju. Naše pobjede u najnovijoj povijesti bile su zagarantirane baš stoga što su kadrovi koji su politiku ostvarivali u praksi, usvojili tu politiku kao svoju.

Smisao novog političkog kursa je u potpunom sukobu s monopolom osobne vlasti na bazi funkcije, s monopolom rutinerstva, dominacijom jednog naroda nad drugim, tj. s politikom nepisanog, ali u praksi primijenjenog ograničenog nacionalnog suvereniteta putem majorizacije. Novi politički kurs je u temeljitom sukobu s onima koji se stide pripadnosti svome narodu, bilo zbog kompleksa nacionalne inferiornosti, bilo zbog birokratiziranja u tome smislu. U sukobu je s onima koji radije odgovaraju za svoje postupke birokraciji gore, nego svome narodu. Novi politički kurs je u sukobu sa svima onima koji smatraju da je jedino njihov narod pozvan da širi »progres« u jednoj mnogonacionalnoj zajednici.

Budući da su nosioci ovakve dosadašnje prakse u našem društvu konkretni i živi ljudi, tj. kadrovi na raznim funkcijama, to znači da će se praktična realizacija ovog novog političkog kursa sukobiti s nizom pojedinaca i grupa, i s njihovim dosadašnjim praktičnim djelovanjem.

Realizacija suštine novog političkoga kursa polazi sa stajališta, da ukupnim dohotkom treba da neposredno raspolažu oni koji ga ostvaruju, i da samoupravni socijalizam mora postati svojinom svakoga od naših naroda i narodnosti.

Nacionalni i paritetni sastav kadrova

Taj princip valja dosljedno primijeniti unutar svake socijalističke republike, pa i unutar Socijalističke Republike Hrvatske. To traži i odgovarajuću nacionalnu strukturu, pogotovu rukovodećih ekipa na svim razinama, od radne organizacije do predstavnika u federaciji. Ne radi se ovdje — kao što bi neki htjeli — o prebrojavanju radi diskriminacije prema manjini, nego o neophodnosti da svaki narod ili svaka narodnost, na tlu na kome živi, preuzme na sebe direktnu političku odgovornost za pobjedu samoupravnog socijalizma u svojoj sredini. U tom pogledu značajne su izjave druga Tita da treba ići u ekonomske integracije, ali ne na principu nacionalne asimilacije.

Dosta je česta praksa da u nekim općinama i radnim organizacijama, obrazovnim, kulturnim i privrednim, u kojima su pretežno zaposleni radnici hrvatske nacionalnosti — gotovo kompletne rukovodeće ekipe sačinjavaju radnici drugih nacionalnosti, koje su u tim sredinama u manjini.

Stvara se neistinita predodžba kao da među zaposlenima hrvatske nacionalnosti nema sposobnih i odgovornih kadrova za rukovodeće funkcije, ili kao da toj većini nije stalo do odgovornosti za razvoj samoupravnog socijalizma.

Državnost republika, te ostvarivanje suvereniteta naroda i narodnosti na osnovama samoupravljanja, obavezno uključuju nacionalni paritet rukovodećih ekipa u odnosu na nacionalnu strukturu svih sredina. Inače, kako da se osigura odgovornost radnika odgovarajuće nacionalnosti pred njegovim narodom za daljnji razvoj samoupravnog socijalizma u vlastitoj sredini?

Ovaj princip nužno je realizirati u rukovodećim ekipama, kako bi se osigurala direktna odgovornost radničke klase za pravilno rješavanje klasnog i nacionalnog pitanja, te kako bi se uklonili svi uvjeti za međunacionalnu diskriminaciju.

Još više politizirati i mobilizirati radne ljude

Brže uklanjanje negativnih posljedica unitarističkog nasljeda još će više politizirati i mobilizirati radne ljude za potpuniju pobjedu novog političkog kursa, koji se temelji na samoupravnoj organizaciji naroda i narodnosti u okviru republika.

Brža realizacija ovoga kursa u praksi osigurat će u svakoj sredini bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti, jer se ono izgrađuje na ravnopravnosti, a ne na unitarizmu i političkoj neravnopravnosti.

Što brža primjena ovoga kursa u konkretnoj praksi jedino odgovara najdubljim interesima naroda i narodnosti svih republika, a tako i hrvatskom narodu, Srbima u SR Hrvatskoj i narodnostima koje u njoj žive.

Realizacija te politike zahtijeva otvorene i konkretne rasprave o suštini ovih promjena u svim sredinama i njihov konkretan vremenski program provođenja.

Položaj i uloga tehničke inteligencije

U vezi s kadrovskim pitanjima rekao bih još slijedeće.

Postoje mašljenja da je tehnička inteligencija sklona tehnokratizmu, birokratizmu, i da je ona prepreka razvoju samoupravljanja i samoupravnih odnosa. Neki su funkcionari tu inteligenciju javno pokušavali konfrontirati s radnicima i s radničkom klasom, kao da je ona, ta inteligencija, predstavnik neke povlaštene klase, usmjerene protiv samoupravnog društva. Pa tko je inače najdublje vezan za razvoj proizvodnih snaga, kao najvitalnijeg faktora socijalne revolucije, ako ne baš tehnička inteligencija? U novim, suvremenim uvjetima, kada proizvodne snage i tehnologija burno napreduju, može li se socijalna revolucija uspješno razvijati bez brojnijeg i direktnog angažiranja širokog kruga inteligencije u vodećim krugovima avangarde i u političkim forumima?

Ako su neke stvari loše rješavane u globalnoj ili konkretnoj ekonomskoj politici, za to je najmanje odgovorna tehnička inteligencija. Ako ona nije u dovoljnoj mjeri direktno uključena u tokove socijalne revolucije, onda je to zato što je još uvijek prisutno shvaćanje, kako bi ona trebala služiti određenoj politici, a ne biti graditelj te politike, direktno uključena u razne forume. Pogledajmo koliko je u praksi afirmiranih inženjera i tehničara na čelu poduzeća, općina, sindikalnih vijeća i partijskih komiteta, u sastavu republičkih političkih foruma, pa i našega Vijeća. Do nedavno smo imali pojavu da afirmirani inženjeri teško dolaze i do asistentskih mjesta na fakultetu.

Nacionalno zrela inteligencija na pozicijama samoupravnog socijalizma

Neki politički funkcionari sumnjičavi su prema inteligenciji i njezinom direktnom političkom angažiranju u forumima. Navodno, da ona nije uvijek dovoljno disciplinirana i da je previše kritizerski raspoložena. Život je pokazao da direktno uključivanje i kritizerski raspoložene inteligencije u kolo socijalne revolucije i avangarde, pomaže i njoj samoj da se brže oslobodi nekih zabluda i nerealnosti.

Nosioci su takvim mišljenja naročito alergični na onaj dio inteligencije koji pokazuje veću nacionalnu zrelost, iako najveći dio te inteligencije čvrsto stoji na pozicijama samoupravnog socijalizma.

Povijesne činjenice, od predratnog razdoblja do danas, potvrđuju da su mnogobrojni kadrovi iz kruga inteligencije sačinjavali osnovni dio avangarde socijalne revolucije kod nas. Humanistička inteligencija u najvećem se broju nalazila na strani KP godine 1941, 1948. i 1950. i po svojim shvaćanjima i po svom odnosu prema humanističkom progresu društva bila je sastavni dio te avangarde.

Treba reći da je najbrojniji dio te inteligencije jugoslavenskih naroda, koji je sudjelovao u NOB-i i stradao

u ratu i logorima, bio hrvatske nacionalnosti. Ta je inteligencija direktno sudjelovala u borbi za poslijeratnu izgradnju. Ona je često prva pokretala borbu da bi se srušio unitaristički način rješavanja pitanja osjetljivih za ravnopravnost naroda. Ponekada je inteligencija svojim zahtjevima išla ispred općepolitičke klime stvorene u zemlji. Ali, znanstveni i kulturni radnici ne bi bili što jesu, kad bi tražili zeleno svjetlo za ono do čega su konkretno došli svojom stvaralačkom spoznajom.

Brže, šire i izravnije uključivanje inteligencije u forume

U posljednjih 10 — 15 godina temeljito je izmijenjena kvalifikaciona struktura zaposlenih. Danas u SRH ima više od 100.000 fakultetski obrazovanih ljudi i preko 80.000 studenata. To je golema pokretačka snaga, koja će, kada postane faktor odlučivanja u ekonomiji i politici, u prirodnim i društvenim znanostima, brzo preporoditi našu SR Hrvatsku i pridonijeti bržem razvoju cijele SFRJ. Ali zapostavljanje, nepovjerenje ili stalna negativna kritika ove goleme stvaralačke snage u našem društvu, može nanijeti ogromne štete.

Žele li sindikati u novoj situaciji, tj. u ovoj novoj etapi socijalne revolucije opravdati svoje postojanje, morat će u svoje forume daleko šire i direktnije uključiti što veći krug radnika iz redova inteligencije. Neodrživo je shvaćanje da je daljnji razvoj socijalne revolucije u novim uvjetima moguć, ako se u političkim forumima nalaze isključivo predstavnici nižeg obrazovnog nivoa ili samo oni intelektualci koji su dovoljno disciplinirani i pokorni.

Sindikati će se u novim uvjetima morati osloboditi onih pojedinaca iz profesionalnog sastava, koji rade kao politički rutineri i kojih su pogledi i praksa nesuvremeni. Po mome mišljenju to se tiče sindikalnih foruma od općine do republike i federacije. Vrijeme je da sindikati ne budu više mjesto za razne sinekure.

*Ovo je dio izlaganja Jure Sarića, potpredsjednika Republičkog vijeća Saveza sindikata Hrvatske i zastupnika vijeća naroda Savezne skupštine, na Prvoj konferenciji Saveza sindikata Hrvatske što je održana 23. i 24. travnja u Opatiji.

Ivo Pavešić

ZA CIVILIZIRANE NORME U BRIZI ZA RADNOG ČOVJEKA

O zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti radnika i njihovih obitelji

Drugarice i drugovi*, oni koji su nas delegirali očekuju da jasno i glasno i narodski iznesemo što ih tišti, boli i češe. Zato se smatram ponukanim da iznesem neke probleme iz zdravstvene zaštite koji mi leže na srcu.

Prije diskusije o toj temi želim naglasiti da sve ove naše želje i prijedlozi moraju biti u potpunosti ostvareni ako želimo povratiti autoritet i povjerenje koje je Sindikat možda izgubio kod radnog čovjeka.

Mislim da je svima nama jasno da ćemo u većini slučajeva govoriti u vjetar, ako zaista, i to što hitnije, ne uspijemo ostvariti ustavne promjene, kako su predložene u ustavnim amandmanima.

To je želja čitave Hrvatske i čitave radničke klase, koja daje punu podršku i izražava povjerenje svom najvišem političkom rukovodstvu, jer osjeća i zna da se ti ljudi zaista iskreno i pošteno bore za progres svoga naroda, a time i čitave federacije.

Predlažem da Konferencija u prvom redu istakne zahtjev da što brže — bez odgađanja — provedu ustavne promjene, te da u ime radničke klase koju ovdje svi zastupamo dade punu borbenu, a ne samo deklarativnu podršku rukovodstvu Centralnog komiteta SK Hrvatske. (buran pljesak)

Dopustite, drugarice i drugovi, da sad prijeđem na moju temu.

Opasnost depopulacije

Da počnem od onoga od čega sve počinje, od djece. Drugovi, činjenice su — i to bolne — da u Hrvatskoj natalitet već dugo opada, što vodi depopulaciji nacije sa svim mogućim žalosnim posljedicama, a da i ne govorim o našoj djeci koja se rađaju po Njemačkoj, Austriji i Francuskoj. Niske zarade i dječji doplatak, sveden na simboličnu razinu, ne mogu biti poticaj za povećanje obitelji. Dok su druge zemlje postigle u tom pogledu velike uspjehe, povećavajući svim zaposlenim ljudima dječje dodatke, negdje čak i progresivno, pa danas i kod gradskog stanovništva u susjednoj kapitalističkoj Austriji ima u obitelji i do osmero djece, kod nas, u socijalističkoj zemlji, ti su se doplaci smanjivali i »kresali«, a o ostalim beneficijama za velike obitelji da ne govorim.

Koliko djece ne dobiva pravi obiteljski odgoj, jer su oba roditelja prisiljena raditi!

I tu bi se pomoglo, kad bi se omogućilo radničkoj obitelji da pristojno živi i sa zaradom jednog roditelja, a kad to nije moguće valja omogućiti zaista svrsishodan servis jaslica i dječjih ustanova.

Bolnice su prisiljene otpuštati i najteže bolesnike

Dopustite da spomenem i zdravstvenu zaštitu. Mi smo, drugovi, poslije rata izgradili tako malo bolničkog prostora, osobito u Zagrebu, da iz toga neminovno rezultira ružna i žalosna gužva za mjesta u bolnicama. Bolesnici su prisiljeni da se služe vezama i mitom, iako čitav život pošteno plaćaju svoje zdravstveno osiguranje.

Da spomenem i tužnu sudbinu onih nesretnika koji su kronični i neizlječivi bolesnici. Takve teške i nepokretne bolesnike, na žalost, bolnice ne mogu stalno držati. Rijetki su sretnici među njima koji svoj kraj mogu dočekati u bolnici jer zauzimaju mjesta onima kojima je potrebna akutna specijalistička intervencija. U mnogim slučajevima stoga su osuđeni da budu otpušteni kući i da leže i umiru često u vrlo teškim i nemogućim kućnim uvjetima: neki, umjesto njege, čuju grdnje i želje da što prije umru. Mi, drugovi, nemamo organizirane kronikarije, koji postoje u civiliziranim zemljama, a ono malo što je napravljeno u Jankomiru, kao i onaj odjel na Rebru, nije dovoljno ni za mali dio takvih nesretnih članova našega društva.

Što da vam kažem, uzmite samo onaj apsurdni limit broja zagrebačkih bolesnika, koji zdravstveno osiguranje postavlja zagrebačkim bolnicama pri ugovaranju otkupa bolničkih kreveta, što svi vi koji živite u Zagrebu vrlo dobro znate.

Ukinuti »štednju« na bolesnom čovjeku

Mislim da bismo trebali isto tako stati na kraj bilo kakvom daljnjem povećanju raznih postotaka što se oduzimaju onima koji boluju. Ta su oduzimanja uvedena s obrazloženjem da ljudi previše boluju i da previše zabušavaju, da se narodno izrazim. Međutim, došao sam do uvjerenja da zabušanti i dalje zabušavaju, a dobri radnici, koji su često puta teško bolesni — rade, jer ne žele i ne mogu izgubiti ništa od svoga stalnoga dohotka.

Isto tako smatram, da je za teže bolesnike i za one koji duže boluju, veliki problem i plaćanje participacije za recepte, koja je, na žalost, nedavno opet povećana. Onih 250 starih dinara mnogima od nas možda nije teško dati, ali radniku s niskim dohocima, ili umirovljeniku kojima se na račun bolovanja ionako oduzimaju neki postoci, nije lako dati svakih nekoliko dana 250 dinara za recept.

Mirovina — nesigurna starost

Osim toga, zajedno sa svim radnim ljudima, energično podržavam i reviziju mirovinskih propisa, jer mirovina može pružiti jedinu sigurnost u starosti, a naše sadašnje mirovine takvu sigurnost ne pružaju.

Molim ovaj skup da u svojim zaključcima posveti punu pažnju ovim izvanredno važnim problemima, koji se tiču boljeg i sigurnijeg života naših radnih ljudi, pa i svih nas koji tu sjedimo. (pljesak)

*Ovo je tekst izlaganja dr Ive Pavešića na Prvoj konferenciji Saveza sindikata Hrvatske što je održana 23. i 24. travnja u Opatiji.

TOP-BISERI

»Veran progresu«

Nedvojbeno ste čuli za beogradski »Jež« (erinaceus europeus), navodno humoristički list, »list za humanizam i renesansu«. E, pa, o tom i takvom »Ježu« bilo je mnogo toga rečeno, o njegovu profilu također, a i njegova idejna orijentacija je spominjana. No, to je sve bilo politički. Nedostajao je jedan cjeloviti povijesno-uljudbeni pristup. A da bi se takav nedostatak umanjio — »Jež« je sam odlučio tiskati razvojnu liniju svojih nazora i idejne orijentacije. Ovdje prenosimo najvažniji dio toga teksta iz 1660. broja, a iz pera »Ježeva« biografa Branislava Petrovića:

»Jež je jedan od najstarijih stanovnika zemaljskog šara. Još u ono slavno doba stvaranja mrkog uglja (kad još nije bilo mrkog medveda) Jež je izgledao kao i danas. Lisici se u tom periodu prolepšao rep, svinji je zakržljao, zec je usavršio brzinu, današnji konj ne bi prepoznao svoga rođaka iz tog dana, majmun je ostvario svoje bolesne ambicije da postane čovek, čovek je odleteo na Mesec, svi su se menjali i prilagođavali, svi su nešto ušićarili, **samo je Jež ostao veran samom sebi, svojim idejama i svom shvatanju progresa.«**

Dakle, tko prizna pola mu se oprašta. No, istini za volju — ovog puta potrebno mu je sve oprostiti. Naime, potrebno je zaista imati mnogo hrabrosti pa priznati svoju idejnu zrelost — čiji najviši oblik evolucije pretpostavlja pretpovijesno razdoblje. Moje iskrene čestitke »Ježu« — to čak nije ni na predbrijunskom stupnju.

Neki su otpisani

Popis, ah, popis. Popis je završen. Neki su, otpisani, Ali, zna se: Jugoslavija broji 20,504.516 duša. Drugim riječima, svake godine više nas je bilo za 195.000. No, republički ili regionalno gledano prolazili smo različito. Za Hrvatsku se zna — samo šest posto više.

Popisivači kažu, ima nas i vani. I ima. Računalo se oko milijun. Međutim, Latifić kaže: ne! Ne milijun, svega 682.262 žitelja privremneo je u inozemstvu. Od toga iz Hrvatske 227.841, a procjenjivano je oko pola milijuna. Zanimljivo, zar ne? Svakako! No, bilo bi još zanimljivije da se popisivalo oko Božića — onda su svi kod kuće — pa, bi se, možda i taj problem »znanstveno i egzaktno« riješio. Ovako opet problemi. Baš smo baksuz, a i taj Latifić.

Obrada obrade

Neprijeporno je da znanost danas postaje temeljnom proizvodnom snagom. Stupanj razvoja znanstveno-istraživačkog rada postaje istodobno i indikator gospodarskog i društvenog razvoja svake zemlje. I uvažavajući takav kriterij — mi se zaista imamo i čime pohvaliti. Već smo »uspjeli« izdvojiti 0.9 posto narodnog dohotka za znanstveno-istraživački rad. Istina — to još uvijek nije dostatno spram naših aspiracija — no, ne budimo sitničavi, a konačno — mogli smo i manje izdvajati — zar ne? U drugim zemljama, primjera radi, na manje od tisuću stanovnika dolazi jedan znanstveno-istraživački djelatnik, a kod nas — tek na dvije tisuća. No, istodobno imamo 235 znanstvenih ustanova i 183 znanstvene jedinice u privredi. Dakle, ne preostaje nam ništa drugo nego da osnujemo još jednu znanstvenu ustanovu za znanstvenu obradu postojećih znanstvenih ustanova. Kad rasipamo kadrove i snage — raspipajmo ih dosljedno i znanstveno!

EP

Nedavno se u Zagrebu vodila oštra polemika oko pokretanja novog humorističkog lista u Hrvatskoj. Uskoro je došlo i do otvorenih suprotstavljanja, a i nervoznijih reakcija je bilo. Jedni su bili za, a drugi protiv. I tko zna kako bi sve završilo, da jedan od onih koji je bio protiv, nije sve nadvikao:

»Što će nam humoristički list — kad imamo »Ekonomsku politiku?«

Po starem običaju

Još se dobro sjećamo s kakvom je nasladom dio bulevarskog, visokotiražnog tiska (uz suradnju neke niskotiražne starije braće) prije kojih dva mjeseca obavijestio javnost o vinkovačkom incidentu kad je skupina regruta prilikom odlaska u JNA pjevala nacionalističke — dakako, spominjale su se samo proustaške — pjesme. Neumorni je Vicko Raspor na beogradskom festivalu kratkometražnog filma našao mjesta na panou posvećenom njegovoj diki, filmu »Teroristi«, i za takav jedan novinski izrezak o vinkovačkom »slučaju«. On ga je i komentirao u obliku bombastičnog pitanja: »Tko je odgovoran što ovi omladinci nisu mogli vidjeti film ‚Teroristi'?«, proglašavajući taj film neprijepornim preventivnim lijekom protiv hrvatskog nacionalizma. Bila je to opet jedna insinuacija na račun hrvatskog političkog rukovodstva (ni prva, ni posljednja), no stvari su se dalje razvijale sasvim normalno: mladići su obukli uniforme u svojim jedinicama, a oni koji su doista pravili šovinističke ispade pozvani su na odgovornost. »Velika afera« bila bi gotovo zaboravljena da ovih dana u Osijeku drug Marko Koprtla nije otkrio neke dotad nepoznate pojedinosti:

»U vezi s nedavnim slučajem s nekim vinkovačkim regrutima, Koprtla je rekao da je istraga Stanice javne sigurnosti pokazala da su se regruti iz nekih hrvatskih i srpskih sela ove općine koji su bili u alkoholiziranom stanju nadmetali pjevajući nacionalističke pjesme i da su krivci već pozvani na odgovornost. Koprtla je međutim zamjerio što su listovi naveli da su se pjevale samo proustaške a ne i pročetničke pjesme«. (vijest je od Tanjuga).

Činjenica da se radilo o svojevrsnom pjevačkom nadmetanju dviju strana ne umanjuje, dakako, odgovornost ni jedne strane, ali postavlja pitanje odgovornosti onih koji jednostrano obavještavaju javnost. No i to je već postala njihova stara pjesma...

»Zastavin« monopol

Čitava je naša javnost sa zaprepaštenjem primila vijesti o golemom povećanju cijena automobilima »Zastava«. Povećanje cijena lakonski se objašnjava porastom cijena materijala i dijelova iz kojih »Zastava« sklapa automobile.

No, prava je istina da nekim svojim kooperantima u Hrvatskoj »Zastava« plaća za njihove proizvode cijene niže za 10—15% nego ranijih godina. Sva razlika od porasta proizvodnosti rada i modernizacije tih poduzeća, nastala odricanjem njihovih radnika, odlazi »Zastavi«.

Dok »Zastava« novac za vozila uzima unaprijed, dotle svojim kooperantima plaća mjesecima unatrag.

Gdje su pjesme iz NOB?

Govoreći na osnivačkoj skupštini odbora MH u Iloku, istaknuti vinkovački član Matice, odvjetnik Josip Košta naglasio je da su Iločani prije »progovorili kulturnom i prosvjetom«, nego njihovo središte Vukovar, istaknuvši da se u Vukovaru događa ono (»vjerujem, slučajem« — rekao je) što se ne bi smjelo događati i da se zaboravlja ono što se ne bi smjelo zaboravljati u višenacionalnoj zajednici. Da ga citiramo:

Slaveći tako proslavu 50. godišnjice II kongresa KPJ u dvorištu Galerije umjetnosti u Vukovaru dne 4. rujna 1970., slaveći jednu revolucionarnu partiju (...) koja kroz svoju borbenu historiju i tradiciju ima svojih heroja, ima svojih herojskih pjesama — slavi se ta 50-godišnjica sa zaboravom da postoje spomenute herojske pjesme NOB-e. Nijedna takva pjesma — uslijed zaborava — nije ušla u program te proslave. Ova zajednička proslava svih naroda i narodnosti općine Vukovar (Hrvata, Srba, Rusina itd) slavi se samo kosovskim ciklusom (Pogibija Jugovića, Slava kneza Lazara, Car Lazar i carica Milica itd, itd), dakle samo sa ciklusom iz doba feudalnog uređenja. Kad se je već zaboravilo da postoje i opisane herojske pjesme NOB i kad se odlučilo tu proslavu revolucionarne partije proslaviti ciklusom feudalnog doba, tada se opet zaboravilo da i drugi narodi i narodnosti imaju također svoje heroje iz feudalnog doba i pjesama o tim herojima (...) a sve se to zaboravilo kod proslave *revolucionarne partije koja je partija svih tih naroda i narodnosti*, a ne jednog naroda«.

Istina, ta priredba nije bila jedina u povodu proslave, no unatoč tome tko nije mišljenja da je Otokar Keršovani pogodniji u toj prilici od cara Lazara, Sava Kovačević od Vladete vojvode, a braća Ribar od braće Jugovića?

Čiji su interesi direktora?

Redovita godišnja skupština Komunalne banke i štedionice iz Osijeka, održana početkom ožujka ove godine, prošla je u našoj javnosti dosta nezapaženo. S nekoliko redaka pokušat ćemo ispraviti ovu nepravdu.

U svom izlaganju dugogodišnji je direktor ove banke Dragutin Singer izjavio otvoreno i neuvijeno, čitajući ekspoze i gotovo ne pogledavši prema mnogobrojnim delegatima, da osječka banka ne želi sudjelovati u stvaranju slavonske ili hrvatske banke.

Za stajalište druga Singera mogli bismo naći opravdanje, pa čak i ljudsko razumijevanje, ali je zapanjila činjenica da nitko od mnogobrojnih delegata na skupštini, predstavnika većeg dijela slavonske privrede, nije rekao ni riječi o ovom problemu i izjavi direktora osječke banke. Bilo je to svojevrsno ignoriranje preporuka političkog rukovodstva i stručnjaka naše republike i, ako baš hoćete, vitalnih interesa hrvatskog, a time i slavonskog gospodarstva, čiji su predstavnici — eto — tako mirno sjedili u velikoj dvorani Ekonomskoga fakulteta.

Nogomet, gospodarstvo i...

Na nedavnoj sjednici Predsjedništva Općinske skupštine Osijek raspravljalo se i o razvoju fizičke kulture. Tom prigodom je odlučeno, da posebnu pažnju valja posvetiti i razvoju nogometnog sporta, posebice NK »Osijeka«. Predsjedništvo, naime, smatra, da gospodarstvo i društveno-političke organizacije osim podrške, trebaju NK »Osijek« pomoći i financijski, kako bi se stvorili najbolji uvjeti da NK »Osijek« postane član Prve savezne nogometne lige, što bi koristilo i osječkom gospodarstvu.

Nije nam poznato da li je vođena i raspra o politici koju vodi uprava NK »Osijeka«. Naime, evidentno je da uprava NK »Osijek« kupuje posljednjih godina igrače (vrlo dubiozne vrijednosti) iz drugih regija i republika, zanemarivši posve igrački i sportski potencijal grada Osijeka i, posebice, šire Slavonije. Ne pamtimo već da je NK »Osijek« doveo u svoje redove kojeg nogometaša iz nekog manjeg slavonsko-baranjskog središta, a kamoli iz nekog drugog dijela SR Hrvatske. Iluzorno je zato očekivati, da će NK »Osijek« dobiti neku masovniju i trajniju podršku u Slavoniji, što bi mu bilo neophodno, želi li postići i zadržati prvoligaški status.

Uprava NK »Osijek« mogla bi — kad bi to željela — naučiti nešto i iz vrlo sličnog, još uvijek nezaboravljenog slučaja splitskog »Hajduka«.

PITAMO

Drugu Jakovu Sirotkoviću, potpredsjedniku SIV-a

Poštovani druže,

koncem prošle godine po hitnom je postupku donesen Zakon o preraspoređivanju neraspoređenih sredstava koja predstavljaju razliku između nabavne i prodajne cijene uvezenog cementa. To preraspoređivanje zapravo se sastojalo u tome da su ostvarena sredstva od 1. I 1968. do 22. V 1970., a koja su pripadala Fondu za izgradnju i razvoj domaće industrije cementa prenesena na račun sredstava Federacije za investicije u privredi.

Navodno se radi o oko 5,5 milijardi starih dinara s time da će se ta sredstva koristiti za izgradnju i razvoj domaće cementne industrije, pod uvjetom koji će se propisati posebnim saveznim propisom.

Kako se cement stalno uvozi i na tržištu je deficitaran, a propisa kako će se koristiti ova sredstva nema, molimo vas da obavijestite javnost zašto propis nije donesen; a ako je donesen, po kojim će se kriterijima novac dijeliti? Osim toga, javnost još ni danas nije jasno zašto je Zakon o prenošenju sredstava u korist Federacije uopće donesen.

Drugu Velimiru Raikoviću, direktoru Zavoda za privredno planiranje SR Hrvatske

Poštovani druže,

dnevno novinstvo prenijelo je vašu izjavu da je rast društvenoga proizvoda hrvatskoga gospodarstva u zadnjih 5 godina iznosio 2 posto niže od planiranoga, tako da je Hrvatska još uvijek nedovoljno razvijeno područje s relativno niskim životnim standardom.

Kako se radi o pitanju za koje je životno zainteresiran svaki stanovnik Hrvatske, molim vas, kako niste bili direktor Zavoda za privredno planiranje kada je društveni proizvod za prošlo petogodišnje razdoblje planiran, da obavijestite javnost koji su razlozi ovako drastičnog podbačaja plana i u kojim je područjima plan podbačen. Javnost bi posebno zanimalo koliko je ovakav podbačaj u ostvarenju plana društvenog proizvoda utjecao na rješavanje problema zaposlenosti u Hrvatskoj.

Tomislav Slavica

UNITARIZAM RECIDIVA AUTONOMAŠTVA

Valovi nacionalne obnove zauvijek potapljaju i autonomaštvo

Pod autonomašima podrazumijevamo protivnike ujedinjenja Dalmacije s gornjom Hrvatskom, podrazumijevamo one koji su prije dvanaest desetljeća isticali zahtjev za autonomijom Dalmacije i isticali svoje »dalmatinstvo« kao posebnost. Pogledamo li tko su bili autonomaši, vidjet ćemo da su to bili uglavnom tuđinci u hrvatskoj domovini i šačica domaćih renegata, školovanih u talijanskoj i bečkoj sredini, šačica koja je tijekom niza desetljeća mistificirala tuđinske političke, gospodarske i duhovne vrijednosti i utjecaje.

Mijenjali gazde i lik — zadržavali antihrvatstvo

Tijekom stoljeća autonomaštvo je, ne mijenjajući svoju antihrvatsku bit, perfidno mijenjalo svoj pojavni oblik. Za vrijeme I svjetskoga rata eskaliralo je kao talijanaška iredenta, ali godine 1918. autonomaška centripentalna sila mijenja svoje središte i od toga trenutka počinje novo autonomaštvo, koje se razlikuje od staroga jedino po tome što je pomaknulo svoje središte za nekoliko stotina kilometara na istok; a to je središte isto toliko izvan Hrvatske i njezina nacionalnoga bića, kao što su bila i ranija središta. Otklonom su promijenili »vjeru«, ali jednako su razarali sve što je hrvatsko.

U pašićevsko-karađorđevićevskoj kraljevini SHS i, kasnije, Jugoslaviji, autonomaštvo se transformira, predviđajući Živkovića, u integralističko jugoslavenstvo, premda mu nisu tuđe ni Markovićeve »pokrajinske autonomije«, je to je isto, samo malo drukčije, iako taj, uostalom, nije imao vlast. Tek u poslijeratnom razdoblju, u novoj Jugoslaviji, vampir autonomaštva zaogrnuo se suvremenim plaštem što ga je vezla avet Sime Markovića, plaštem što su ga, zbog »viših« interesa, vezli unitaristi. U južnoj Hrvatskoj vampir je ipak bio samo vampirić s poznatom unificiranom maskom na licu; pokatkad se pojavljivao u političkim i gospodarskim koncepcijama pojedinih društvenih i političkih faktora, pa i u shvaćanjima nekih kulturnih radnika, ili na stranicama nekih listova.

Trajni cilj: dezintegracija Hrvatske

Stimulirano izvana, autonomaštvo je vještom trgovinom »načela« neprestano pokušavalo Hrvatskoj zabosti klin, koji bi je podijelio na Dalmaciju, tu povijesnu kolijevku hrvatske države, i gornju Hrvatsku, klin koji bi hrvatski narod podijelio na »Dalmatince« i Hrvate. Uostalom, to bi bila samo prva faza komadanja, jer poslije bi unitaristi, ne prezajući ni pred čime, stvarali autonomaška uporišta u Lici, Baniji, Kordunu, Istri, Slavoniji itd., a pitanje je da li bi se po njihovu mišljenju Hrvatska protezala i na prostoru od Karlovca do Varaždina. Razbijajući integritet hrvatskih zemalja i svodeći Hrvate na polunarod, tako bi im se konačno lakše mogao nametnuti i jedan jezik kao pretpostavka teorije o jednom narodu, a sve to kao uvjet za jednu unitarističku državu. Ali narodi nisu isto što i željezo da bi se dali rasjeckati, istopiti, pa zavariti u monolitnu leguru. Narodi su živo tkivo sa svojom prošlošću, svojim jezikom, svojom kulturom, s jasnom predodžbom o svojoj samobitnosti. Tako se autonomaštvo pokazalo vrlo upotrebljivim trojanskim konjem ili, bolje, petom kolonom koja uništava svoj narod. Stručnjaci za gospodarsku problematiku vjerojatno će lako dokazati da preporodna prometnica Zagreb—Split, koja spaja dalmatinsku i panonsku Hrvatsku, kasni čitavo jedno stoljeće, i to dobrim dijelom »zaslugom« autonomaša i onih po čijem su diktatu radili. Ako hrvatski vlak kasni nekoliko desetljeća, to je i autonomaška zasluga!

Ucjene sa »sudbinom Jugoslavije«

Odnarođeni recidivi autonomaštva, koje se prije pola stoljeća okrenulo za pola kruga i prihvatilo unitarističku ideologiju, poistovjećuju danas hrvatske nacionalne osjećaje sa šovinizmom, neprestano ucjenjuju svojim strahom za sudbinu Jugoslavije, farizejski su uplašeni za bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti Jugoslavije. Premda postoji jasna granična linija između nacionalnoga osjećaja i šovinizma u teoriji i praksi, za koju hrvatski radnici i intelektualci imaju izoštren sluh i kriterij za razlikovanje, autonomaška nadnacionalna unitaristička ideologija, koja izuzima sebe, ipak izmišlja šovinističke vještice i prijeti nam njima, kako bi dokazala da samo jaka centralistička država osigurava napredak. Dakako, i autonomaštvo fetišizira klasno, a previđa nacionalno, gluho je na dijalektiku neodvojivosti tih dvaju pojmova, slijepo je za činjenicu da internacionalni smisao radničke klase ne negira naciju kao svoj subjektivitet. Emitiraju formalno-pravnu ravnopravnost, uravnilovku i etatističko gospodarstvo, i to suprotstavljaju nacionalnom, robno-novčanom privređivanju i samoupravljanju. Ovo posljednje, kao antitezu staljinističkom konceptu socijalizma, smatraju sumnjivim i opasnim, pa se na taj način suvremeno autonomaštvo objektivno svrstava u izravnog neprijatelja Hrvatske i Jugoslavije.

Potrebna bi bila poduža rasprava da bi se izložio cio katalog autonomaških nedjela i njihove sveze s tlačiteljima hrvatskog naroda. Dok je autonomaštvo u I svjetskom ratu kulminiralo u iredenti, u II svjetskom ratu neki politički vođe, isključivo iz redova autonomaša što su postali jugoslavenski nacionalisti, osnivaju četništvo u sjevernoj Dalmaciji i kroje kartu Velike Srbije.

Državnost i suverenost — preduvjet ravnopravnosti

Srećom, dogodio se Brijunski plenum, došla je Deseta sjednica koja je skinula koprenu s narodnih očiju, koprenu koju mu je rafinirano i uporno namještalo unitarističko jugoslavenstvo. Sjetili smo se naše prošlosti, prisjetili smo se onoga najboljega iz učenja naših predaka, shvatili smo da hrvatski narod neće biti manipuliran ni eksploatiran samo onda ako ostvari svoju državnst, da će biti stvarno ravnopravan samo ukoliko postigne suverenitet. Ako se to ne ostvari, onda će taj narod služiti kao objekt drugim subjektima, poslužit će kao unitaristički poligon, vježbalište ili pokusni kunić centralizma za njegove umilne internacionalističke fraze o odumiranju *jedne* države, kao surovo razbojište za raseljavanje i uništavanje toga naroda. Ali socijalizam svakom narodu daje optimalna prava, i hrvatski će se narod sam pobrinuti da ne doživi sudbinu goru nego što ju je doživio u feudalnim i kapitalističkim društvima, sam će se pobrinuti za to da ne postane ničijim pokusnim poligonom za odumiranje. Stvarajući svoj subjektivitet, svoju državnost u jugoslavenskoj socijalističkoj zajednici, zaštitit će se od opasnosti da postane objektom nekog »višeg« cilja.

Obnova povjerenja u socijalizam

Porazno je i sramotno, ali i indikativno, da danas u novoj Jugoslaviji, poslije toliko prolivene krvi i pouka povijesti, neki krugovi iz druge republike ponovno pozivaju na autonomaštvo, štoviše, zbog tobožnjeg straha od patologiziranog nacionalizma; parafrazira se Perikla, koji je bio protiv ustupaka Spartancima, navodi se Chamberlainova popustljivost Hitleru, da bi se izveo zaključak smisao kojega jest, da se treba energično suprotstaviti promjenama u političkom sustavu i amandmanima za promjenu ustava, makar i pod cijenu oružanog sukoba. Tijekom povijesti vrlo je slično, pothranjivano izvana, reagiralo i autonomaštvo, pa šačica renegata, zbog nekoliko mrvica s hegemonističkog stola, nije prezala ni od čega. Međutim, u ovim sudbinskim trenucima prekretnice, koja će jugoslavenskim narodima vratiti stvarnu jednakopravnost, suverenitet i dignitet, treba sačuvati trijeznost i dostojanstvo, te se unitarističko-autonomaškim provokacijama ne smije nasjedati. Baš su promjene u političkom sustavu svima vratile poljuljano povjerenje u socijalizam i u ispravnost puta kojim smo krenuli, a za njihovo dosljedno provođenje jamči slobodni narod socijalističke Hrvatske i ostale nacije i narodnosti u samoupravnoj Jugoslaviji.

Usprkos gotovo polustoljetnoj unitarističkoj utopiji, koja je sve hrvatsko progonila često žešće, a uvijek lul avije, od austro-ugarskih kombinacija i talijanaške politike, narod Dalmacije nikad se nije odrekao svoga hrvatskog imena. Naraštaji koji su desetljećima lutali labirintom unitarističkih zamki o jednom jeziku, jednom narodu, jednoj državi, zaboravljajući pokatkad pri tome i na svoj narod, sada su očito shvatili kuda je sve to vodilo, očito su shvatili otrovnu ulogu autonomaških jezgara. Centri financijske moći, mahom izvan Hrvatske, a koji su to postali zahvaljujući eksploataciji i hrvatske privrede, svojim gospodarskim udarima, što ih je olakšavalo i omogućavalo autonomaštvo kao njihova prethodnica, stvarali su opasnu hobotnicu koja je svojim krakovima stezala i razarala nacionalno, radeći, u krajnjoj liniji, protiv životnih probitaka hrvatskoga naroda

Vlastitu sudbinu u svoje ruke

Posljednjih je godina socijalistička praksa likvidirala povijesne špekulacije autonomaša i potvrdila da je Hrvatska domovina svima koji u njoj žive. *Revolucija je stvorila temeljne pretpostavke za rješenje jednakopravnosti i nacionalnog suvereniteta, a sada smo pred konačnim rješenjem.* Narod Južne Hrvatske, poglavito mladi naraštaji, nikad nije tako čvrsto i jedinstveno podržavao političko rukovodstvo Hrvatske, taj narod znade da Jugoslavija nije koherentna, ukoliko je snažna samo u svom centru, nego je korentna, ukoliko je jaka u svakoj svojoj jedinici.

Valovi nacionalne obnove, što je upravo u tijeku, krše i zadnje ostatke onog najžilavijeg i najrafiniranijeg autonomaštva, koje je na račun hrvatskoga naroda, i prodavajući ga, udvaralo policijskim, centralističkim i unitarističkim sistemima, dobivajući za to Judine srebrnjake koji će zveckati i narodnom uhu kao opomena da se nikada više ne smije dopustiti povratak na staro. Hrvatski intelektualci, ne primijenjujući metode političkih protivnika, trebaju danas raditi na širenju hrvatske socijalističke misli, produbljivati socijalistička, samoupravna i humana načela. Hrvatski narod ne želi ni drugom narodu ono što ne želi sebi, on je za ravnopravnost svih najprije u svojoj domovini, pa onda za jednakopravnost i suverenost u okviru socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije.

Preuzimajući svoju sudbinu u svoje ruke, dovršavajući duhovnu i teritorijalnu integraciju svoga nacionalnoga bića, hrvatski narod konstitura svoju državnost, jednakopravnost i suverenitet u zajednici SFRJ, gradeći novo na onom najpozitivnijem iz svoje prošlosti i sadašnjosti, a povijest će pokazati kakav je biljeg ostavio posljednji unitaristički oblik autonomaštva u južnoj Hrvatskoj danas, kao što je pokazala kakve je posljedice autonomaštvo ostavilo jučer.

Napomena: (Ulomak iz teksta sa simpozija »Autonomaštvo jučer — unitarizam danas«, što ga je u Splitu organiziralo uredništvo »Vidika«. Kompletni rukopisi sudionika simpozija bit će objavljeni u posebnom broju »Vidika«.)

ISPRAVAK

U br. 3 »HT«, na 3. str., u tekstu Franje Zenka, omaškom je dva puta otiskan pasus koji počinje s »Prigovor protivnika . . . «, a završava s ». . . oslobođenje radničke klase«. Također je dva puta otiskan zaključak autora.

Branko Vegar

ZAGREB SPLIT

Gospodarska i nacionalna integracija SR Hrvatske

U proteklih sedamdesetak godina Hrvatska se u sukobu različitih gospodarskih i političkih interesa te kontinentalnih shvaćanja našla u vrlo nezavidnom položaju, s obzirom na to da nije bila u mogućnosti iskoristiti neke od svojih vitalnih komparativnih prednosti, a to su na prvom mjestu, njezin izrazito pomorski i tranzitni prometno-geografski položaj.

Danas sve više dolazi do izražaja koncentracija života na morskoj obali. **Proces litoralizacije gospodarskih aktivnosti te oslobađanje unutrašnjih kontinentalnih područja okova izolacionizma i autarhičnosti postaje u naše vrijeme preokupacija mnogih pomorskih zemalja.** Iskustva pokazuju da se heterogenost gospodarskog razvoja pojedinih regija u velikoj mjeri približava kvalitativnim razlikama prometnog sistema. Prometni je sistem ipak glavni čimbenik koji preferira i upućuje investicije na određena područja. Prema tome, prometni sistem, njegovo zaokruživanje, a posebno izgradnja prometne infrastrukture znači važan instrument u rješavanju gospodarskog razvoja i teritorijalnog uređenja.

Automobil je u posljednjim desetljećima svojim mnogostrukim oblicima primjene znatno pojačao gospodarsku i društvenu aktivnost. Izgradnjom auto-cesta automobilu je stavljena na raspolaganje i mreža za daljinska putovanja i prijevoze. Auto-ceste se trasiraju i izgrađuju na glavnim prometnim pravcima kako bi gospodarske prostore vezale jedne s drugima, vremenski skratile prijevoz između velikih središta, priključile značajne morske luke zaleđu, osigurale vezu između područja u razvoju s velikim industrijskim središtima i najposlje osigurale interregionalno povezivanje s inozemnim sistemom cestovnih komunikacija. **U biti autoceste integriraju cjelokupni državni teritorij i povezuju ga s inozemstvom.**

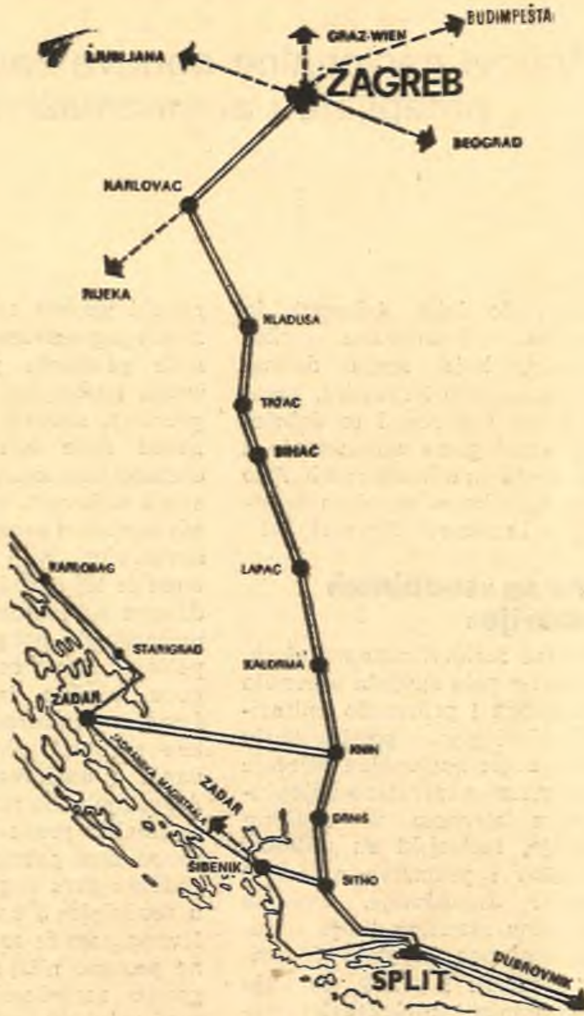
Prvenstvena nacionalna i gospodarska potreba

Intezivna litoralizacija gospodarskih i društvenih aktivnosti uzduž čitave naše obale i najšire turističko otvaranje prema ostalom svijetu zahtijeva velike napore u izgradnji prometne infrastrukture u obalnom pojasu, a posebno na svim važnijim tranzitnim i meridionalnim prometnim koridorima u zaleđu. Srednja i južna Hrvatska treba da u prometnom pogledu postanu u potpunosti integrirana područja, a cijela zemlja prihvatiti pomorsku orijentaciju i time valorizirati svoju posredničku funkciju između kontinentalne Evrope i ostalog svijeta. Realizacija takvih zahtjeva traži gospodarski razvoj zemlje, porast životnog standarda, sve propulzivniji razvitak motorizacije, a pogotovu inozemni i domaći auto-moto-turistički promet. S tih se razloga nameće kao prva i neodgodiva potreba što kvalitetnijega cestovnog povezivanja Splita sa Zagrebom i daljim domaćim i internacionalnim zaleđem. Otvaranje Hrvatske i Jugoslavije prema srednjoj i sjevernoj Evropi i povezivanje njena južnog dijela s nacionalnim i internacionalnim zaleđem primarni je gospodarski i nacionalni interes i potreba.

Na prometnom pravcu austrijska granica-Maribor-Ptuj-Krapina-Zagreb-Bihać-Knin-Split (Šibenik i Zadar) Zagreb i Split znače dva važna gospodarska i prometna čvorišta i raskršća.

Prometno-geografsko značenje

Na rubovima alpsko-gorskog sistema u čitavoj Srednjoj Evropi nikla su velika industrijska središta, tj. između gorskog rudnog bogatstva i nizinskog agrarnog gospodarstva. Zagreb se upravo nalazi na takvom rubu alpskog sistema, dakle, između slovenskog i bosanskog rudnog blaga. On znači prometna vrata između ta dva sistema i točku na koju treba vezati južnu Hrvatsku i kvarnersko-primorsko područje. **Prometno-geografsko značenje Zagreba je određeno time što se nalazi na raskršću prometnih putova koji vode iz podunavske nizine najkraćim putevima na Jadransko more i na put koji vodi od Zapadne i Srednje Evrope dolinom Save u istočnu i jugoistočnu Evropu.** Takav mu položaj osigurava važnu ulogu tranzitnog središta u razmjeni dobara između kontinenta i mora, te Istoka i Zapada, kao i jakoga tranzitnog središta u turističkom inozemnom i domaćem prometu.

Split je smješten u središnjem dijelu jadranskog područja. Ima centrani položaj u odnosu na dalmatinsko područje, a u odnosu na zračne udaljenosti od ostalih dijelova kopnenog zaleđa ima izmimno povoljan, gotovo središnji smještaj. On je s kontinentalnim dijelom zemlje povezan ličkom i unskom željezničkom prugom. Ni jedna ni druga pruga ne pružaju Splitu brze i suvremene veze. Cestovne prometnice sa zaleđom vrlo su nepovoljne. Modernizirane cestovne prometnice s unutrašnjošću zemlje vode zaobilazno ili preko Rijeke i Gospića ili preko Metkovića i Mostara, tako da se može slobodno reći da je **Split u pogledu cestovnih veza sa svojim zaleđem, a posebno Srednjom Hrvatskom, u potpunosti izoliran. On je u cjelini danas, u cestovnom pogledu, najnepovezaniji grad na Jadranskoj obali** i zbog toga su područja srednje i južne Dalmacije u stanovitom pogledu onemogućena u daljnjem dinamičnijem razvoju.

Unska ili »istočnolička« varijanta

Povezivanje ta dva važna naša središta autocestom izvršit će se prema dosadašnjim odlukama trasom Karlovac-Bihać-Knin-Split. Prihvaćena trasa prolazi kroz SR BiH sa oko 47 km, ili 17 posto ukupne dužine. **U biti trasa vodi kroz istočnu Liku, te je ispravnije govoriti o »istočnoličkoj«, a ne o unskoj varijanti.** Glavni čimbenici koji su utjecali na izbor »istočnoličke« varijante jesu mogućnost kontinuiranoga godišnjeg prometa uslijed povoljnijih klimatskih prilika, povoljniji tlocrtni i visinski elementi kao i lokacija važnih prometnih čvorišta Knina i Bihaća. **Klimatski podaci pokazuju da je na »unskoj« ili »istočnoličkoj« trasi debljina i broj dana trajanja snijega dvostruko manji nego na »srednjoličkoj«.** Isto tako izabrana trasa bit će izložena kudikamo manjem broju i opsegu snijažnih zapuha, pa će i troškovi zimskog održavanja biti manji.

Općenito je poznato da autoceste kao velike tranzitne cestovne osovine znatno utječu na gospodarski razvitak zemlje i regija kroz koje prolaze. Sigurno je da će izgradnjom auto-ceste Split-Zagreb doći u široj i užoj gospodarstvenoj zoni do promjena gospodarske strukture i povećanja proizvodnje što će se očitovati u promjenama strukture investicija, u novom lociranju industrijskih i stambenih područja, u promjenama dimenzija postojećih poduzeća, u promjeni udjela područja kroz koje će autocesta prolaziti, u dodatnom turističkom razvoju, u većoj specijalizaciji poljoprivrede, regija, poduzeća, pa konačno i u podjeli rada cijele naše zemlje.

Na najvitalnijim evropskim pravcima

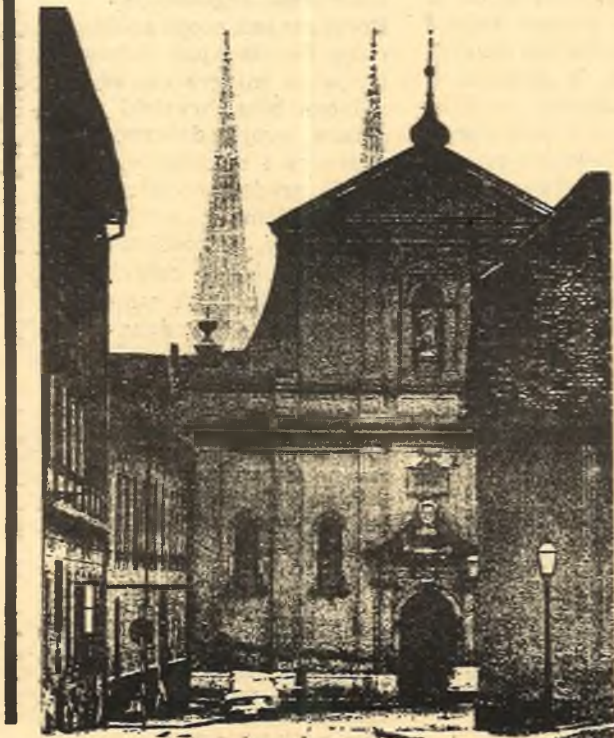
Primjeri iz raznih zemalja pokazuju da je nakon izgradnje jedne auto ceste u većim naseljima preko 10000 stanovnika došlo do koncentracije nekih industrijskih djelatnosti i veletrgovine, a u cijelom užem i širem gravitacionom području do povećanja industrijskog razvoja i poljoprivredne specijalizacije. Nove industrije koje razvija i stimulira autocesta većinom su transportno intenzivne. U nerazvijenijim ili nedovoljno razvijenim područjima, a posebno ondje gdje nema identificiranih uvjeta za razvoj i u ruralnim naseljima (osim ako su velika raskršća), ne treba od izgradnje autoceste očekivati znatnijih koristi.

Izgradnja autoceste Split-Zagreb-Krapina i dalje, treba da postane nacionalni interes cijele SR Hrvatske. **Ona će najkraće i najbrže povezati južnu Hrvatsku, Zapadnu Hercegovinu i Bosnu sa Zagrebom i dalje preko Hrvatskog zagorja s istočnim dijelom Slovenije,** a preko Pyrn (autocesta Linz-Wels-Graz-granica Jugoslavije i Šentilj), i Südautobahna s Linzom, Salzburgom i Bečom.

Beč i Split nalaze se gotovo na istom meridijanu. **Pravci i cestovne komunikacije iz Skandinavije, Sjeverne, Srednje i Južne Njemačke preko Münchena, Salzburga i Linza, pa zatim iz pravca Berlina, Praga, Bratislave, Budimpešte** nadovezuju se na taj važan pravac.

Obala južne Hrvatske izgradnjom auto ceste Split-Zagreb postat će **atraktivni evropski rekreativni prostor.** Uviđajući gospodarsko, turističko i nacionalno značenje ove autoceste, bilo bi potrebno da svaka radna organizacija i svaki građanin SR Hrvatske pridonese njenoj izgradnji.

Autocesta Zagreb-Split postat će objekt gospodarske i nacionalne integracije SR Hrvatske, pa s tog stajališta treba promatrati i njenu izgradnju pripomoći i svesrdno podržati.

Josip Roglić

Ljudi, homo Učku sami skopat!

Nadomak stiska ruke

Kad su krajem listopada prošle godine predstavnici Istre na skupu u opatijskom »Kvarneru« zanosno i spontano apelirali da se probije tunel kroz Učku, posebno se dojmila izjava jednog od njih »Sami ćemo bušiti Učku, a vjerujemo da će nam i drugi pomoći«! Zaokupila me ta izjava a njen sadržaj poticao na razmišljanje.

Budi se Veli Jože

Prvi dio izjave odražava odlučnost koja ima duboko korijenje i vodi u vrijeme. Iz tog korijena je izbijao nedavni apel bezimenog istarskog čakavskog pjesnika »Ljudi, homo Učku sami skopat«. U sjećanje mi je iskrsnuo bolešću nagrizen T. Peruško koji blještavim očima i posljednjim snagama apelira na Simpoziju JAZU u Rijeci (1966) da se konačno otvore vrata bratskih želja, a člankom »Istarski puti« u Riječkoj reviji ostavlja to potomcima kao posljednju želju. Radi se o vječnoj općoj želji Istrana, što je potaklo vizionara i entuzijasta V. Holjevca da učini nemoguće i da se samoprijegorno zaleti prema za tada, iz neshvatljivih razloga, nedostižnom. Spoznaja istarske želje i našeg općeg interesa potakla je i nas u Komisiji za razgraničenje da pronađemo stručnjake koji su bez nagrade izradili (1946) projekt željezničkog povezivanja Rijeke i Poreča. Projekt smo podnijeli Komisiji za utvrđivanje prvog petogodišnjeg plana — na žalost uzalud! Početkom ovog stoljeća pionir M. Laginja je pokušavao uvjeriti u potrebu probijanja Učke one koji, razumljivo, za to nisu imali sluha, a njegovi nemoćni prethodnici bili su (1864) u Istarskom saboru u još očajnijem položaju. Razmišljanje vodi dalje u prošlost među bezimene i vjerom podržavane istarske Hrvate, koji su nemoćno gledali bedem planine koja seže »pod oblaki« i vjerovali da u njoj počiva njihov Veli Jože koji će se jednom probuditi, stresti pokrov kamene rake i otvoriti put među braćom. Radi se, dakle, o odlučnosti koju hrani korijenje vječnosti.

Znaci novog vremena

U drugom dijelu izjave osjetio sam sebe u društvu bezbrojnih »drugih«. S pouzdanjem sam pomislio »nije to stvar samo Istrana, već svih nas«. Spontan hrvatski odziv na istarski apel pokazao je da vječnost hrani našu opću želju i odlučnost. Zastupnik, na drugom kraju položene Baranje, osjeća što i Istrani. S oduševljenjem glasa za odluku da se probije Učka i zastupnicima predlaže da prvi polože prilog! U zagrebačkoj banci ispred mene je žena, po govoru nije Istrijanka a izgledom nije odražavala obilje. Kad je činovnica objasnila da do rujna treba uplatiti cijeli poklon od 1.000 dinara, žena je s ponosom odgovorila: »nadam se da ću to i ranije sakupiti«! Vodstvo sveučilišne omladine spontano zaključuje da će prvu zaradu položiti za probijanje tunela kroz Učku a drugu za autocestu Zagreb-Split, te da će studenti u te radove uložiti njima svojstveni zanos i napor — zaista, znaci novog vremena! Moji istarski prijatelji ne mogu doći do riječi zbog oduševljenja kako je prihvaćen njihov apel. Ali, dragi prijatelji, ništa vam ne poklanjamo; naprotiv, vama pripada zasluga, što ste kucnuli na prava vrata.

Istarska inicijativa je ispod pepela odgurnula žar vječne želje da budemo zajedno, da se naši napori zbrajaju i dostignuća bogate zajednicu. Ta želja je deklarirana u doba ilirske zore i uvijek je u nama prisutna. Žar regeneriranog patriotizma probija Učku.

Ore se do mora

Ne radi se o običnom osjećaju, jer bi taj vremenom blijedio i nestao. Stvarnost je hranila vječnu želju koju samo ispunjenje može zamijeniti. Hrvatsko biće želi da priključi svoj najvrijedniji dio. U jednom od najvažnijih krajeva cijenjenog evropskog poluotoka kupa se u plavoj jadranskoj pučini plodna Istra, koja se »ore do mora«. Plodnosti tla pridružuje se i podzemno blago, a najveću vrijednost ima Istra u cijeni koju uživa u širokoj okolici.

Istra je najvrijedniji dio Hrvatske, a obilje spomenika svjedoči koliki su posezali za tim dragim krajem. I naslijeđeno prastaro ime kaže da su naši preci ušli i održali se u kraju koji nije bio pust i bezimen. Objektivno vrijedna Istra podržava naše vječne želje i zaslužuje odgovarajuće zalaganje.

Probijanje prolaza kroz Učku nagovješćuje novo doba povezanog života, zbrajanja napora i ubrzanog hoda ka blagostanju. Najdraža i najopjevanija planina dobiva bogatiji sadržaj i postaje simbol novog vremena.

Učka je opravdano najpopularnija hrvatska planina; obiluje šumom, livadama i vodom, što je rijetko u krškom kraju. Pastiri su na njenim padinama tkali vizionarske legende, lijepa i »balkonski« smještena sela bila su kolijevka prave narodne kulture koja je dokumentirana ranim pravnim statutima. Sa vrha se otvara jedinstven pogled koji je V. C. Emin ocijenio kao vječnu demonstraciju »lijepe naše domovine«. Ali Učka je zapreka povezanosti i nesmetanoj suradnji hrvatskog naroda. Neprijatelji žele da Učku učine vječnom međom i otrgnu vrijedni dio narodnog bića.

Trajni spomenik hrvatskog preporoda

Odlučnošću i zalaganjem cijelog naroda otvaramo prolaz kroz Učku, bogatimo njen sadržaj i pretvaramo je u trajni spomenik preporoda. Kroz Učku će proteći sokovi zadovoljstva, suradnje i velikih ostvarenja. Konačno će se ispuniti nade i nagraditi istrajnost stanovnika srednje Istre, koje je izoliranost bacala u očaj i tjerala od kuće. Pazin i Buzet bit će predgrađe Rijeka, a prigradsko gospodarstvo će preobraziti njihovu okolicu. Svi dijelovi lijepe istarske obale bit će na izletišnoj udaljenosti ne samo Rijeke već i Zagreba, a to je početak napora da istim nagradimo i Baranju.

Rijeka — centar koji vrši isključivo posredničke funkcije — dobit će u Istri tako potrebnu dopunu i elemet stabilnosti. Stoljetna komercijalna orijentacija istarske poljoprivrede dat će Rijeci ono što je nemoguće ostvariti u drugim sektorima njene okolice. Arterija kroz Učku stopit će istarsko-kvarnerski prostor u jedan organizam, koji će moćna Rijeka usmjeravati. Na geografski najvažnijem i najperspektivnijem dijelu nacionalnog prostora dobit ćemo organsku cjelinu, koja će pozitivno utjecati na cijelu zajednicu i bitno pridonijeti našem ugledu u svjetskom krugu.

Tunel kroz Učku i njegov utjecaj na istarsko-kvarnerski kraj uvode u novo vrijeme koje nam mnogo omogućuje. Hrvatska je primorska zemlja koja se prema zaleđu širi preko najvažnijeg prijelaza u evropskom sredozemnom primorju.

Slavoluk stoljetnih želja

U pretežno kišovitom primorju život je bio oskudan, s mora su vršeni neprijateljski prepadi i stalno vrebala opasnost, a prohodno zaleđe je vječno izdržavalo napade gramzljivaca — pravo je čudo da smo se održali i izdržali. Krampom, lopatom i prstima pretresli smo čitava brda oštra kamena da nađemo mjesto lozi, koju je filoksera svirepo poharala. Ostadoše impozantni spomenici znoja i žulja — kako ih malo poštivamo, a oni su impresivan dio i turističkog inventara! Na vlažnim nizinama naporno smo gajili kukuruz, ali su vode mnogima odnijele žetvu, kuću i živote! Vlastita stradanja i razvoj drugih pokolebali su našu vjeru u budućnost, uključili smo se u transoceanske migracijske struje i preuzimamo teže radove u bogatijim evropskim zemljama. Srećom izdržali smo do pravog vremena; očaju nema mjesta.

Nastupa novo doba, u kome zemlja prolaza i jedinstvenog primorja postaje kolijevka blagostanja. Mjesto opasnosti, more postaje put svjetske suradnje i zalog gospodarskog prosperiteta; primorska posrednička uloga nosi najveće prihode. Jadran je sve više sinonim osvježenja, ljepote i prijateljstva; dolaze prijatelji koji prijateljstvo plaćaju! U zemlji vječnih stradanja sada se u zadovoljstvu ostvaruje blagostanje. Iz te zemlje ne treba iseljavati, jer u nju i drugi navaljuju! Okrenite se i uvjerite se! Potrebni su nam povjerenje i odlučnost da ostvarimo veze kojima će teći sokovi preporoda — to je bit novog doba u koje ulazimo kroz veličanstveni slavoluk Učke!

HRVATSKI POGLEDI O UJEDINJENJU JUŽNOSLAVENSKE ZAJEDNICE (IV)

Za hrvatsku državnost u svim okolnostima

Izražavajući opće nezadovoljstvo i buntovno gibanje hrvatskog puka, Stjepan Radić će od lipnja do rujna 1917. podnijeti u Hrvatskom saboru 37 interpelacija, tražeći osim demokratizacije vladavine i revizije gospodarske i financijalne nagodbe, preuređenje Monarhije. Radić zahtijeva da kralj sasluša predstavnike svih hrvatskih stranaka, da se izvrši sjedinjenje svih južnih Slavena u Monarhiji »u jednu samostalnu državnu tvorbu Kraljevinu Hrvatsku« i da se poduzmu veliki koraci za postizanje trajnog svjetskog mira.

Radić za zajednicu, ali protiv »ričeta«

Obrazlažući tu svoju interpelaciju od 18. srpnja 1917., Radić je iznio mišljenje da do ujedinjenja u Kraljevinu Hrvatsku mora doći, »ako se rat svrši bez većih, a možda i bez ikakvih teritorijalnih promjena«, no »ako se rat svrši s potpunom promjenom državnih granica, što je nemoguće, onda može doći do Jugoslavije. ali Jugoslavije gdje bi imali biti svi Jugoslaveni, Bugari, Srbi i Hrvati«. Predviđajući da bi Srbija u tom slučaju bila »jača i veća«, Radić izjavljuje: »ali neće biti uz slobodnu Bugarsku i slobodnu Srbiju ovdje kod nas ričet, koji bi se zvao Jugoslavija«. Smatrajući da bi to »bila besmislica i nepravda s hrvatskog gledišta«, jednaka bezizglednosti i izdajstvu, Radić traži od bana Mihalovicha da najozbiljnije iznese pred kralja zahtjev za državu Hrvatsku. Radić je istodobno osobito oštro digao glas protiv progona srpskoga življa u Srijemu i u drugim krajevima, koji je bio osuđivan od sudova što su »stajali pod pritiskom vojničke vlasti« »na puku riječ« i pod sumnjom »da su nešto kazali za Rusiju i Srbiju«, a po njegovu mišljenju tu »nije bilo i ne može biti veleizdaje«, jer se radi o istom narodu, pa je »Srbija naša narodna država ... a nije tuđa«. Kako su se međutim događaji godine 1917. brzo razvijali, to je Radić počeo gubiti vjeru u mogućnost rješenja hrvatskog pitanja u Monarhiji, pa je svoj saborski govor 25. rujna 1917. završio prijetnjom da će prvi usklikFnuti »dolje Habsburg«, ako se ne udovolji zahtjevima hrvatskog puka jer se danas »radi o životu cijeloga naroda«.

Od ljeta do jeseni 1917. Starčevićeva Stranka prava znatno se približila stavovima Jugoslavenskog odbora o nužnosti ujedinjenja izvan Monarhije. Još kolovoza 1917. vođa te stranke dr A. Pavelić u svom govoru u Saboru, osuđujući oštro politiku Koalicije i Mađara, a isto tako i protusrpski stav frankovaca, zamjerao je Koaliciji što nije dovoljno zastupala »pravo Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu«, koje je »dokumetirano premnogim dokazima«. Pravaši će se. međutim, uskoro izjasniti zajedničkom deklaracijom s opozicijskim srpskim zastupnicima (3. XII 1917.) za južnoslavenski program, nadajući se da on Hrvatskoj osigurava bolji položaj, nego što ga je imala u dvojnoj monarhiji.

Za konfederaciju i republiku

Iz raspave M. Dežmana o južnoslavenskom pitanju, objavljivane u zagrebačkom **Obzoru** u tijeku siječnja i veljače 1918. proizlaze sve dileme, protuslovnosti i sumnje hrvatske politike u završnom razdoblju rata. Po njemu »Srbija ostaje kod svojih ratnih ciljeva«, iako je Krfskom deklaracijom »napustila velikosrpsku ideju« i prihvatila jugoslavensku državu u kojoj bi »sva tri naroda bila potpuno ravnopravna«. Njegovi osnovni prigovori krfskom programu jesu: prvo, što je njime »napuštena ideja balkanske konfederacije«, koja je računala i »na savez s Bugarskom« (iako gaji neke nade s obzirom na to da »nije zanijekana«), i drugo, što prejudicira monarhijski oblik vladavine, a onaj »tko dosljedno zastupa načelo samoodređenja naroda«, taj »bi morao i dozvoliti da će narod moći izabrati i republikansku formu«. Polazeći od raširenog shvaćanja da su poslije Wilsonova programa i ruske revolucije nastale takve promjene u ratu koje i malim narodima jamče mir bez aneksija i »pravo samoodluke«, Dežman piše kako, s obzirom da »to vrijedi i za Srbiju«, to ona ne bi mogla zadržati koji dio Monarhije sve da ga je i okupirala, a hrvatska politika mora voditi računa »da ni Engleska ni Amerika neće da se založe za onakvo rješenje južnoslavenskog problema kako je formulirano u krfskom programu«.

Protiv svakog imperijalizma

Nasuprot tvrdnji Kraljevine Srbije i Jugoslavenskog odbora s jedne strane, da govore »i u ime monarhijskih južnih Slavena«, a s druge strane Monarhije koja se poziva »na događaje tečajem rata, na lojalnosti južnoslavenskih četa, na razne izjave stranaka i sabora, a ponajglavnije i na adresu hrvatsko-srpske koalicije i na južnoslavensku deklaraciju — koje nisu u skladu s krfskim programom« — južni Slaveni Monarhije moraju odrediti svoj vlastiti stav, jer program ni jedne ni druge strane ne odgovara njihovim potrebama. Izvrši li se usporedba srpskog programa s imperijalističkim programima središnjih sila, onda ćemo ustanoviti »da srpski program hoće isto kao i njegovi ekstremni protivnici, imperijalisti centralnih vlasti. Obojica hoće ujedinjenje svih Slovenaca, Hrvata i Srba. Prvi hoće to ujedinjenje na ruševinama monarhije, a pod žezlom Karagjorgjevića, a drugi na ruševinama Srbije i Crne Gore pod žezlom Habsburgovaca«, dok Hrvati i svi južni Slaveni Monarhije, računajući »da ni jedna ni druga osnova nije provediva, traže rješenje južnoslavenskog problema bez izakvih aneksija i odcjepljenja, a na temelju sporazuma s uspostavljenom Srbijom i Crnom Gorom«. Ispunjenjem zahtjeva južnih Slavena preobrazbom Monarhije, »krfski program izgubio bi svoj raison d'être«, a i spor između Monarhije i Srbije.

Milivoj Dežman

Ni velikohrvatstvo ni jugoslavenstvo

Po Dežmanovu mišljenju hrvatska politika mora izvući iskustva iz svoje »dvije osnovne nacionalne ideje: iz ekskluzivno hrvatske, koja hoće na temelju historičkoga prava sagraditi Veliku Hrvatsku«, i jugoslavenske »koja hoće da ujedini Slovence, Hrvate i Srbe«, jer »niti pravaštvo a niti jugoslavenstvo nije moglo silom prilika provesti svoju osnovu u cijelom svom javnom djelovanju«. Ali na tu će politiku i dalje bitno utjecati prilike u Monarhiji, u kojoj za posljednjih pet desetljeća nisu vladali mudri državnici, nego »talentirani birokrati«, što su »od straha pred panslavizmom, koji se kasnije zgustio u bojazan pred neoslavizmom i velikosrpskom propagandom« i od straha pred nacionalnim i demokratskim pokretima »nastojali uščuvati dualistički status quo«.

Iluzija o habsburškom državnom savezu

Dežman ne prihvaća osnovu vrlo uplivnih ličnosti na bečkom dvoru za preuređenje Monarhije, po kojoj bi se Austrija pretvorila u federativnu državu sa četiri jedinice: austrijskom, poljskom, češkom i ukrajinskom, s tim da takva federativna Austrija ima realnu uniju s Ugarskom u kojoj bi sjedinjena Hrvatska (s Dalmacijom i s Bosnom i Hercegovinom) imala veću autonomiju (za Slovence taj nacrt nije predviđao rješenje), već »jedinim mogućim **definitivnim** rješenjem« smatra »habsburški **državni savez** na temelju ravnopravnosti svih naroda«. Po njegovu nacrtu taj bi se državni savez sastojao od kraljevina: Češke, Ugarske, Ukrajinske (Vladimirije), Austro-njemačke, Južnoslavenske i Poljske (ako bi tom savezu pristupila), sa svojim vladama i saborima i sa zajedničkom saveznom vladom i parlamentom. Južnoslavenska država imala bi se urediti federativno, na temelju priznanja triju etničkih skupina — slovenske, hrvatske i srpske, i ustrojstva triju državnih jedinica: slovenske, hrvatske i bosanske, koje bi svaka imala svoj sabor. Pisac izričito piše da u toj zajednici ne smije i ne može biti govora ni »o bilo kakvom nametanju pojedinih plemenskih osebina drugoj plemenskoj grani, bilo u pitanju vjere, jezika, pisma ili kalendara«. Samo načelo demokratizma zahtijeva »decentralizaciju koja harmonično sastavlja jednu cjelinu«, a »čim su pojedini dijelovi jači, tim je cjelokupnost čvršća«. On dalekovidno predviđa da će svako uzimanje ili nametanje »književnog jezika« »značiti bezuvjetno izazov na otpor«, ali i sam nije posve oslobođen iluzija, ili pak čini ustupke pobornicima jedinstvenog naroda kad dopušta: »no uzajamni život u jednoj državi, makar u tri pokrajine, zajamčuje i međusobnu asimilaciju, a time jedinstvo«.

Politika vlastite snage, a ne tuđe slabosti

Budući da računa »s otporom pojedinih naroda protiv preobrazbe monarhije i protiv rješenja južnoslavenskog pitanja«, Dežman poziva na djelatnost koja će »stvarati činjenice« i pitanje činiti akutnim, i koja neće nikako »sudbinu svoga naroda prepustiti slučaju« čekajući pasivno, jer svi drugi, međunarodni čimbenici, imaju različite kombinacije, mijenjajući svoju politiku prema svojim trenutnim probicima, pa stoga »zalog naše budućnosti« treba da bude »u našoj snazi, a ne u tuđoj slabosti«, te u određenosti cilja koji želimo postići.

Franjo Tuđman

PRETISKANO

OTOKAR KERŠOVANI

Povodom pisanja Srpskog glasa

Nacionalno pitanje u Jugoslaviji uopće, a hrvatsko napose, još ni izdaleka nije riješeno na zaista zadovoljavajući, istinski demokratski način, a već se pokušava u srpskom puku na umjetan način rasplamsati već davno ugasli plamen šovinizma. Posebno i vrlo zanimljivo je pitanje kako je došlo do toga da su baš jedan Slobodan Jovanović i Dragiša Vasić — dakle ljudi koji su se ubrajali u elitu srpske građanske nauke i književnosti — postali glasonošama ili barem idejnim pokroviteljima te šovinističke kampanje. O tome pitanju mi ovdje sada ne možemo i ne mislimo govoriti.

Nema, međutim, nikakve sumnje da pisanje Srpskog glasa i mnogih drugih srpskih listova ne samo što ne može donijeti nikakve koristi srpskom narodu nego mu može donijeti samo štetu. Ako se takva kampanja ipak provodi, pa je čak pomažu i mnogi srpski političari, koji sebe nazivaju demokratskima, onda je jasno da cijela ta vika o ugroženom srpstvu ima sasvim drugi cilj. I zaista, ako pažljivije promatramo današnje prilike, naročito u samoj Srbiji, morat ćemo primijetiti kako se srpske građanske stranke upinju iz petnih žila da steknu jače simpatije u širokim narodnim slojevima, da steknu ili sebi povrate simpatije koje su izgubile, bilo zahvaljujući svojoj reakcionarnoj politici u prošlosti, bilo zato što u odlučnim momentima nisu htjele ni umjele pokazati potrebnu borbenost. Jasno je, dakle, da iza cjelokupne te neiskrene kampanje o »ugroženom srpstvu«, koja se čuje iz Beograda (pa i iz Zagreba), stoji jedan određeni plan: osvojiti upliv na široke slojeve srpskog naroda i na taj način ojačati, da bi se tako mogao pojačati ne samo otpor protiv opravdanih zahtjeva i težnji hrvatskog i drugih naroda u Jugoslaviji, nego i protiv demokratskih težnji samog srpskog naroda. Nesposobni da osvoje simpatije srpskog puka na području njegovih ekonomskih i socijalnih zahtjeva, organizatori te kampanje, pripadnici najraznovrsnijih političkih stranaka i grupa — neki javno, drugi potajno — pokušavaju to postići rasplamsavanjem šovinizma. Nama se, međutim, čini da su ta gospoda zaboravila da su vremena kad je tako nešto još bilo moguće davno prošla.

Pripomena uredništva:

Ove godine navršava se 30 godina od smrti hrvatskog marksista Otokara Keršovanija, koji je sa skupinom revolucionara strijeljan od ustaških vlasti 9. lipnja 1941. U povodu obljetnice njegove pogibije objavit ćemo neke njegove članke, koje smatramo zanimljivima ne samo zato što su iz pera jednog od najistaknutijih hrvatskih marksističkih publicista, nego i zato što govore o pitanjima još uvijek u određenim krugovima oživljavane prošlosti.

U ovom broju donosimo članak što ga je Keršovani objavio u časopisu Izraz (Zagreb 1940, br. 3).

MISLI

Mi marimo za sreću i nesreću Austrije samo na koliko ona služi Hrvatskoj. S toga mi bi volili, da stoji Austrija uz srećnu Hrvatsku, nego da Austrija propadne bez da se Hrvatska pomogne.

U stvarih slobode mi vjerujemo u zajedničtvo narodâ, tako, da njih nijedan ne može biti sigurno slobodan, ako nije slobodan i susjed njegov.

Nekoji kažu, da treba mučati, kad se ne može stanje promijeniti ni narodu pomoći. Tako govore oni, koji znadu, da su krivi, i da o zlu rade. Kroz takovo mučanje došao je naš narod u današnje stanje. A ja sudim, ako je narod pametan i za se zauzet, da mu mnogo koriste oni koji mu odkrivaju i pokažuju njegove neprijatelje i zlotvore, ljude koji ga bacaju u nesreću i u njoj ga drže dok ga ne mogu rinuti u drugu.

A. Starčević

* * *

Kako je svaki narod žica na glasnoj liri humaniteta, svaki predstavnik posebne narodne duše je već time ujedno reprezentant čovječanstva.

Antun Gustav Matoš

* * *

Hrvatski narod ne će da bude ludak i ne će da zaboravi svoju prošlost.

Stjepan Radić

* * *

Prebacite, gospodo, teren borbe u narod! I, ne zaboravite da ćete u narodu uspjeti samo ako imadnete snage da idete do kraja!

Otokar Keršovani

* * *

Budući centralisti i branioci narodnog jedinstva nesvesno smo poslužili srpskoj buržoaziji, srpskoj hegemoniji i ugnjetavanju drugih nacija.

Moša Pijade (1923)

* * *

Ko je to na kapiji i ko to uređuje novu državu? I ko to traži od nas reda i pristojnosti da uzmogne nešto novo sagraditi, ostavivši sve staro u vrijednosti?

Sve maske su tako pale i situacija je, kako nedavno i jedino pravo reče sam g. Pribićević, jasna, mi se nadamo da će biti još jasnija. Narodi nisu konji da se dadu poslije tolikih provokacija krotiti i dresirati, još i dresirani znadu da se uščude na bič.

August Cesarec

* * *

Voditi politiku Ljevice znači u prvome redu imati (u specifičnim, našim hrvatskim prilikama), neobično živo razvijen smisao za ocjenu stvarnosti, gledati u oči istini i ne obmanjivati se frazama.

Lik Domovine kod nas, to su ideali na odru!

Defetizam jeste jedan od derivata potisnute nacionalne svijesti, koja se u sličnim prilikama, kod zarobljenih naroda manifestira na sličan način...

Zadaća svakog našeg naprednog, poštenog i misaonog čovjeka jeste (a to nije nikakva naročita mudrost), da odvoji istinu od nesitine, fantaziju od stvarnosti, parole od narodnog interesa, prosuđujući stvari i događaje po pravilu običnog, jednostavnog i svima razumljivog ljudskog morala i pameti.

Miroslav Krleža

OBLJETNICA

IVAN DEŽMAN

»U Kroaciji je svega jednom glavar zemlje poveo pogrebnu povorku od pokojnikove kuće kroz čitav grad do rake. Na taj način 26. X 1873. ban Mažuranić iskazao posljednju počast dru Ivanu Dežmanu, mladom liječniku, čovjeku bez visokog položaja u tadašnjoj društvenoj hijerarhiji, uz to vladinom političkom protivniku. Čitav grad, tada s nekih 20.000 stanovnika, stajao je u špaliru od kuće žalosti u Mesničkoj ulici, duž Ilice i Duge ulice do Jurjevskog groblja, a iza bana su, uz zvonjavu zvona, koracali članovi zemaljske vlade, predstavnici i članstvo svih institucija i društava od Jugoslavenske akademije do gradskih ubogara.

Smrt mladog čovjeka uvijek potrese pokojnikov uži krug. Dežmanova je smrt zaprepastila čitav Zagreb. Svakome poznat kao dobar, uspješan liječnik, bio je i književnik, i političar, posljednjih mjeseci popularan jer je kao saborski zastupnik sa četvoricom drugova, protivno većini Narodne stranke, govorio i glasovao protiv načina kako je revidirana ugarsko-hrvatska nagodba. Bila je to gesta odlučne karakternosti u doba, kad su svi sustali, premoreni godinama žučljive borbe, razočarani pristali na truli kompromis.«

Ovako piše o Ivanu Dežmanu Josip Horvat u svojoj, iznimno dragocjenoj knjizi svjedočanstava, »Hrvatskom panoptikumu«, u eseju posvećenom Dežmanovu sinu, dru Milivoju Dežmanu-Ivanovu, kasnijem dugogodišnjem uredniku istaknuta hrvatskoga lista OBZORA.

Liječnik, književnik i političar, dr Ivan Dežman rodio se na jučerašnji dan, 6. svibnja 1841. godine u trgovačkoj obitelji u Rijeci, gdje i završava gimnaziju kao učenik istaknuta hrvatskog jezikoslovca Frana Kurelca. Medicinu je završio u Beču, a od 1865. do smrti živi i radi u Zagrebu. Spjevao je više pjesama (o uskocima, sigetskoj tragediji), a glavno mu je pjesničko djelo »Smiljan i Koviljka«, posvećeno F. Kurelcu. Kao liječnik održao je niz predavanja u Zagrebu, popularizirajući medicinu, poglavito pitanja higijene, a hrvatsku je znanost zadužio »Rječnikom liječničkog nazivlja« koji mu, godine 1868. objelodanjuje Akademija. Matica hrvatska izdala mu je predavanja iz higijene pod naslovom »Čovjek prema ljepoti i zdravlju« (1871). Dat ćemo ponovno riječ Josipu Horvatu:

»Davao je impulse, otkrivao nove putove i područja rada. Zaista se njegovi zahvati susreću u čitavom tadašnjem javnom životu. Bez Dežmanove izdržljivosti ne bi se bio pojavio »Vijenac« koji će, kao Gajeva »Danica«, godinama voditi književnu i kulturnu djelatnost; vidljiv je kod obnove obamrle »Matice«; bio je osnivač pjevačkog društva »Kolo«, tad instrumenta nacionalne propagande. Glavni je suradnik i u izgrađivanju osnove o sveučilištu i reorganizaciji kazališta, prvi je u nas pisao popularne spise o zdravstvu, priređivao javna predavanja pretežno za ženski svijet, tad nacionalno i kulturno zahirio, svagdje bio amalgam koji veže ljude. Bio je bez redovnih slabosti tadašnje inteligencije. I uvijek optimist. Zbog toga se iza njega morala osjetiti tjeskobna praznina.«

Umro je u Zagrebu, 24. listopada godine 1873.

S. L.

HT razgovara s mr Marijanom GRGIĆEM, kustosom stalne izložbe crkvene umjetnosti

»još uvijek dostatno ne znamo što smo bili i što smo stvarali u prošlosti«

MARIJAN GRGIĆ završio je Bogoslovski fakultet u Zagrebu, bio profesor teologije u Zadru, jedno vrijeme i rektor Visoke bogoslovske škole u Zadru. Studirao povijest umjetnosti i magistrirao u Londonu; sada je kustos »Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru« koja je osnovana godine 1970. Do sada objavljivao radove s područja srednjovjekovne muzikologije i povijesti umjetnosti, posebice pak obrađivao zadarski srednji vijek, XI i XII stoljeće. Rođen 1929. u Letini kraj Sunje, općina Sisak.

Hrvatski tjednik: Od četiri kapitalna objekta nacionalne kulture u Hrvatskoj, »Stalna izložba crkvene umjetnosti« u Zadru jedini je »u gradnji« — ostali su još na papiru. Što je sve već urađeno?

Marijan Grgić: Dovršene su podrumske prostorije sjevernoga krila koje se gradi iz temelja; zapadni će dio biti samo restauriran. Važno je da smo izišli iz zemlje — to je ono najtže. Daljnji će tijek radova ići, nadamo se, bez nekih poteškoća, pogotovu što je glavnina sredstava obećana za ovu godinu. Nadamo se do kraja ove godine dovršiti sve grube građevinske, i jedan dio obrtničkih radova. Bude li sve u redu, do kraja slijedeće godine moralo bi sve biti završeno. Mi smo ušli u ovaj posao s dobro prostudiranim planom.

HT: Tko sve daje sredstva?

M. G.: Osim saborskog budžeta, tu su sredstva Fonda za naučno-istraživački rad Republičkog fonda za kulturu, a jednim dijelom sredstava sudjeluje i općina Zadra.

Rijetko bogatstvo

HT: Što biste ubrojili u najvažnije izloške?

M. G.: Svakako, predmete umjetničkog obrta u zlatu i srebru, iznimne u povijesti naše umjetnosti i kulture: većina ih potječe iz domaćih radionica i od ruku domaćih majstora, pokrivajući tako jedno kontinuirano razdoblje, barem od kraja XI pa sve do kraja XVIII stoljeća. Potom, vrhunska je kvaliteta predmeta nastalih od XI do kraja XIII stoljeća: Zadar u to doba, kako oni upravo pokazuju, nije bio nikakva »provincija«, od čega se, eto, obično polazi u valorizaciji predmeta. Ovi su predmeti na razini europskoga stvaranja toga vremena.

Nadalje je tu i vrlo važna zbirka naše srednjovjekovne kamene i drvene skulpture, npr. cijela kolekcija koja je nekada pripadala koru zadarske katedrale, raspelo i niz od 10 apostola. Tu je i vrlo važna zbirka umjetničkog veziva: raspolažemo s predmetima od kraja XIII stoljeća koji su također rad domaćih ruku. Tu je glasoviti antependij popa Radonje, izrađen u samostanu sv. Marije, a kartone je za nj izradio Paolo Veneziano. Visoke su kvalitete izvezene slikarije iz XV stoljeća, dok su veziva iz vremena baroka i rokokoa dokaz jake umjetničke djelatnosti u ovom području.

Posebno bih istakao zbirku čipaka, najbogatiju u Jugoslaviji: oko 120 primjeraka od XVI stoljeća nadalje. U dvije prostorije, najposlije, bit će smještene ikone, slikarije u drvetu, kao npr. čuveni Carpacciov poliptih sv. Martina iz osamdesetih godina XV stoljeća, najstarije njegovo potpisano djelo, kao što je ustanovljeno na izložbi u Veneciji. Potom, u posljednjoj prostoriji, galerija slika (ulja, platno) kasnijih domaćih majstora (Blaž Zadranin, Petar Jordanić, Paolo mlađi, sve do zadarske škole XIX stoljeća).

Dakle, šest osrednje velikih dvorana.

HT: Koja je zadaća Izložbe?

Najstariji u svijetu

M. G.: Prezentirati ovo kulturno blago najširem krugu: izložba će biti opskrbljena i potrebnim katalozima, publikacijama itd., no ima i šire ciljeve. Naime, na zadarskom području, po seoskim crkvama, čuva se mnogo neistraženog i nevaloriziranog blaga, koje bi izložba trebala istraživati, obrađivati, odnosno uvrštavati u svoj fond, s time da oni ne prestaju biti vlasništvo onoga čije su do sada; s druge strane, zadaća nam je istraživanje u arhivskoj građi, kao i istraživanje objekata. U tu će svrhu izložba također organizirati izdavanje posebnih biblioteka koje će iznositi najvrijedniju građu: za ovu godinu planiramo izdavanje kolekcije najstarijih zadarskih časoslova, dvije knjige koje se čuvaju u Oxfordu, i Budimpešti. Prva je pisana za osnivačicu samostana sv. Marije, Čiku, a druga za njezinu kćerku, Većenegu. Prva potječe iz vremena oko 1065., druga oko 1070 godine. To su privatni časoslovi, pisani po ukusu i intencijama naručitelja, dakle ne po nekim crkvenim klišejima; čuvaju mnogo lokalnih podataka, na svoj su način i historijski izvor; to su književna djela na latinskom jeziku koja su niknula na ovom tlu. To je ono najbitnije. Ujedno su, dakako, i bogato iluminirana. Za europsku kulturu važna su stoga što su to najstarije knjige svoje vrste, najstariji privatni časoslovi na svijetu.

M. Krleža o »Zlatu i srebru Zadra«

Fotomonografija ZLATO I SREBRO ZADRA, koja će prikazati riznice Zadra i Nina, izlazi na inicijativu zagrebačkog poduzeća Turist-komerc. Trebala bi se pojaviti na dan oslobođenja Zadra, 30. studenoga ove godine. Uvod, opće vrednovanje, piše Miroslav Krleža, zagrebački majstor fotografije mr. Mladen Grčević angažiran je da izradi fotografski dio, a ja sam izradio katalog i obavio izbor materijala. Ona bi bila uvod u jedno slično izdanje o vezivu, kiparstvu, slikarstvu. Edicije su namijenjene široj publici. Ova fotomonografija sadržavat će više od stotinu snimaka uglavnom u boji. Osim na hrvatskom, monografija će biti tiskana i na njemačkom, francuskom, engleskom i talijanskom jeziku.

Izložba će u mnogome olakšati istraživalački rad jer, kao i na drugim mnogim područjima, mi još zapravo ne znamo tko smo i što smo, što imamo i što smo radili, nekada, u prošlosti, kao narod. Mislim da zadarski i ninski materijal pruža velike mogućnosti; to je tek načeto, pa je do sada o tome ozbiljnije pisao samo jedan stranac, a poslije rata u nas prof. Petricieli i dr Fisković. No to je tek početak, tek se naslućuju buduća velika djelatnost...

HT: Muzej bi dakle morao biti...

M. G.:... inicijator i organizator toga rada. Uzgred samo, na jednom od najvrednijih predmeta naše zbirke, relikvijaru »Dvanaestoro braće« (Sv. Aroncija) točno stoji da ga je izradio (fecit) majstor iz zadarske obitelji Madijevaca. Kako potječe iz XI stoljeća, to bi zapravo bio naš najstariji poznati majstor. Takvih pitanja ima mnogo.

HT: Očito je da postoji više nego dobra volja grada Zadra da se ovaj posao završi.

M. G.: Moram naglasiti da je cijela stvar »krenula« upravo neobičnim zalaganjem predsjednika općine, Kazimira Zankija. On je dao sve od sebe da to »krene«... tu je dakako i zadarski Fond za kulturu, koji je to primio kao glavni zadatak... Veliku podršku daje Akademija, predsjednik našeg Savjeta je akad. Branimir Gušić, koji od oslobođenja vodi bitku za ovaj Muzej; dakako, i direktor Instituta dr Vjekoslav Maštrović.

HT: Opća je »slika situacije«, dakle...

M. G.:... optimistička, vrlo optimistička.

SV. KVIRIN (XIII st.)

ZADA
RAZG

Priredio: S.

Snimio: Mladen Grčević

ARSKI
DVORI

. Lipovčan

HT razgovara s drom Stijepom OBADOM, predsjednikom ogranka Matice hrvatske

»utjecaj intelektualaca mora biti veći nego do sada«

DR STIJEPO OBAD, predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Zadru, sveučilišni docent na Općoj povijesti novoga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zadru, rođen je 11. siječnja 1930. u Pridvorju, Konavle kod Dubrovnika. Osnovnu i srednju školu završio je u Pridvorju, Grdi, Dubrovniku i Trebinju, a Filozofski fakultet u Sarajevu. Nakon jednogodišnjeg rada na osmogodišnjoj školi u rodnom mjestu, radi kao asistent u Historijskom institutu JAZU u Dubrovniku. Od godine 1965. radi na Filozofskom fakultetu u Zadru, gdje iste godine doktorira s tezom »Dubrovnik u Revoluciji 1848/49«.

Hrvatski tjednik: Pred kojim neposrednim zadacima stoji Ogranak Matice hrvatske u Zadru?

Stijepo Obad: U izdavaštvu, uz već objavljeni roman »Filip« književnika Ivana Aralice pripremamo, u suradnji s Maticom Hrvatskom u Šibeniku, zbornik o stotoj obljetnici pobjede narodnjaka u Dalmatinskom saboru, a usmenu Zadarsku reviju i tribinu Matice u Zadru željeli bismo osnažiti sudjelovanjem šireg kruga javnih i znanstvenih radnika iz Zadra i drugih hrvatskih središta. Što je vrlo važno, predstoji nam osnivanje povjereništva u sjevernoj Dalmaciji; također ćemo poduprijeti inicijativu Ninjana da se Ogranak osnuje u tom starom hrvatskom gradu. Osobitu pozornost posvetit ćemo povećanju broja članova-radnika, osobito članova suradnika, a pogotovu izvan Zadra, u čemu će nam pomoći povjerenici Matice iz nekoliko mjesta sjeverne Dalmacije. Pored učlanjivanja, oni će prodavati knjige Nakladnog zavoda Matice, reprodukcije, značke itd. Uz pomoć općinskog fonda za unapređenje kulturnih djelatnosti, uređujemo prostorije Matice, kako bi mogle poslužiti svojoj svrsi. Budući da se djelatnost Matice proširila, potreban nam je i poslovni tajnik u stalnom radnom odnosu.

Gotovo svakodnevno – novi članovi

HT: U vezi s izdavaštvom, kad smo njime započeli razgovor, podsjetio bih Vas na mišljenja da bi valjalo mijenjati fizionomiju »Zadarske revije« u smislu onih promjena koje su, s dobrim rezultatima kako se zna, učinjene i u drugim hrvatskim časopisima, poglavito u nekim Matičinim.

S. O.: Od prvoga broja u ovoj godini Revija ima novu naslovnu stranicu, a ranije je uredništvo prošireno s dva člana. Ovih dana održat će se razgovor s javnim i kulturnim radnicima o fizionomiji časopisa. Činjenica je da u Zadru ima više znanstvenih nego književnih snaga, te bi trebalo odlučiti hoće li ubuduće revija imati više znanstveno ili književno obilježje, ili pak i jedno i drugo. Mogu također reći da nekolicina zadarskih znanstvenika najbolje svoje radove tiska izvan Zadra. Svakako, revija po sadržaju treba biti zadarska i hrvatska, u kojoj će se tiskati zreli književni radovi mladih zadarskih pisaca i znanstvenih radnika, ukratko: zadarskog kulturnog kruga koji djeluje u znanstvenim i kulturnim ustanovama.

HT: Još nešto o članstvu: kako, konkretno, povećati njegov broj?

S. O.: Povjerenici i poslovni tajnik promicat će rad i izdanja Matice, učlanjivati ljude, a ovdje u Zadru posebnu pozornost obratit ćemo studentima Fakulteta, Pedagoške akademije i učenicima srednjih škola. Gotovo svakodnevno javljaju nam se novi članovi; također ćemo učlanjivati i pojedina poduzeća, jer to pravilnik dopušta.

HT: Kako bi, u očima predsjednika Ogranka, izgledao spektar onog **važnog** u Zadru u proljeće 1971 godine? Kakav je vaš »pregled« situacije? Koji bi bili elementi sadašnjega trenutka, oni manje poznati?

Prisutnost intelektualaca – jača nego do sada

S. O.: Kad znamo da u ovoj sredini ima preko tisuću učitelja, nastavnika i profesora, dvadesetpet doktora znanosti samo na Filozofskom fakultetu, više od tisuću studenata, više od stotinjak radnika u kulturi, oko šest stotina inženjera i tehničara, te oko stotinu i pedeset liječnika mislim da bi utjecaj tolikog broja intelektualaca morao biti mnogo veći nego do sada. Svi zajedno nismo ostvarili onoliko toga koliko Zadar očekuje od nas.

HT: Na koji način vidite tu pravu nazočnost?

S. O.: Kulturna je klima u Zadru po mom sudu nezadovoljavajuća, iako je u posljednje vrijeme znatno učinjeno. Osjeća se rad Matice i Podružnice Povijesnog društva Hrvatske, dok je djelatnost ostalih strukovnih društava manje-više zamrla. S druge pak strane prazninu u kulturnom životu ispunjavaju gostovanja u kazalištu, koncerti, izložbe, zatim djelatnost RKUD »Petar Zoranić«, glazbene škole i kazališta lutaka, te donedavno javna predavanja u organizaciji Narodnog sveučilišta — s gostima, istaknutim stručnjacima iz Zagreba i Zadra.

HT: Što biste primijetili ocjenjujući život i razvitak Zadra u posljednjih pet-šest godina, koliko u njemu živite i radite? Je li se, i koliko, nešto trgnulo?

S. O.: Mnogo je učinjeno s obzirom na sam izgled grada. Vrijedna su pozornosti ulaganja općinskog i republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti, tako da su Historijski arhiv i Naučna biblioteka dobili prikladne prostorije, obnovljena je zgrada kazališta, a nedavno se pristupilo izgradnji kompleksa samostana svete Marije, gdje će biti smještena Izložba crkvene umjetnosti. To nas zbilja mora veseliti. S druge strane, Zadar je danas važno znanstveno središte, u njemu izlazi više znanstvenih publikacija, vrše se pripreme za otvaranje postdiplomskih studija na odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta itd.

HT: Imate li, kao Zadranin, pred očima nešto što vas u gradu smeta, što bode u oči, po onoj našoj staroj: eto, to nije učinjeno, a svakako bi trebalo!

Nužno je zajedničko nastojanje

S. O.: Možda će vam u prvi čas biti čudno: smetaju mi zidine grada obrasle travom, dračem i drvećem. Uz malo dobre volje i sredstava, one bi se mogle urediti kao što su, primjerice, uređene zidine Dubrovnika. U gradu ima još objekata koji su nedirnuti od bombardiranja, ispucani i poduprti gredama, te i danas, 1971., djeluju kao neposredno poslije rata. Također mi smetaju nazivi ulica na Poluotoku; trebalo bi vratiti stare nazive. Zadar bi morao imati više spomenika i spomen-oznaka s obzirom da je taj grad dao nekolicinu krupnih imena hrvatskoj kulturi.

HT: Velik broj mladih ljudi završava studij u Zadru. Kako ih zadržati u gradu, na kojim radnim mjestima; posebno mislim na one koji se ne mogu zaposliti u raznim gospodarskim granama.

S. O.: Bolji studenti s našeg fakultata svakako bi mogli naći mjesta u već postojećim kulturnim i znanstvenim ustanovama koje oskudijevaju sposobnim kadrovima, no čini mi se važnijim primijetiti kako bi bilo nužno proširiti asistentsku bazu na Filozofskom fakultetu, zbog sve većeg priliva studenata, a i u svezi s razvijanjem seminarske nastave.

HT: Kao jedan od važnih problema u mnogim našim sredinama ističe se nedostatak **sveze** između inteligencije: rijetka su, sporadična **zajednička** nastojanja, osim eventualno na usko-stručnoj bazi: mogli bismo to vezati uz vašu ocjenu da se ne »osjeća« dostatna nazočnost javnih radnika u Zadru.

S. O.: Često govorimo o tome kako se mi još uvijek slabo poznajemo, da ne kažemo, da bježimo jedno od drugih; tog zajedničkog nastojanja, te prisutnosti nema, osobito kada se radi o intelektualcima različitih struka. Mislim, da bi Matica u tome morala odigrati najvažniju ulogu, tj. trebala bi biti središte okupljanja. Namjeravamo prostorije Matice otvoriti prosvjetnim i kulturnim radnicima Zadra koji godinama nemaju svoga kluba.

SV. KATARINA (XV st.) Snimio: Ml. Grčević

HRVATSKI JEZIK

Za hrvatsku riječ

Dugogodišnjom potčinjenošću hrvatskog jezičnog izraza, katkad stvarnom, češće moralnom: osjećajem manje vrijednosti ili čak i političke sumnjivosti pojedinih riječi, čitavih sklopova i pojmovnih kategorija hrvatskih riječi, pokolebao se jezični osjećaj i jezična sigurnost ne samo u puka, nego i u onih kojima je riječ kruh svagdanji, građa pomoću koje stvaraju taj svoj kruh — lektorima, novinarima, nastavnicima, kritičarima, predavačima, pa, veoma često, i mnogim književnicima.

Ne želim u ovoj prilici govoriti o pojavi više ili manje primitivnog prihvaćanja nehrvatskih riječi i likova u razgovornom jeziku, kao što su **uopšte, opština, prijatno, uslov, patike, kamila** i sl. Govorit ću o nekim riječima koje se pojavljuju u tekstovima pisanim pažljivo, u nastojanju da budu jezično ispravne, a reći ću ponešto i o nekim riječima koje su u hrvatski tisak ušle poslije Novosadskoga dogovora u fonetskom obliku nepoznatu ili malo rabljenu do tada u hrvatskom književnom jeziku i u razgovornom jeziku u Hrvatskoj.

Kaluđer, kaluđerica, manastir. U inače lijepo i savjesno prevedenu tekstu filma »Prokleta zbrka«, što ga je dala Televizija Zagreb dne 13. travnja o. g., talijanska se riječ (u rimskom dijalektu) **nonna** svaki put prevela riječju kaluđerica. **Kaluđer i kaluđerica,** riječi grčkoga podrijetla, označuju pripadnika crkvenog reda u istočnoj, pravoslavnoj crkvi i samo se u tom značenju mogu upotrijebiti u hrvatskom književnom jeziku. Pripadnici katoličkih crkvenih redova što žive po samostanima hrvatski se nazivaju **redovnici i redovnice** ili, u užem označivanju, **franjevci, isusovci, dominikanci** itd. U starijem razdoblju hrvatske književnosti taj su pojam označivale riječi **koludar,** odnosno **koludrica,** danas zastarjele. Uz riječ **redovnica** u hrvatskom se jeziku rabi i **časna sestra** i tuđica **opatica.**

Isti je odnos i između riječi **manastir i samostan:** pravoslavni kaluđeri žive u manastirima, katolički redovnici u samostanima.

Kolovoz. Hrvatski narod, u golemoj većini narodnih govora, ima narodne nazive za mjesece. Danas kad se ti nazivi opet snažno rabe u svim granama književnoga jezika, ali nekima ta riječ ne označuje više samo osmi mjesec u godini, nego i dio ceste ili ulice koji pripada vozilima. Književni jezik teži za jednoznačnošću riječi, osobito kad su u terminološkoj službi , pa u hrvatskom jeziku za spomenuti dio ceste odavno (prvi je put zabilježena u XII st) postoji riječ **kolnik,** koja je usvojena i u hrvatskom znanstvenom nazivlju.

Kvalitet, kvantitet. Nije potrebno mnogo dokazivati da su u hrvatskim tekstovima te riječi bile i jesu ženskog roda: **kvaliteta, kvantiteta.**

Oblast. U starijem hrvatskom jeziku ta je riječ značila: **vlast, moć, poglavarstvo** i sl. (Vrančić, Belostenec. Baraković, Divković i dr., v. ARj). Od hrvatskih ju je pisaca, prema izvorima ARj, napisao samo Pavlinović u svojem Razgovoru o slavenstvu, jugoslavenstvu, srbo-hrvatstvu. U srpskim se tekstovima takvo značenje te riječi prenijelo i na apstraktne pojmove (u **oblasti** znanja i sl.), u hrvatskom se i za pojam određenoga teritorija i u prenesenu smislu (u značenju **skup poslova, dužnosti)** uvijek govorilo i pisalo, pa i danas je tako. **područje.**

Ponaosob. Povezujući pojmovno taj rusizam, uobičajen do prije nekoliko godina isključivo u srpskom književnom jeziku, s hrvatskom riječju **osoba,** u zadnje ga vrijeme u svojim tekstovima piše i Igor Mandić, koji je još prije nekoliko godina u hrvatskim novinama hrabro počeo pisati hrvatski. Značenje se te riječi, prema potrebi smisla, izriče riječima **posebice, posebno, pojedinačno, poimence, osobito, poglavito, navlastito i** sl.

Potreban. U mnogim hrvatskim štokavskim narodnim govorima pridjev toga korijena ima sufiks **-it** (tako u Slavoniji, u Bunjevaca kraj Senja, po Bosni, u Hercegovini), u drugim se hrvatskim štokavskim govorima taj pridjev tvori sufiksom **-an,** a u mnogim se usporedno rabe oba. U staroj su hrvatskoj književnosti od narodnoga preporoda podjednako obična oba lika toga pridjeva, u razdoblju od ilirizma do Maretića preteže tvorba sa **-it.** Danas smo u književnom jeziku gotovo zaboravili na lik **potrebit** (tako je i s nekim drugim pridjevima, primjerice: **pretežan — pretežit, uzoran — uzorit . . .** Pridjevi na **-it** mogu se iskoristiti u stilske svrhe.

Takvih riječi i njihovih likova, nepravilnih ili manje običnih u hrvatskoj sredini i u hrvatskom književnom jeziku skupio sam podosta, a vjerojatno i nema hrvatskog jezikoslovca koji o tom ne bi mogao naširoko pisati.

Dr Antun Šojat

NOVOSADSKI DOGOVOR

PETAR ŠEGEDIN I LJUDEVIT JONKE POVUKLI POTPISE

Matici hrvatskoj
Zagreb
i
Matici srpskoj
Novi Sad

I ja sam jedan od potpisnika »Novosadskog sporazuma«. Nisam sudjelovao u razgovorima, koji su doveli do potpisivanja tog dokumenta, ali sam ga potpisao kasnije. Kako je uopće do toga došlo, danas, čini mi se, nije važno, ono što smatram značajnim jest nesuglasje između sadržaja tog akta i onoga što u posljednjih nekoliko godina mislim i pišem o hrvatskom književnom jeziku. U vezi s tim smatram da je moj potpis na tom dokumentu anahronizam, pa ga stoga ovim pismom i povlačim. Molim obje gore navedene ustanove da to uvaže.

S osobitim poštovanjem

Petar Šegedin

Zagreb, 4. ožujka 1971.

Uredništvu Hrvatskog tjednika
ZAGREB

Ovime izjavljujem da se odričem svojeg potpisa na Novosadskim zaključcima iz godine 1954. i da se više ne smatram obvezan njima.

Razlozi za to jesu ovi:

1) znanstvena neosnovanost i neopravdanost Novosadskih zaključaka,
2) pritisci koji su se u njihovo ime provodili nad hrvatskim književnim jezikom,
3) nečuveni napadaji na hrvatske lingviste i književnike koji su ustajali u obranu prava hrvatskog književnog jezika.

U Zagrebu, 12. travnja 1971.

prof. dr Ljudevit Jonke

Znamenito djelo u izvrsnom prijevodu

Tacit: »Anali«, preveo J. Kostović, Matica hrvatska, Zagreb 1970.

Najslavniji Tacitov spis »Anali« izvanredna je povijesnička slika Rimskoga imperija od Augustove do Neronove smrti (14-68. n. e.) i istodobno potvrda snažnoga piščeva literarnog talenta. Spojivši sretno u sebi želju za objektivnošću i vjerodostojnošću s individualnom vizijom zbivanja i književnim ambicijama, **Kornelije Tacit** (vjerojatno 54—120 n. e.) predstavlja najveći domet rimske historiografije, bogate po ostvarenjima i spisateljima

O njegovu životu nažalost imamo više nego oskudne podatke, a ni magistralna mu djela »Historije« i »Anali« nisu cjelovito sačuvana. U Srednjem vijeku omražen i zaboravljen zbog stava prema Židovima i kršćanima, u renesansnim vremenima uživa veliki ugled, poglavito u Italiji. Uzor je Machiavelliju, a i kasnije je privlačio pozornost politički inspiriranih pisaca, osobito enciklopedista. Među njegove prevoditelje, ubraja se i Karl Marx. Upravo je impozantan niz književnika koji su iz njegovih spisa crpili sujete i likove, od klasicističke tragedije (Corneille, Racine, Alfieri) do romantičarskoga i postromantičarskog historijskog romana (Sienkiewicz); voljeli su ga posebno Bacon, Montaigne, Pascal, Bossuet, Fénelon, na stil kojih je i utjecao.

Tacit je, dakle, ostavio trajan trag u europskoj književnosti i kulturi, što velikim dijelom duguje »Analima«. Ne samo poradi toga što je u njima opisano burno i ozloglašeno julijevsko-klaudijevsko razdoblje, nego i po tome što oni označuju završnu točku Tacitova literarnog razvoja, u kojoj su sve odlike toga pisca došle do pravog izražaja. Njegova umješnost u preoblikovanju i strukturiranju historijske građe, u portretiranju ličnosti, opisi pokreta gomile, prirodnih katastrofa i bojeva — sve to predočeno na golemom epskom planu kojim se pripovjedač suvereno kreće — tvore od »Anala« uzbudljivo štivo, velebni, prvenstveno, roman jedne epohe. Brojne epizode, na primjer pobune panonskih i germanskih četa, requiem nad kosturima Varovih legionara u Teutoburškoj šumi, Mesalinine orgije, Neronovi komedijantski nastupi, itd. snažna su umjetnička dostignuća. To se isto tako odnosi na ocrtavanje likova (Tiberije, Sejan, Agripina, Seneka, Neron), u kojem se očituje smisao za tankoćutnu psihološku analizu i težnja za objašnjavanjem unutarnjih ljudskih određenja. Te su značajke i obilježje djela, jer u njemu pisac i inače više polaže na prikaze ličnosti nego na iznošenje događaja. Doduše, zbog toga je Tacitova slika onodobnoga rimskog društva dosta tmurna, gotovo pesimistička, s obzirom da su ključni nositelji radnje izrazito negativno karakterizirani. Neki su mu to i spočitavali, posebice glede Tiberija, držeći da je u stanovitoj mjeri pretjerao i iznevjerio povijesnu istinu. Ne bi se pak moglo tvrditi da je on to činio namjerice, to više što je svoju historičku zadaću nastojao savjesno obaviti. Zanesen republikanskim Rimom i njegovim građanskim i vojničkim vrlinama, bio je bez dvojbe zaprepašten devalvacijom tih vrlina u razdoblju ranoga carstva. Uspoređujući neizravno to vrijeme s prеđašnjim kao da nije mogao pojmiti pokvarenost senata, raskalašenost careva, izopačenost rimskih staleža te opći nemar za javne probitke. S druge strane s posebitom su toplinom i majestetičnošću predstavljene, relativno rijetke, osobe (Germanik, njegova žena), kojima su svojstvene »stare« vrline.

No za današnjeg čitatelja koji »Anale« doživljuje u prvom redu kao literarnu tvorevinu, politička stajališta i simpatije njegova autora ne predstavljaju dakako nikakvo opterećenje.

Svaki estetički pristup tom djelu zahtijeva razmatranje posebito Tacitova stila, koji je izvoran, samosvojan i ujedno izrastao na glasovitoj rimskoj lapidarnosti. Glavna mu je osobina, naime, proverbijalna sažetost, eliptičnost, koje za De Sanctisov ukus graniče katkada čak s ishitrenošću. Idući za bitnošću, plastičnošću i dramatskim učinom u pripovijedanju, Tacit je svoju rečenicu lišavao svih suvišaka i ukrasa, što bijaše u skladu s njegovim značajem. Rado se zadovoljava skiciranim potezom, izostavlja sve ono što se može domisliti, pa mu se zamjerala nedorečenost i tobožnja nerazumljivost. Suvremeniji interpreti, naprotiv, u tacitovskom načinu pisanja vide izražajne kvalitete, a ne nedostatke.

Međutim, poradi toga proces je prevođenja Tacita na moderne jezike znatno otežan. U našem slučaju **Jakov** je **Kostović,** unatoč tomu, primjerno izvršio zadaću nadmašivši u mnogo čemu dosadašnje hrvatske prevoditelje velikog klasika (Kurelac, Doroghy). Uz to valja pripomenuti da je Kostović, prvi u nas, ostvario kompletni prijevod »Anala«, popratívši ga i zanimljivim uvodnim esejom, te veoma instruktivnim bilješkama.

U njegovu iznimno lijepom ostvarenju očituje se istančano poznavanje sintakse, duha i leksičkog bogatstva hrvatskoga jezika. Tumačeći vjerno izvornik on je, očuvavši neke specifičnosti Tacitove naracije, prijevodu dao i suptilni prizvuk drevnosti i latiniteta.

Sve u svemu, Kostović je »Analima«, obogatio našu prijevodnu literaturu i po njima zauzeo dostojno mjesto u hrvatskoj tradiciji prevođenja remek-djela iz antičke književnosti, koja je tradicija od T. Maretića do B. Klaića dala vrijedne i za nacionalnu klulturu važne rezultate.

Mirko Tomasović

HRVATI I SREDNJI VIJEK

I očigledne istine treba uporno ponavljati

I ovaj članak ima svoj povod i svoj uzrok, reklo bi se, svoj bliži i daljnji, odnosno dublji razlog.

Povod je nastao sad, u posljednje vrijeme kad smo počeli raspravljati o školskim programima iz hrvatskoga jezika i književnosti za gimnazije i uopće za škole drugog stupnja. Tek tada, zapravo, doznali smo kako taj program izgleda i kakvo je, pored ostalog — to nas sada zanima — mjesto i značenje pridano hrvatskoj srednjovjekovnoj pismenosti i književnosti. Već uočena i naglašena primjedba, kako se programom o kojemu je riječ ne samo ne preporučuje autohtonost i kontinuitet u razvoju hrvatske književnosti, nego se te temeljne i uvjetne osobine ni ne naslućuju, odnosi se kronološki u prvom redu na srednji vijek. Dublji razlozi i pravi uzroci ovoj i ovakvim pojavama nalaze se u nekom našem neshvatljivom nemaru prema vlastitoj baštini.

Netko je rekao da upravo očigledne istine i dobro poznate činjenice treba uporno ponavljati. Ako je tako, a čini se da u hrvatskom slučaju jest, onda treba još jednom podsjetiti što su Hrvati imali u srednjem vijeku, što im je značila pismenost, književnost i kultura tog vremena i što se je sve iz kulture te epohe prenijelo i presadilo u kulturu i književnost kasnijih razdoblja. Naravno, temeljit odgovor na ova pitanja zahtijeva opširnu studiju, monografiju, ali u novinskom članku, baš kao i u programu za škole, može se samo podsjetiti, upozoriti.

Glagoljašku književnost — ne omalovažavati!

U pet stoljeća svog srednjega vijeka, primivši pisma i uključivši se u mediteransko-zapadnoevropski kulturni krug, Hrvati su na svom prostoru ne samo organizirali svoju državu i svoj život, nego su veoma brzo svoj jezik uključili i u više oblike duhovnog života. Služili su se sa tri pisma: glagoljicom, ćirilicom i latinicom; ali je upravo glagoljica i glagolizam, kao narodni kulturni pokret, bio višestoljetni izraz i oblik sveukupnoga narodnoga života i otpora. Glagoljicom su se služili ne samo prepisivači, popovi glagoljaši i sastavljači književnih kodeksa nego i notari, bilježnici, feudalci i vladari. Glagoljica je bio medij koji je u srednjem vijeku hrvatsko narodno i kulturno biće oblikovao, a time i pripremio za doček i prihvat novih strujanja u humanizmu i renesansi.

Kao prva etapa u razvoju vlastite književnosti i kulture, hrvatska srednjovjekovna, posebno glagoljaška književnost, ne može se preskočiti, a ni omalovažavati. I bez onih tzv. sentimentalnih ili romantičarskih razloga to je nedopustivo, jednostavno zato što se takav postupak ne može znanstveno opravdati. Odnos novih znanstvenih otkrića i zaključaka prema srednjem vijeku, uopće više nije odnos prezira prema stoljećima mraka i zabluda. Već poodavno znamo da su upravo u srednjem vijeku ne samo trajno živjele mnoge konstante čovjekova običnog postojanja, nego su se upravo u tom razdoblju začele, naslutile i pokazale i mnoge od onih čovjekovih životnih manifestacija što će ih humanizam i renesansa definitivno afirmirati. U hrvatskom, pak, slučaju, srednjovjekovna, posebno glagoljaška književnost, predstavlja prvu, izrazitiju i sjajnu stranicu našega kulturnog i književnog postojanja.

Dokumenti povijesti i pijeteta

Ako želi biti stručno, znanstveno i moralno čist, hrvatski srednjoškolski program iz književnosti mora na svom početku izričito upozoriti na glagoljaše i glagolizam, na pjesnike začinjavce, na crkvena prikazanja, na spomenike hrvatske pismenosti i književnosti koji su pokatkad i izričito povezani uz hrvatski komunalni, cehovski (bratovštine), feudalni, državni, pravno-politički ili uopće narodni život. Mi vjerujemo da u tekstovima koji se u programu predlažu za analizu (Aleksandrida, Život sv. Save od Teodozija, Pohvala monahinje Jefimije i Bržinski spomenici) ima pjesničkih elemenata, ali bi u Hrvatskoj trebalo analizirati i hrvatske tekstove, zapravo pretežito hrvatske tekstove. U srednjovjekovnoj poeziji hrvatskih začinjavaca ima cjelovitih, zaokruženih, oblikom i ponesenošću oblikovanih pravih pravcatih pjesama; na pr. »Svit se konča« — pjesma je izrazito društveno angažirana i sasvim zrelo oblikovana; pogrebne pjesme bratovština oblikuje slikovitim naturalističkim elementima; »Pisan sv. Jurja« značajna je dvanaesteračka legenda jedne poznate srednjovjekovne teme, koja pored ostalog govori i o odnosu feudalaca i kralja. Itd. Itd. Što je posebno, upravo bitno, važne pjesme hrvatskih začinjavaca iz srednjega vijeka unijet će neke svoje slojeve i osobine i u kasniju hrvatsku književnost. To su, pored osmerca i dvanaesterca (što će onako temeljito prevladati), onaj svojevrsni čakavsko-ikavski sloj koji će kasnije (već i u petrarkista) pomalo poprimati obilježje specifičnog stilskog fenomena, pa zatim i one također specifične stilske kalkove idealističko-duhovno-religioznog svijeta, koji će, rođen u srednjem vijeku, nastaviti svoj život i u hrvatskoj petrarkističkoj poeziji. A srednjovjekovna drama hrvatskih glagoljaša, hrvatsko crkveno prikazanje, ne samo da će otvoriti put ulasku na scenu pučkog i narodnog elementa (na pr. početak prikazanja o pastirici Margariti), nego će se pojedinosti strukture i oblikovanja scene iz crkvenih prikazanja (didaskalije, sloboda mjesta i sl.) osjetiti i u kasnijoj renesansnoj drami (na pr. u Lucićevoj »Robinji«, u Vetranovića, u Nalješkovića). Hrvatska renesansna književnost ne može se shvatiti, pa ni objasniti, bez prethodnog poznavanja hrvatske srednjovjekovne književnosti.

A ako je pak riječ o dokumentima povijesti i pijeteta, onda bi u Hrvatskoj trebalo, možda, preporučiti Baščansku ploču kralja Zvonimira, Martinčev zapis o Krbavskoj katastrofi (1493), Vinodolski zakonik, Poljički statut, Misal kneza Novaka iz 1368. koji u kolofonu (uvodu) sadrži i prve zapisane hrvatske stihove (!), i koji će tiskan 1483., biti i prva hrvatska tiskana knjiga (!). Itd. Itd.

Što bi se moglo zaključiti?

Čini se kao da je Hrvatima potreban osjećaj mjere, potreba zdravog, normalnog i moralnog odnosa na relaciji između sebe i drugih. Kao da se ona dobro poznata, divna i plemenita hrvatska širokogrudnost i univerzalnost identificira s odricanjem vlastitog imena i subjekta. Međutim, trebalo bi znati da je strah od vlastitog imena i omalovažavanje svoje osobe pojava negativna, bolesna i nezrela, isto kao i isključivost, zatvaranje i izoliranje.

Rafo Bogišić

BAŠĆANSKA PLOČA

NE SAMO O KRLEŽI

Branimir Donat: »O pjesničkom teatru Miroslava Krleže«, Mladost, Zagreb 1970.

Nedavno je obavljeno zajedničko ceremonijalno krštenje dviju knjiga što su objelodanjene istodobno i što ih je tiskalo isto izdavačko poduzeće. I dok je jedna od njih najavljivana s bukom i hukom, riječju, veoma vješto reklamirana (pa je i prikazana na raznim stranama), druga je dočekana razmjerno tiho i bez pretjeranog uzbuđenja. No, ako bismo se načelno zapitali o smislu objavljivanja tih dviju knjiga i o smislu njih samih **kao knjiga**, morali bismo priznati da ova druga knjiga u mnogo većoj mjeri opravdava svoj dolazak na svijet.

Ne može se reći da od Miletića naovamo hrvatska teatrologija nije (preko Gavelle, Krleže, Matkovića i inih), obogaćena nizom značajnih radova o kazalištu. No često se događalo (a i događa se) da se bavljenje kazalištem svodilo na razglabanje o repertoarskoj politici, kazališnoj tehnici u najužem smislu te riječi, kronologiji kazališnih događaja itd., a da je pri tome zanemarivana ozbiljnija analiza kazališnoga fenomena i dramskoga opusa pojedinih autora, posebice upravo onih koji tvori neotuđiv dio hrvatske literarne i kazališne tradicije. U redu: oskudjevamo u nadarenim i velikim suvremenim dramskim piscima, oskudjevamo u vrijednim ostvarenjima suvremene dramske literature, ali to nije razlog dostatan za odustajanje od ozbiljna razmišljanja o onom što već imamo i što je već prokušano. U tome nam je kontekstu gledati najnoviju knjigu Branimira Dotana »O pjesničkom teatru Miroslava Krleže«.

Ovo je već treća knjiga ovoga autora (sve su objavljene iste godine, što je svojevrstan presedan) i ona predstavlja primjenu teoretsko-kritičkih načela izloženih u prve dvije knjige na konkretnu građu. Interes i postupak Branimira Donata već nam je poznat (ili se mogao pretpostaviti) iz djela »Osporeni govor ili egzotika svakodnevnog« (koje je djelo upravo nagrađeno nagradom Matice hrvatske) i djela »Udio kritike«. Kod njega su teoretsko znanje i sklonost ka strukturalnoj analizi povezani sa zanimanjem za nacionalnu umjetnost, posebice literaturu, što može uroditi nadasve korisnim plodovima. Donat se ovdje prihvatio najbogatijega dramskoga opusa suvremene hrvatske književnosti, opusa Miroslava Krleže, i to njegovih ranih, tzv. poetskih drama. Donat će, ponajprije, odrediti fenomen poetskoga teatra pomoću mitsko-arhetipskih značajki koje su upravo ovdje najvidljivije, a potom će ovu analizu primijeniti na konkretan dio Krležina opusa, pronalazeći u njemu crte univerzalnosti i suvremenosti. »Mit se po prvi put u svom gotovo ogoljelom vidu javlja kao najdjelotvornija, a ponekad i jedina mogućnost opiranja lažnom individualizmu kojeg je gotovo na svakom koraku demonstrirala i promicala tzv. građanska dramaturgija.« Kao što vidimo, trebalo je proći prilično vremena da bi se ovim Krležinim dramama ono što su izgubile na igrivosti i sceničnosti vratilo onim što su dobile na izravnoj pjesničko-magijskoj vezi s mitom, i onim što su svojim razaranjem i ironiziranjem toga mita dobile na suvremenosti. Problematiziranje ovih dramskih ostvarenja uputila je Donata (pretežno), na analizu teksta, a svijest da teatar nije rođen iz strukture priče građanskoga kazališta već iz igre i magije u kojoj se pokušava izravno saobraćati s Nepoznatim na analizu sudbine ovih elemenata u njemu. O tome svjedoče i nazivi pojedinih studija: »Sudbina legende«, »Izazov mitu«, »Mitsko-antropološka struktura drame Adam i Eva« itd. Podrobno su razglabane sve Krležine drame sakupljene u »Legendama« (**Legenda, Michelangelo Bounaroti, Kristofor Kolumbo, Maskerata, Kraljevo, Adam i Eva, Saloma**), **Hrvatska rapsodija**, **U predvečerje i Golgota** (koja se potpuno ne uklapa u ovaj ciklus, jer već predstavlja djelomičan ustupak strukturi »građanskoga« teatra). Naglašeno je, s pravom, ono što u tim dramama živi i danas, odnosno ono što je u njima upravo danas **oživjelo**, a pri tome je oprezno izbjegnuta opasnost da se stanoviti elementi ovoga poetskoga svijeta dovedu u izravnu vezu s nekim vidovima suvremenog teatra, posebice s teatrom apsurda.

Ovo djelo predstavlja doprinos rehabilitaciji (kojoj je prišla i pozornica) jednoga značajnoga dramskog opusa, ali ne samo to. Ono je ujedno i vrijedna teoretska studija o strukturi, značenju i domašaju poetskoga teatra. Donat je već pokazao da ne zazire ni od kakvih tema, da čak i analiza strukture stripa može dovesti do značajnih rezultata i ukazati na put kojim mitsko postaje svakodnevno a svakodnevno nadomjestak razbijenoga mita. Knjiga »O pjesničkom teatru Miroslava Krleže« doprinos je i proučavanju povijesti hrvatske književnosti (koja nije napisana) kao i promicanju novih kritičkih pristupâ i metodâ.

Bože V. Žigo

Jakša Kušan

Priča o caru i njegovoj knjizi

U carstvu Ga — Daj — Juš carevao car Ujga — Na — Kan IV, Pjegavi, pametan i mudar vladar, kakav već mora biti car, jer inače ne bi mogao vladati. On je pazio svoje podanike, a oni su njega poštivali i obožavali, a kako i neće kad im je on bio sve i sva, i otac, i majka, i bog.

O tisućgodišnjici carstva, koja se poklapala sa pedesetogodišnjicom Pjegavoga, na nagovor svojih doglavnika, on odluči da vrlo svečano proslavi tu nesvakidašnju obljetnicu. Ali, kako je bio dobrostiva srca, pravedan, istonoljubiv i čuvar blagostanja svojih podanika, nije udario nove poreze da pokrije troškove proslave, nego zaključio da svojim radom namakne potreban novac. Car se, pri tome, držao stare mudrosti: ako želiš da primaš, moraš i davati ili, po naški, ako hoćeš marvinče da muzeš, valja ga paziti i maziti...

Naumio je, naime, da napiše knjigu a da je prodaje i štampa Dvorska naklada knjiga, koja je izdavala nabožne i školske knjige. Iako se odmah doznalo da se car prihvatio pera, ipak se nije znalo o čemu će pisati, ali su njegovu riječ očekivali kao manu s neba. Onda, tko zna kako, jednoga dana je procurila vijest, proširala se začas i obigrala cijelu zemlju, od granice do granice. Bit će to naučna rasprava o pjegama, od pjega na suncu, na licima bogova i njihovih potomaka, do onih na kamenu, na lišću, uopće sve o pjegama kao božjem pečatu.

I knjiga izađe i pođe na svoj pobjedonosni put. Odmah bi razgrabljena, pa zaredaše izdanja: drugo, treće, i dalje, redom, deseto. Učenjaci je dohvatiše i počeše o njoj pisati, raspravljati, hvaliti, veličati, u zvijezde kovati, ukratko, knjiga doživi pravi knjižarski bum. A neki, bome, i doktorat dobiše. Sveučilišni savjet zatraži da se otvori nova katedra: za pjegologiju.

Upravo nekako u to doba (po izlasku desetog izdanja), obreo sam se, slučajno, u carstvu Ga — Daj — Juš, na putu oko zemlje a u potrazi za kraćim danima, i sve ovo o čemu pričam čuo sam na svoje uši. Još se, uvelike, raspravljalo o pjegama s različitih aspekata i stajališta: s povijesnog, društvenog, kulturnog, političkog, i tako dalje.

Što da o knjizi kažem? Umjetnina, svaka čast, superdivot izdanje, remek-djelo knjigovežačke vještine, sve samo naj, naj, naj. Kožnata kutija od najfinije smeđe kože sa zlatnim šarama s drevnih hramova, knjiga ukoričena u crveni safijan, zlatotisak na prednjim koricama i hrptu, uglovi i spona od zlata — ne možeš je se nagledati i nadiviti ljepoti izrade! Gledam je tako u izlogu i ne mogu očiju odvojiti od nje, a u prodavaonicama i knjižarama naslagane od poda do stropa, pravi zidovi od knjiga, a kupci navalili: koga god sretneš, pod miškom mu kožna kutija, zlato blista na suncu, prava svečanost riječi i slova. Blago zemlji koja toliko cijeni i poštuje pisanu riječ, htio sam da kažem. štampanu! Gutenberže, imao si se zašto i roditi!

Ljudi su, to moram reći, gostoljubivi, dočekaju te kao starog znanca, pa se jedno popodne nađoh kod gradskog liječnika, vrlo draga čovjeka, koji me je pozvao na čaj. Domaća, srdačna atmosfera, cvrkutavi glas domaćice, porculan, mirisna topla tekućina u nekoliko boja. Na stoliću, na počasnom mjestu, ispod kipa nekakva božanstva, naslagano, kao opeke, svih deset izdanja »Pjega«. Zamolih ga da mi pokaže knjigu.

— Oprostite — ispričava se domaćin i stane pred stog knjiga — nije uputno, a i beskorisno je, strancima otvarati dušu našega naroda u osobi našega vječnog utjelovljenja... — ušeprtlji se on, smete i ušuta.— Oprostite — sad se ispričavam ja i uzmičem, otvorenih dlanova prema njemu, kao da se odupirem o nešto.

Odmah sam se odlučio i svratio u prvu knjižaru, kupio knjigu i, što sam brže mogao, uputio u svoj stan, u hotel. Još u hodu, na stepenicama, izvukoh i otvorih to čudo štamparskog umijeća. I, braćo, zaprepastih se: listovi, i to svi, od korica do korica, bili su prazni, isti, ma koliko da sam listao, ne nađoh ni slova, osim naslovne strane, sve samo bijeli, najfiniji papir!

— Što je ovo? — upitah se, popio nisam ništa osim čaja. Zaista nevjerojatno! Okreni, obrni, prolistaj, zbilja glupo, ni riječi, ni slova, ma šta kažem, ni mrlje. Obična maketa uvezane knjige, i to još kako.

Pokušavao sam, jer sam mislio, u svojoj ludoj glavi, da je možda, štampao nekom posebnom tehnikom i kemijskom bojom pa treba, isto tako, kemijskim putem, nekim tekućinama, izazvati i tako izbaciti na vidjelo ono što je štampano. Badava! Uzalud sam se mučio i djelomično upropastio listove, da su, ovdje-ondje, postali valoviti.

Upozorih na to nekog intelektualca, s kojim sam se upoznao na nogometnoj utakmici, i upitah što sve to znači.

On, ćelav i ćosav, bjelotrep čovjek, slegnu ramenima, kao da ga se to uopće ne tiče,ali, ipak nekako spremno, kao da je imao pripremljen odgovor, istrese, kao iz vreće, nekoliko nepovezanih riječi:

— Slavite i hvalite žive careve, mrtvi su već i zato besmrtni što su umrli, ako želite da dugo živite i da vam dobro bude na zemlji!

— Amen! — promrmljah u odgovor.

I više, nećete mi zamjeriti, nisam se raspitivao o carevoj knjizi i njenu sadržaju. U redu! Imam bar lijepo uvezanu knjigu i ponijet ću je kao suvenir kući. Da! Šipak! Na granici mi carinik prekopa sve stvari, pronađe ukoričenu prazninu i oduze.

— Žalim, ali iz naše zemlje nitko ne može iznijeti ni jednu pisanu riječ. Žalim, ali, zakon je zakon!

— Molim! Dužnost je dužnost — pomirih se sa sudbinom i vratih razbacane stvari u kovčeg.

Nije mi, vidite, uspjelo iznijeti ono remek-djelo da vam ga pokažem kako bih posvjedočio da je sve ovo što sam ispričao živa istina. Vjerujte, ako hoćete, ali ne morate, poštujem tuđe mišljenje, a tu sam vrlinu snošljivosti stekao na dalekom putu.

Ovim i završavam priču o caru i njegovoj knjizi. Za svaki slučaj, amen!

LAO-TSE

TAO TO KING

IX

Bolje je odbiti negoli primiti
U ruke pliticu punu vode.
Mač koji se brusi neprestano
otupi i nikog ne probode.
U riznicu prepunu nefrita i zlata
Više ne može stati nitko
E da je sačuva.
Tko se bogatstvom i slavom gordi
Zlo na se navlači.
»Netom djelo svoje ispuniš, povuci se«,
takav je zakon nebeski.

LVIII

Kad je namjesnik milostiv,
puk ostaje čist.
Kad je namjesnik zajedljiv,
puk je nepouzdan i vazda kriv.

Sreća počiva na nesreći;
Nesreća leži na sreći.
Gdje je granica tu?
Nema pravila u svijetu,
jer se pravilno često nepravilnim čini,
a dobro nakaznim pričini.

Odavno se ljudi
varaju u tome.
Višnji čovjek zapt uvodi stoga
bez vrijeđanja ikakvoga,
čisti bez mučenja,
ispravlja bez prisile,
blješti a ne zasljepljuje.

Prema francuskom prijevodu
Liu Kia - Hwaya: Stojan Vučićević

Vladimir Pavlović

Popodne u borovoj šumi

Stiješnjen sa sviju strana
nebom vidikom koji doseže
do ruba bijelih planina
Što već iskušanim srcem hara
Kako bih žudno slušao šapat kiše
ili je ono modra opsjena koja izmiče oku
Ona brda nikad neću pohoditi
a grad na zelenoj plohi titra u podnožju
Njega mrzim toliko puta
on mi je nanio pozljede
iako ponekad bijaše trenutaka
kada ne mogoh gospodariti
svojim tijelom i svojim opakim požudama
On mi je bio pribježište
Ili na tratinama u njegovoj blizini
u zeleno sumračje slušah
kako podlo diše

Grad spava u bunilu
on ima kristalno crno srce
Gradom gospodari zvonjava koja pršti
nad krovovima u predvečerja
u doba svetkovina
To je sve što o njem želim reći

Vode su naokolo obično zelene
katkad prljave i različite ili čak
okrutne dok zibliju toplace
Njima se plovi slijeću i uzlijeću jata
no najprije dugo kruže u vrtoglavoj spirali

Sad je popodne i oko mene
sva stabla streme u istom smjeru
U nosnicama ćutim borov pelud i jezu
znamen skore plodnje zao vjetar navješćuje

Što već iskušanim srcem hara
riječju ne mogu iskazati

Provincijalizam našeg doba i kultura malog naroda

Bit će riječi o jednoj vrsti provincijalizma koji danas pomalo zahvaća mnoge narode u svijetu pa i one s najvećim kulturnim tradicijama kojima se oduvijek priznaje svjetskopovijesno značenje. Ali dok se narodi s bogatom i razvijenom kulturom mogu uvijek nekako oduprijeti prodiranju toga provincijalizma, mali narod koji stalno živi u tegobnom nastojanju da sačuva izvorne vrijednosti vlastite kulture, cjelovitost duhovne baštine i mogućnost novih ostvarenja, nalazi se sada pod pritiskom te vrste provincijalizma u prilično teškom položaju.

Danas postupno sve više nestaju dosadašnji zemljopisnim prostorima uvjetovani provincijalizmi jer se veliki dijelovi svijeta polako ujedinjuju, gotovo ujednačavaju u sličnom ili istom načinu povijesnog razvitka. Premda se to u mnogim dijelovima svijeta zbiva vrlo različitim putovima, često jako tegobno, iz toga ipak proizlaze sve sličniji, sve izjednačeniji ili posve isti oblici uljudbe i kulturnog života. Ali dok se pomalo gube dosadašnji provincijalizmi prostora, istodobno se sve više i opasnije po duhovnu baštinu čovječanstva i pojedinih naroda očituje u svijetu jedna nova vrsta provincijalizma — provincijalizma u vremenu. To znači: gubi se smisao i osjećaj za povijesno zajedništvo i trajanje ljudskih djela, za duhovne vrijednosti koje su ovom našem dobu namrli prošli ljudski naraštaji.

Upravo tu pojavu pronicljivo je nazreo te vrlo dobro označio nazivom »vremenski provincijalizam« engleski pjesnik i kritik T. S. Eliot još 1944. god. u ogledu »Što je klasik«. I danas je poučno pročitati te njegove opaske.

»U naše doba kada se čini da su ljudi više nego ikada skloni brkati mudrost sa znanjem, i znanje s informacijom, i kada pokušavaju riješiti životne probleme terminima stroja, rađa se jedna nova vrsta provincijalizma koja možda zaslužuje i novo ime. Vrsta ne prostornog već vremenskog provincijalizma ona vrsta za koju je povijest samo kronika ljudskih izuma koji su odslužili svoje pa su ih bacili u staro željezo, vrsta za koju je svijet isključivo vlasništvo živih, vlasništvo u kojem mrtvi nemaju udjela. Opasnost ovakve vrste provincijalizma jest u tome što možemo svi, svi narodi na kugli zemaljskoj postati provincijalni; a oni koji se ne zadovoljavaju da budu provincijalni jedino mogu otići u pustinjake.«

Eliot je na tu pojavu gledao poglavito sa stajališta pjesnika i tumača kulture, bolje rečeno, tražitelja smisla kulture u svijetu što je izgubio cjelinu toga smisla. Zato je osobito isticao značenje tradicije, neophodnost cjeline stvaralačkih iskustava ljudskog duha.

Kulturna tradicija jednog naroda nije tek skup zastarjelih pojmova, dotrajalih vrijednosti, odbačeni starež prošlosti, nego naprotiv ono životno što traje iz prošlosti u sadašnjost i smjera k budućnosti. Stoga upravo duhovna baština prošlosti postavši istinsko iskustvo sadašnjice omogućuje stvaranje novog, to jest pravi, povijesno djelotvorni modernitet.

Mi danas možemo možda bolje i potpunije uvidjeti prirodu pojave koju Eliot naziva novom vrstom provincijalizma. Taj provincijalizam proizlazi iz oblika uljudbe koja sada počinje u svijetu prevladavati. Tom uljudbom sve bezobzirnije i potpunije gospodari sila potrošnih stvari, vazda promjenljivih roba koje prati stalno stvaranje umjetnih potreba u ljudi, prividno novih, ali u biti jednako bez pravog smisla i dobrobiti za čovjeka.

Navlastito je značajka toga provincijalizma potpuna ravnodušnost prema svemu što nije neposredna korist i što brži probitak. Ravnodušnost posebice spram duhovnih, pa dakako i moralnih ljudskih vrijednosti, to znači spram samog smisla kulture. Ravnodušnost spram duhovnog u čovjeku pokazuje se još kao slijepo poklonstvo potrošnim stvarima, skupim predmetima-igračkama, lakim, besadržajnim zabavama i časovitom, najprolaznijem uspjehu.

Svijet koji postaje tako ravnodušan spram vlastite duhovne baštine na najboljem je putu da postane ravnodušan spram kulture uopće. Kao krajnji ishod toga događaja može se predvidjeti pojava čovjeka potpuno osiromašena u svojoj ljudskosti, čovjeka bespomoćno zatvorena u bezličnost kratkotrajnih stvari i probitaka kojima vlada jedino zakon brzog trošenja i zastarjevanja. U takvu svijetu ima sve manje mjesta za vrijednosti duhovnog iskustva čovjeka, pa dakako i za mudrost i spoznaju prošlih naraštaja.

Ta vrsta provincijalizma zahvaća već dosta dugo gospodarski najrazvijenije narode Evrope, one s velikom kulturnom i bogatom duhovnom baštinom, te se onda nameće malim narodima kao neki životni stil velikog svijeta. Provincijalizam našeg doba nastupa kao neki viši, otmjeniji način života te postavši uzorom mnogim pripadnicima malog naroda širi među njima ravnodušnost, a gdjekada i prikrivenu netrpeljivost prema vlastitoj im nacionalnoj kulturi i duhovnoj tradiciji.

Taj se provincijalizam osim toga kadšto želi prikazati kao neki kozmopolitizam premda je, po samoj svojoj prirodi, najdalje što se može biti od pravog kozmopolisa svjetskopovijesne kulturne baštine koja je zajedničko dobro i velikih i malih naroda i koja nikada ne ugrožava kulturu malog naroda u njezinoj posebnosti nego je naprotiv nužno obogaćuje.

Hrvatska je kultura svojim najtrajnijim i najživotnijim djelima tijekom dugog povijesnog razvitka usprkos vrlo teškim historijskim okolnostima navlastito bila sastavni dio velike zapadnjačke kulture. Otvorenost prema vlastitoj tradiciji za nju je stoga nužno i otvorenost prema duhovnoj baštini Zapada.

U nekim godinama ovog poratnog razdoblja hrvatska je kultura već jednom bila izvrgnuta nasilju određenog provincijalizma, koji se očitavao s jedne strane kao zapostavljanje i prešućivanje naše nacionalne baštine, a s druge strane kao strahovlada krajnje uskog dogmatskog mišljenja na svoj način nesnošljivog prema mnogim vrijednostima svjetske kutlurne baštine.

Vremenski provincijalizam, danas pojava međunarodnih razmjera, može također u znatnoj mjeri postati zapreka snažnijem razvitku hrvatske kulture. Ravnodušnost, naime nedostatak pažnje i pomoći učinit će našu kulturnu baštinu sve manje pristupačnom i prisutnom u životu naroda, a time se stalno gubi ili slabi ono prijeko potrebno povijesno zajedništvo i sudioništvo u djelotvornom nastojanju ljudskog duha, koje jedino omogućuje za svaku zajednicu stvaranje istinski novih vrijednosti.

Ivo Dekanović

Nove knjige

ZA BOLJE POZNAVANJE I ČASNIJE MJESTO HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI U SVIJETU

Kao dvobroj smotre **The Bridge** (23/24, 1970), predstavljača i popularizatora hrvatske književnosti u stranome svijetu; smotre što izlazi dvomjesečno nakladom Društva književnika Hrvatske — a glavnim joj je i odgovornim urednikom poduzetni Slavko Mihalić (urednik je prijevoda Ivan Kušan) — izišla je, na 250 stranica, antologija suvremene hrvatske proze na engleskom jeziku **(Contemporary Croatian Prose, I)**. Kratki je uvod knjizi napisao Branimir Donat **(An ideological introduction to modern Croatian literature)** a za njim su tiskane priče, novele ili ulomci iz većih proznih djela sedamnaestorice hrvatskih pisaca: Slavka Kolara, Miroslava Krleže, Stjepana Mihalića, Vladana Desnice, Vjekoslava Kaleba, Novaka Simića, Ivanke Vujčić-Laszowski, Ivana Dončevića, Petra Šegedina, Branka Belana, Mirjane Matić-Halle, Ranka Marinkovića, Jože Horvata, Josipa Barkovića, Jure Franičevića Pločara, Mirka Božića i Živka Jeličića.

S iznimkom uvodnog teksta (prev. Vera Andrassy) cijelu je ovu knjigu hrvatske proze prevela Celia Williams. Naslovnu je stranicu izradio Tomislav Gusić.

Nadati se, da će u budućnosti **The Bridge** raspolagati znatnijim sredstvima (u skladu s važnošću zadaće koju obavlja) i da će, isto tako, biti u prilici da učini još i više kako za hrvatsku književnost tako i za sebe sama.

U pozlati i baršunu K. u. K. teatra

Zagrebački biennale – šesti put!

— Dva su redovnika došla do neke rijeke. Prvi je od njih bio Indijac, drugi zen-budist. Indijac krene preko rijeke koračajući po površini vode. Japanac se zbog toga silno uzbudi i zamoli ga da se vrati.
»Što se dogodilo?«, upita Indijac. Japanac odgovori: »Nije način da se tako prelazi rijeku. Slijedi me.« I odvede ga do mjesta na kojem je voda bila dovoljno plitka da se rijeka mogla prekoračiti.
(John Cage: »Neodređenosti«)

Djela naših autora – trećina repertoara

Pred deset i više godina ideja da se u Zagrebu organizira festival suvremene glazbe bila je više nego vratolomna. Činilo se tada sasvim ludim i nestvarnim, da se u grad i sredinu romantično-folklornog glazbenog podneblja dovede avangardna glazbena elita malne iz čitava svijeta i da se na tako nesmiljen način tom gradu i toj sredini dokaže koliko kasni za svjetskim zbivanjima. Ali istodobno, zamisao je u svojoj apsurdnosti bila gotovo genijalna i zaista »najkraći put da se prekorači rijeku«. Mnogima se biennale suvremene glazbe u Zagrebu pričinio koračanjem po površini vode, dakle nečim potpuno iracionalnim, no od tada je, kako rekoh, prošlo desetak godina i pet biennala, a i ovaj šesti, koji je upravo pred nama obećava svojim programom i ambicijama još jedan dokaz za ostvarljivost naoko neosnovanih predviđanja.
Htjeli mi to ili ne, sporazumjeli se s izrazom suvremene glazbe ili ne, činjenica je da se Biennale čvrsto ukotvio u kulturnu tradiciju naše sredine — kao spektakl, svečanost i atrakcija za javnost, ali i kao podsjetnik i poticatelj za sve one koji žive od glazbe. A ako danas treba od muzike živjeti, onda u tu svrhu nije dostatno samo manje ili više marljivo ponavljati nekoć davno izučeni zanat, već je potrebno nuditi proizvode koji će u svakom pogledu biti na razini suvremene svjetske produkcije. Jer, konkurencija je golema, a zakon tržišta neumoljiv. Opstati, znači poznavati njegov mehanizam. Biennale je našoj glazbi otvorio vrata u svijet. U ovih desetak godina naši su skladatelji divovskim skokom nadoknadili svoje polustoljetno zakašnjenje za Evropom i danas svijetla obraza mogu svoja djela staviti uz bok vodećim glazbama koje nastaju izvan južnoslavenskih granica. To su činjenice u koje nije moguće sumnjati.
Treba li međutim odgovoriti na pitanje što očekujem od šestoga Zagrebačkog muzičkog biennala, nisam sigurna da bih mogla biti jednako konkretna i nepokolebljiva. Odnosno, ovako: vjerujem da smijem očekivati kako ću na njegovih tridesetak priredbi, između stotinu i dvadesetak skladbi, čuti pet ili šest takvih za koje ću bez sustezanja moći izjaviti da su prava, poštena, iskrena i zanatski kvalitetno pisana glazba. To će biti više nego dovoljno. Jer ne zaboravimo, Biennale nije ekskluzivni ogledni sajam na koji pristup imaju samo pomno probrana, više puta provjerena i od nekoliko svjetskih žirija blagoslovljena djela (što je, na primjer, slučaj na festivalu Međunarodnog društva za suvremenu glazbu, ISCM — jednom od vjerojatno najdosadnijih festivala te vrste danas u svijetu), već je riječ o presjeku aktualnog muzičkog trenutka široko i tolerantno zasnovanom, u svoj njegovoj višeslojnosti, neujednačenosti i raznolikosti. Zbog toga i tako velik broj manifestacija i takva množina djela, to su značajke kojima je Biennale ostao vjeran od svoga osnutka i koje usprkos zamoru što ga prouzrokuje i mnogobrojnim kritikama koje izaziva, smatram pozitivnima.
Međutim, da ne bi zalutao u bespućima neobaveznog informiranja, Muzički se biennale ove godine utekao programskoj politici koja se već godine 1963. pokazala izvanredno uspješnom i koja od tada više nije ponovljena u istom sjaju. Radilo se o tome da iskustva apsolutno novog i neprovjerenog pronađu svoja uporišta u nedvojbenim i prokušanim vrijednostima muzike XX stoljeća. Prije osam godina takvu je vrijednost predstavljao Igor Stravinski (kao skladatelj i dirigent) i Alban Berg čije su opere »Wozzeck« i »Lulu« u magistralnoj izvedbi Hamburške državne opere značile veliki i autentični umjetnički doživljaj. Na ovogodišnjem šestom Biennalu glavno je takvo uporište nedvojbeno izvedba Schönbergove opere »Mojsije i Aaron« koju nam sprema Njemačka opera iz Berlina. Što se tiče dirigentskih atrakcija, suvremenog se repertoara prihvatio i maestro Lovro Matačić (istina, ublažit će svoju večer Prvom Šostakovičevom simfonijom), pa čak i Herbert von Karajan za kojeg Fortnerove »Marginalije« posve sigurno predstavljaju radikalan korak u glazbenu sadašnjicu. Za oko će najprivlačnija atrakcija biti vjerojatno nastup proslavljenog Baleta XX stoljeća pod vodstvom Mauricea Béjarta, koji će pokretom oživjeti muziku Weberna, Bairda, Xenakisa i Bacha.
Biennale će se gotovo polovicom svojih priredbi, preseliti u Hrvatsko narodno kazalište pa (hvala bogu, u škripeću i raspuknutu dvoranu »Istra« tih dana ne ćemo morati zalaziti). HNK je danas još uvijek (nažalost!) najljepša i najveća koncertna dvorana u Zagrebu, a Biennale je, osim toga, u skladu sa svojom tradicijom, znatnim dijelom orijentiran prema suvremenom glazbeno-scenskom stvaralaštvu. Iako nisam posve sigurna da su pozlata i baršun barokiziranog K. u. K. teatra baš najpogodniji ambijent za »aktualni trenutak današnjeg muzičko-scenskog izraza« i, ako mi se čini da smo pred dvije ili četiri godine, dovijajući se i improvizirajući slične spektakle u različitim nepogodnim i neuglednim prostorima, uspjeli uspostaviti prilično prisan kontakt s fenomenom scenskog u današnjoj glazbi, bit će ipak da ovogodišnjoj lokaciji za operno-baletni repertoar Biennala nema zamjerke. To više, što je, čini se, velikim dijelom zaista riječ o operno-baletnom repertoaru u uobičajenom smislu te riječi (Kelemenova opera »Opsadno stanje«, Orffova »Carmina burana«, baleti N. Devčića i B. Ulricha), a ni o kakvim sumnjivim vizualno-akustičkim eksperimentalnim burgijadama, kakvima su nas prethodnih godina počastili neki gosti iz Michigana ili Trsta. O tome da je, kako se meni čini, pravi scenski život muzike danas nešto već sasvim deseto, a ne opera ili balet, za sada još ne bih željela govoriti. Bit će još vremena i prostora i vjerojatno još po koji svježi dokaz. I na kraju, ono što mi se mimo svjetski slavne izvoditelje, atraktivne ansamble i autoritativna skladateljska imena, na temelju preliminirarnog biennalskog programa za ovogodišnji festival čini najznačajnijim, jest činjenica da jednu trećinu repertoara sačinjavaju djela naših autora. Valja se sjetiti da je još godine 1965., na Trećem biennalu taj omjer glasio otprilike 130:20. Nemam dojam da je takva količinska zastupljenost posljedica rutinske obveze prema domaćem skladatelju. Dapače, Biennale će nam između ostaloga omogućiti da i u Zagrebu čujemo neka Kelemenova i Malecova djela, koja su se u Njemačkoj i Francuskoj pročula prije nego li kod nas, a velik broj djela nekih drugih kompozitora iz ovih naših strana već su se u protekle dvije sezone potvrdila kao solidne umjetničke vrijednosti. To, dakako, ne znači da iznenađenja ne će biti, u oba pravca i na obje strane. A to je dobro jer samo se tako dokazuje da je aktualni trenutak današnje glazbe u svijetu živa pojava, izložena svim šansama uspjeha i opasnostima promašaja, upravo kao i svaki drugi živi proces.

Eva Sedak

Koncertna dvorana čeka – VII biennale

NOVI VIRTUOZ

Jedan mladi violinist održao je diplomski koncert. Na prvi pogled, ta činjenica ne čini se dovoljno značajnom čak ni za običnu novinsku vijest, a kamoli za kritički osvrt. Međutim, ne događa se baš svake godine da jedan violinist u svom diplomskom koncertu pokaže takve briljantne kvalitete i pruži tolike nade kao što je to učinio mladi Vladimir First, dojučerašnji student u razredu profesora Ivana Pinkave. Na ovom koncertu (kojim se oprostio od svojih školskih dana) on se predstavio kao potpuno dovršeni glazbenik; njegova izvanredna tehnika i akademska disciplina izazvale su poštovanje brojnog slušateljstva velike dvorane Hrvatskog glazbenog zavoda, a njegov istančan ukus za interpretaciju stilova (ukus koji je potvrđen i u njegovim ranijim nastupima, a osobito u večeri Beethovena) posvjedočio je da smo u Vladimiru Firstu dobili još jednog nastavljača najboljih tradicija Humlove škole violinističkih virtuoza.
Na programu večeri bila je Partita u E-duru J. S. Bacha i Sonata u d-molu J. Brahmsa, a u drugom dijelu prvi stavak Koncerta u D-duru i Capriccio br. 9 N. Paganinija. Tipičnu plesnu suitu od sedam stavaka, Partitu u E-duru, iz poznatog Bachovog opusa šest sonata i partita za violinu solo, bilo je pravi užitak slušati na ovom koncertu, sve do prvih nota početnog Preludija, pa do zadnjih dražesne Gigue. Plemenitim solističkim pijanom, uz izvanredno fraziranje, darovao nas je Vladimir First već u prvoj temi prvog stavka sonate J. Brahmsa, da bi nas uz puni smisao za komorno muziciranje doveo do kraja prvog dijela programa. Poslije odmora, dosljedno rasporedu, kao da su se u Vladimiru Firstu probudile sve strasti zdravog glazbenika. Vehementnom snagom, velikom sigurnošću i samouvjerenošću, tako potrebnim elementima za svakog koncertanta, on nas je oduševio bravurama visoke violinističke tehnike. Savršena tišina, kao da smo u svemirskom prostoru, pratila je razmake između pasaža Paganinijevih terca, oktava, decima, flegeoleta i staccata, i bila je dokaz da je mladi koncertant elektrizirao slušateljstvo krajnjom pažnjom, pruživši nam svjedočanstva velikog talenta, čistog profesionalnog rada i velike marljivosti.
Vladimiru Firstu sada treba što više koncertnih nastupa, pa će se i oni neznatni nedostaci, kao diferencijacija dinamike kod Bacha, manja voluminoznost tona i zvučnost pizzicata u Brahmsa, kao i ležernost nekih pasaža Paganinija, posve izgubiti iskustvom redovitog nastupanja.

Zlatko Stahuljak

Juniorska momčad Filharmonije

Kad pozdravljamo osnutak jednog novog glazbenog ansambla (»Komornog studija Zagrebačke filharmonije«) bio bi red da mu poželimo dugo trajanje i duboku starost. Ali čemu ta pristojnost kada nas iskustvo uči da ovakvim ansamblima nije suđeno da žive duže od tri godine?
Podsjetimo se: ovaj novi »Komorni studio« (kojeg su osnovali najmlađi članovi našeg najuglednijeg orkestra) ima svoje predhodnike Godine 1957. osnovan je »Zagrebački omladinski komorni orkestar« i djelovao je od 1960., a između 1962. i 1965. postojao je prvi »Komorni studio Zagrebačke filharmonije«. Ali zašto baš tri godine? Zašto ta ravnomjernost koja daje privid neke tajnovite povjesne zakonitosti? Tko zna, možda su te tri godine, zapravo, tri čina jedne drame, u kojoj je svim sudionicima propisan točno određeni rok da se nađu sa svojom sudbinom i da joj se pokore.
Na početku te drame, mladi glazbenici, puni samopouzdanja i vjere u svoju solističku zvijezdu, izlaze u glomazni i zamršeni filharmonijski aparat, pokušavaju grčevito da se odupru asimilacionoj snazi nove sredine, pokušavaju odoljeti opasnostima orkestralne rutine i sačuvati svoju autentičnu glazbenu fizionomiju, svoj identitet. Nagonski se udružuju, provode slobodne sate u muziciranju unutar malog komornog sastava gdje svatko svakoga čuje i gdje svatko sam sebi nameće kriterij najviših uzora. Na svršetku trećeg čina svi su već određeni: oni koji će nezapaženo potonuti u orkestraškoj anonimnosti kao kamen u moru; oni koji će preuzeti od starijih uloge koncertnih meštara i zadržati, tako, u krilu orkestra, puno umjetničko dostojanstvo; oni koji će panično napustiti pogubnu udobnost i sigurnost karijere glazbenih činovnika, opredijelivši se za riskantni poziv solista, slobodnih umjetnika. Kad se to dogodi, ansambl umire: njemu nije dosuđeno da nadživi mladost svojih osnivača.
Uostalom, pođite na neki koncert tog mladog Studija. Poslušajte te mladiće i djevojke, intenzitet, strast njihove svirke. To je uzbuđeni glas onih koji se nalaze na presudnoj kušnji, ispitu od kojega zavisi sve. Pa čak i njihov vođa, iskusni violinist Tonko Ninić. ulaže u svoje dirigentske pokrete toliko snage i energije, kao da će na osnovu toga sutra biti angažiran u Berlinskoj filharmoniji.
Dakle, poslušajte! Ovakvim glazbenim pothvatima treba ukazati povjerenje. Vrijednost umjetničkih institucija ne može se mjeriti njihovom trajnošću. Zar je stoljetni život gavrana bogatiji i sadržajniji od kratke biloške pustolovine jednog leptira?

Zvonimir Berković

Tonko Ninić, iskusni violinist i temperamentni dirigent

Tajno umiranje denuncijanta

Tom Stoppard: »Rosencrantz i Guildenstern su mrtvi«. Teatar itd., redatelj Joško Juvančić

Teško im je naći premca: Rade Šerbedžija i Ivica Vidović

Duhoviti i dovitljivi Englez Tom Stoppard zavirio je u dramu princa Hamleta iz kuta Rosencrantza i Guildensterna, dvojice pripuza i denuncijanata, prijatelja po potrebi i neprijatelja po nalogu: Epizodisti glasovite tragedije tako su postali protagonistima suvremene tragikomedije. Treba li naglašavati da je upravo denuncijant tajni junak našeg vremena, oči i uši onih kojima je stalo da mnogo vide i još više čuju. Kakva-takva života, denuncijant je nikakve smrti, jer strada kad se tome najmanje nada, umirući tajno kao što je tajno i živio. Nakon sloma određene politike nastupa i agonija denuncijanata koji su toj politici služili, ali ta je agonija bezglasnija od šapata kojima su pronosili svoje izvještaje. Stoppard ih izvlači iz anonimnosti i prikazuje kao ljude koji naprosto vrše određeni posao, pomalo nezainteresirani za ono što rade, i sasvim gluhi za učinke tog rada, koji se najčešće svode na gubitak nečije glave. Na rubu Hamletove drame i herojske poze svijeta kojemu tužni princ pripada, ova dva spadala, gotovo debili i gotovo simpatični, žive svoju ispraznost nabacujući se frazama i rastvarajući se u dosadi između dva poziva »odozgor«. Redatelj Joško Juvančić, odlučivši se za izvedbu klasičnu oblikom i diskretnu očitovanjem, preobraća ova dva denuncijantska spadala u neku vrst paževa, pomalo eunuha, čime otupljuje »dodire s vremenom«, i omogućuje ove likove za tip izvedbe koji je izabrao. Dva mlada glumca, Rade Šerbedžija i Ivica Vidović, izvrsno utjelovljuju takav zamišljaj i ostvaruju uloge kojima je teško, u posljednje doba, naći premca na našim scenama. Može se reći da smo doživjeli da glumci umiju govoriti moderan tekst moderno, da uspijevaju izvanredno svladati nizove replika sastavljenih od uzvika i kratkih rečenica, od fraza i govornih trica. Stegnuti u gesti oni se, kako je to u nas običaj, ne ispomažu protezama razmahivanja, oni ne drobe one poštapalice — ovaj, onaj, oh itd. — koje glumci upotrebljavaju upravo u govorenju ovakvog tipa teksta. Na scenografski čistoj i diskretnoj sceni, u lijepim kostimima Inge Kostinčer, ova dva glumca, ili ova dva obličja istog lika, tku igru koja imade svoje kružnice i svoje vertikale, svoje blještavilo i svoju tamu u času gotovo nesvjesnog uranjanja u nestanak. Geometrizmu i jasnoći njihove igre kontrapunktira Izet Hajdarhodžić baroknim, raskošnim gestama Glumca, a Ratko Buljan, u epizodnoj ulozi Hamleta, sugestivno potcrtava svoje kratke upade na scenu. Juvančić balansira svim čimbenicima izvedbe, ostvarujući skladan i organski spoj elemenata klasičnog teatra i moderne dramske fraze. U trenucima kad naše glumište počinje tragati nove izraze, ova predstava dolazi kao sretan spoj novog i »starog«, ali i kao rijedak primjer izvedbe u kojoj je svaki sudionik postigao maksimum.

Veselko Tenžera

Na rubu kalendara

Tko će probuditi Freudenreicha?

Krajem travnja 1881, prije devedeset godina umro je u Zagrebu Josip Freudenreich. Organizator i animator, glumac, redatelj i pedagog, danas nam je, čini se, više poznat po ovim obilježjima svoje goleme djelatnosti, no kao pisac pučkih igrokaza. Njegove GRANIČARE, najviše izvođeno djelo u povijesti hrvatskog kazališta, zanemarismo posve kao ishodište jednoga tijeka našega glumišta, CRNU KRALJICU spominjemo tek pokatkada u temeljitijim prosudbama naše kazališne prošlosti, pa književni rad Freudenreichov pada tako u zaborav, kamo smo ga, često i zbog osobnih neafiniteta nekih naših književno-povijesnih sudaca, nemilosrdno gurnuli.

U određenom, po mnogim obilježjima usmjerenom poratnom razdoblju naših kazališnih istraživanja, kada ne bijaše niti vremena a niti osobite volje za možebitne novije poglede na Freudenreiche-dramatika, on je i u ono malo redaka posvećenih njegovu dramskom djelu, ostao obilježen gotovo sramotnim žigom malograđanskog, sentimentalnog i naivnog konfekcionera, a kazališna ga svakidašnjica, osim povremenih amaterskih pokušaja, bijaše posve zanemarila.

Bezazleni humor

Čini mi se da je vrijeme u kojemu trenutačno živimo, mislim prije svega na pojave u nekim našim suvremenim pozorničkim ostvarenjima, pogodno za nov pristup Freudenreichovim GRANIČARIMA. U tom djelu bezazlena humora, spretne dramaturške tehnike koja nije ispod razine mnogih onovremenih proizvoda tzv. »bečke lokalne komedije«, a tu se je, kao što je pisao Branko Gavella, Freudenreich našao u dobru društvu, na krajnjim granicama evropskih inačica bliještave komedije dell' arte, kao da još i danas teku neki djelotvorni teatarski sokovi. Njih bi jedan dio suvremene hrvatske kazališne prakse mogao iskoristiti za nadahnuti pristup jednom minulom dobu, što bi ga neprijeporno valjalo promatrati očima suvremene kritike i opredjeljena redatelja

Nitko danas ne može spasiti neka Freudenreichova očigledna konstruiranja efekata, ne može mu ubrizgati neki naročiti dah kritičnosti naspram pojava i ljudi njegova vremena, a mnoga bi nepromišljena uplitanja u njegov dramski rukopis, vjerujem, čestu naivnost teksta učinila još vidljivijom. GRANIČARIMA, po svemu sudeći, treba danas ponajmanje književnih ili spasiteljsko-dramaturških uplitanja sa strane. Na konstrukcionoj prostodušnosti jednoga klišeja minuloga doba, na osobnostima Freudenreichovih junaka, koji bijahu predlošci generacijama hrvatskih scenskih umjetnika za njihove često i legendarne kreacije, u tim okvirima gotovo nevjerojatnih događanja, dakle u odrednicama jednog omeđenog svijeta dramaturških, socijalnih i kazališno-praktičnih točno određenih obilježja, sasvim sigurno da još uvijek svojom poticajnom nazočnošću leže zapretane klice jedne moguće, današnje predstave GRANIČARA.

Sukladnost hrvatskom izrazu

Suvremeni hrvatski kazališni izraz u jednom svom tijeku moguć je i gotovo sukladan nekim značajkama GRANIČARA. Jer ako podemo od pretpostavaka koje su se kao stilska obilježja određenoga viđenja minulih i književnih i scensko-praktičnih razdoblja najočitije zamjećivale u Violićevim predstavama Šenoine LJUBICE i Nemčićeva KVASA BEZ KRUHA, i u Parovoj postavi Matoševe komedije MALO PA NIŠTA, u hrvatskih je redatelja jasno zamjetljiva težnja da se povremeno uhvate u koštac s nekim djelima našeg devetnaestoga stoljeća, koja često bivahu proglašavana nedostupnima današnjem poimanju kazališta. Imamo, dakle, glumišnih djelatnika koji znaju čitati naše starije dramske tekstove, a ujedno su i dovoljno hrabri, često i stvaralački nametljivi da prašnjavu okosnicu nekog osuđenog igrokaza ožive svojim osobnim, a i našim današnjim, po mnogome i zajedničkim pogledima na minulo razdoblje, pa da takve namisli projiciraju u okosnicu suvremena poimanja kazališta i igre u njemu.

Vraćanje scenskog dostojanstva Freudenreichovim GRANIČARIMA bilo bi nastavljanje ispitivanja onog do sada nedovoljno istraženoga tijeka hrvatske dramske književnosti, što ga obično nazivamo pučkim igrokazom. U Starčevićevu PROROKU, djelu osebujne fakture i jezičnoga idioma punog izvorne ličke sočnosti, igrokazu koji će ipak ostati više zanimljiv pokušaj no inspiratorni poticaj za predstavu, u Okrugićevim komadima, preko Higina Dragošića do nekih sentimentalnih Senečićevih uočavanja meduratnog, malograđanskog svjetonazora, hrvatski je pučki dramski izraz bio ne samo IGRA ZA PUK, već i svojevrsna književna forma, koja je na pozornici uvijek imala svojih pozitivnih odjeka.

U očekivanju princa

Freudenreichovi GRANICARI, prvo djelo hrvatske dramatike novoga razdoblja koje se u svojoj strukturi ne muči s nepremostivim poteškoćama novouvedene Gajeve reforme, igrokaz što ga odveć dugo smatrasmo izravnim odbljeskom bečkoga predgrađa, zaboravivši da u njemu zapazimo i više no skromne pokušaje stvaranja preduvjeta za oblikovanje okosnice i naše građanske i šire socijalne komedije, čeka danas svoga ostvaritelja. Upravo nedostatak ove pučke glume u suvremenim hrvatskim glumišnim traženjima onemogućava, možda, i potpunu rehabilitaciju Freudenreicha-književnika. Sigurno je da on, nakon jedne današnje predstave GRANIČARA, neće biti promaknut u sam vrh naše komediografije devetnaestog stoljeća, on nema one političke a niti satiričke oštrice Nemčićeve, nema niti karikaturalnu izravnost Šenoine LJUBICE, ali između napora Brezovačkoga još u kajkavskom razdoblju hrvatske drame, i zrelijih, dubljih, po sociološkim implikacijama suvremenijih Jurkovića i Tomića, stoji Freudenreich ponajprije s GRANIČARIMA a i nekim pojedinačnim prizorima CRNE KRALJICE kao osebujan, u prvom redu kazališno-praktični temperament, koji je vrijedan kušnje i napora današnjeg redatelja. Susret s njim na pozornici koja bi ujedno bila i poprište igre s autorom GRANIČARA, ali i omeđeni prostor u koji bi valjalo ubaciti naše primisli i o minulom vremenu i o kazalištu koje bijaše jedan od stožera u njemu, sigurno je da ne može donijeti niti povijesno promašen potez, a niti ishitrenu predstavu koja se ne bi temeljila na dostojnu poticaju za nju. Josip Freudenreich, jedan od tvoraca novovjekoga hrvatskoga glumišta, čeka, dakle, svoga kazališnoga princa. Ovaj, pak, bude li ga htio probuditi, neće vjerujem, zažaliti.

Nikola Batušić

POGLED IZ NASLONJAČA

»Kuda idu divlje svinje«

Pisati ili govoriti o televizijskim serijama znači uvijek biti u stanju očekivanja, odnosno u očekivanju iznenađenja. U tome se na neki način i sastoji draž te vrste i sve njezine mane i vrline. Televizijska serija slično kao i pučki roman-podlistak u nastavcima, nema nekih osobitih umjetničkih zadataka i ciljeva, nego prije svega pruža gledatelju određenu količinu zabave i razonode s neprestanim nagovještajima novih uzbuđenja i novih preokreta. Ti nagovještaji zbivaju se u onome trenutku kada završi jedan nastavak s naznakom da treba s punom pažnjom očekivati ostale. Nazneka nije samo verbalna (»svršetak te i te epizode«), nego uvijek proizlazi iz samog sadržaja, odnosno njegova prekidanja u trenutku visoke točke u tijeku i razvitku radnje. Ne treba, međutim, doslovno shvatiti gornju primjedbu o nedostatku viših, tj. umjetničkih ciljeva u televizijskim serijama. Primjedba je načelne naravi i ne može se odnositi na pojedine slučajeve koji u nekim svojim bitnim i prijelomnim čvorištima itekako mogu biti vrijedni i zanimljivi; pogotovu ako obrađuju propoznatljivo vremensko razdoblje u kojem se moraju iskristalizirati pojedine ljudske sudbine, razložitost njihovih postupaka i suodnosi prožeti mogućim i vjerojatnim zbivanjima. Sve zavisi od autora. Kakvi autori — takva serija. Serija »Kuda idu divlje svinje«, sudeći po prvoj epizodi, ima uvjeta da postane jedna od rado gledanih serija što ih je u posljednje vrijeme proizvela i prikazala zagrebačka televizija. Doduše, prva lasta ne čini proljeća, ali početak je dobar.

Zanimljiva scenaristička okosnica

Autor scenarija Ivo Štivičić odmah je iskazao svoju namjeru da ga tema neće ukalupiti u neka poznata rješenja i davno stvorene dogme pustolovnog filma. Bez obzira što se radi o razdoblju okupacije. Račvajući dramaturšku nit u nekoliko smjerova i sučeljavajući više različitih skupina lica (šverceri kojima smo od početka skloni, šverceri kojima od početka nismo skloni, »neutralni« i nezainteresirani trgovci, špekulanti i muzikanti, koji osim temeljnih životnih probitaka za druge ne znaju, zatim domobranski podnarednik kao polusimpatična pijandura i beskičmenjak, pa onda Nijemci, ustaše i kao najantipatičniji od svih mjesni špijun, »otkucavatelj«, »cinkaroš« s kosom punom briljantina i prstima prepunim prstenja), Štivičić spretno i promišljeno izbjegava neka nužna skretanja u vode olinjalih crno-bijelih karakterizacija. Dakle, kako rekoh, već prva epizoda sluti na zanimljive scenarističke zahvate, i u smislu dramaturškom, i u logičkom, i u psihološkom

Režija u ravnopravnoj, a ne podređenoj ulozi

Ivan Hetrich ovaj put je doista jasno pokazao kome smjeraju njegove redateljske zaokupljenosti, koji i kakav ga stil režije stvarno zanima i na koji način postiže upravo začuđujuću lakoću i preglednost u predočavanju, odnosno uvođenju velikoga broja lica u središte dramskoga zbivanja. Nema nikakve sumnje da je to prednost tzv. akcionog žanra s elementima čistoga »trilera«. Hetrich ne odugovlači i ne »rasteže« radnju, sve bitne značajke lica i glavne točke zapleta prikazuje izravno, bez nadri-pjesničkih zastranjivanja (koja su tako mila i draga nekim piscima i nekim redateljima), dobro napisane dijaloge suprotstavlja britko, kratko, odsječno, a ugođaj ne stvara mehanički (s pomoću umjetne magle i »naštimane« sumornosti), nego ga stvara unutar lica i njihovih psiholoških i, ako hoćete, moralnih međuzavisnosti. Ne znam što će se dalje zbivati s tom serijom, ali Hetrichova režija jamči za njezinu stalnu i neospornu kvalitetu.

Na žalost, velik broj izvrsnih glumaca (Ljubišu Samardžića, Fabijana Šovagovića, Ivu Serdara, Jovana Ličinu, Miodraga Lončara i druge), ovaj put mogu samo spomenuti.

Vladimir Vuković

Adresa: Vlaška 70, dvorišna zgrada

Jubilej bez slavlja

15 godina Studija za crtani film

U Zagrebu je prvoga svibnja ove godine izostala jedna proslava. U općoj izletničkoj pomami koja po kalendarskom diktatu, bez obzira na dažd i studen, isprazni kolnike i pločnike glavnoga grada, jedva se tko i sjetio da se toga dana navršilo ravno 15 godina otkako je osnovan studio za crtani film »Zagreb-filma«, a oni kojih se to izravno ticalo — u svijetu proslavljeni stvaraoci maštom iscrtanog celuloida — nisu dali glasa od sebe. Kao da nisu imali razloga, pa stoga ni raspoloženja za slavlje.

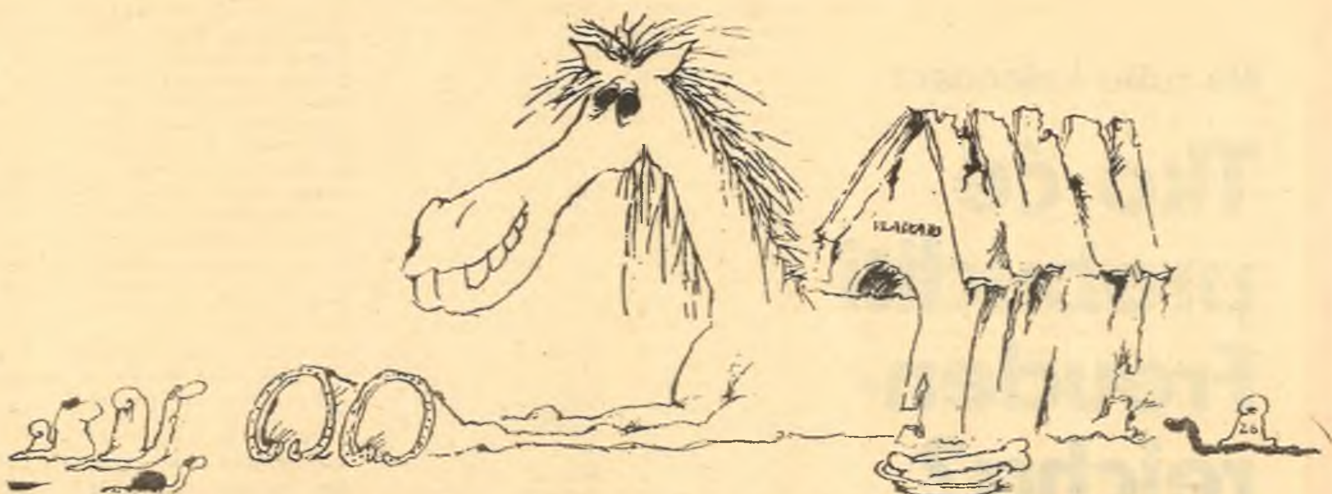
Blistavi prodor »zagrebačke škole crtanog filma« na sam vrh svjetske animacije nalikuje u neku ruku priči o pepeljugi. Kao da ne pripada onom stoljeću velikog kapitala i moderne tehnologije, nego podsjeća na dobre, stare priče pred spavanje u kojima se trud isplati, a vrlina nagraduje. U vrijeme potpune dominacije velikana mašte i kapitala koji se zvao Walt Disney skupina je mladića u Zagrebu započinjala svoju veliku pustolovinu oživljavanja linija i boja, da bi uskoro bila potvrđena ona Bressonova misao kako se originalnost sastoji u tome da nešto pokušaš napraviti kao svi drugi, ali da u tome ne uspiješ. Ne uspijevajući u potpunosti doseći savršenstvo svog velikog uzora s onu stranu oceana (među inim i zbog siromaštva), naši su dečki istodobno otkrivali davno otkrivenu Ameriku tehnike rada i svoj vlastiti način izraza u toj tehnici. I kao što je Pepeljuga neočekivanom svježinom svoje izvorne ljepote zapanjila blazirane dvorjane na kraljevskome plesu, tako je i premijera Kostalčeve »Premijere« i ostalih prvenaca tada neznanih entuzijasta iz dalekog Zagreba predstavljala senzaciju za mondeni festivalski kup u Cannesu proljeća godine 1958. Nije to bio samo prolazni šok; priča je imala svoj trijumfalni nastavak: Venecija iste godine daje svoga Zlatnoga lava Mimičinu »Samcu«, Oberhausen stječe i sam ugled velikog festivala malih filmova promičući upravo remek-djela iz Zagreba, a napokon i Amerika, dodjeljujući 1962. Oscara Vukotićevu »Surogatu«, priznaje da su nedoučeni učenici stali uz bok velikom učitelju. Svijet je spoznao da se dogodila istinska revolucija u animiranom filmu, a revolucionari iz Zagreba postali su svuda priznata i uvažavana crtanofilmska velesila. Oni su to i danas. Imali bi sve razloge za slavlje svog jubileja. Pa zašto onda šute? Zašto nas maltretiraju svojom skromnošću?

Priča o uspjehu našeg crtanog filma toliko je poznata da je već dosadna. Da ipak ne bi sve izgledalo kao u priči koja mora imati sretan završetak — u onom stilu: »žive zadovoljno i danas ako nisu umrli« — treba se podsjetiti i na drugu priču koja nema svog završetka, premda joj junaci žive nezadovoljni još i danas i nikako nisu umrli. Ta je priča starija od svjetskih uspjeha, ona je starija čak i od onog datuma čija je proslava izostala. Uostalom, 1. svibnja 1956. samo je jedan od početaka hrvatskog crtanog filma. Mogao bi on slaviti nekoliko obljetnica svojih početaka: upravo onoliko koliko je puta bio direktom ukidan. Koncem četrdesetih godina našla se u uredništvu tada bogatog i moćnog »Kerempuha« (pokoj mu duši!) skupina mladića koja s nešto olovaka i s obiljem oduševljenja želi praviti crtane filmove. Još prije nego su uspjeli snimiti i jedan metar vrpce sa svojim oživljenim crtežima, oni su nosili u sebi — premda to nisu znali — jedno prokletstvo kojeg se ni do danas nisu sasvim oslobodili. Prokletstvo koje prati samozvance. Okupljeni oko Fadila Hadžića, oni s kapitalom svog umjetničkog fanatizma osnivaju poduzeća »Duga film« i, gle čuda, uspijevaju stvoriti nekoliko filmova u kojima se nacrtani likovi zaista kreću! U zao čas. Upravo je na dnevnom redu jedno opće stezanje remena (u čemu kultura vlasti nikada nije osporavala prioritet) i nakon godinu dana rada »Duga film« dobija dekret o ukidanju (s potpisom Anke Berus). Nakon toga rad se nastavlja kojekako i kojegdje. U privatnom stanu Nikole Kostelca. U poduzeću »Interpublic« kojemu savjet za nauku i kulturu kasnije zabranjuje bavljenje crtanim filmom. U glavama i srcima tvrdoglavih zanesenjaka. Bila je to čudna skupina mladića koja je, u vrijeme sveopćeg planiranja, bez ikakve »društvene narudžbe« započela nepredviđenu igru u jednom zakutku velikog gradilišta socijalizma, ne tražeći ništa osim prava na svoju igru: neobičnu, neobuzdanu, nerazumljivu, nekorisnu. Kakve su već igre duha i mašte. Njihov je grijeh bio neoprostiv: unutarnja sloboda. Njihovo je oružje bilo sumljivo: čisti zanos. Napokon, i njihova je sudbina bila logična: slava i siromaštvo, jedno uz drugo, prvo nikad bez drugoga.

Danas su druga vremena, ali trag prokletstva je ostao. Nitko više niti može, niti pomišlja direktom ukidati nešto što je ponos ove hrvatske kulture. Ali jedva da tko želi ili može pružiti nužnu pomoć da se stvoreno održi i obogati. »Zagreb-filmu«, poduzeću koje su osnovali filmski radnici, dopušteno je 1956. da stvori Studio za crtani film po cijenu odricanja od bavljenja proizvodnjom i distribucijom igranog filma. Od onda pa do danas proizvodnnja se crtanog filma seljakala od barake veslačkog kluba na Savi preko nedovršenog ateljea na Goljaku i foto-Tonke u Ilici sve dok se nije skrasila u dvije dvorišne zgrade u Vlaškoj ulici obje izgrađene u prošlom stoljeću, a rastočene svim nepogodama našega vijeka. U tim je prostorijama fizički ugroženo sve što je u crtanom filmu ostvareno, o nužno potrebnom razmahu djelatnosti da se i ne govori. U svijetu je na pomolu nova tehnološka revolucija koju je u crtani film unio elektronski računar Stromberg Carlson 4060, kompjutor što, srećom, ne ukida potrebu za animatorima, crtačima i slikarima pozadina, ali im pruža nove i neslućene mogućnosti. Naši neobuzdani igrači ni ne pomišljaju na takve nove igračke za svoju virtuoznu igru — njima je potreban tek krov nad glavom! Već dugo se traži svota koja jedva prelazi tri milijuna dinara, ali priča iz ranijih dana nastavlja se i u novim prilikama: nosiocima preko tri stotine nagrada ponuđeno je da taj novac dobiju kroz tri godine iz onih skučenih sredstava iz kojih se financira proizvodnja cijele kinematografije, dakle opet po cijenu odricanja od onoga od čega se živi i bez čega se ne može. Za drugo, pravednije rješenje postoje samo obećanja ...

Tko bi se onda čudio što je jedan jubilej važan za hrvatsku kulturu prošao bez slavlja?

Ivo Škrabalo

Ovako je »Zagreb-film« zaželio svima Sretnu Novu 1971.

OBLJETNICE

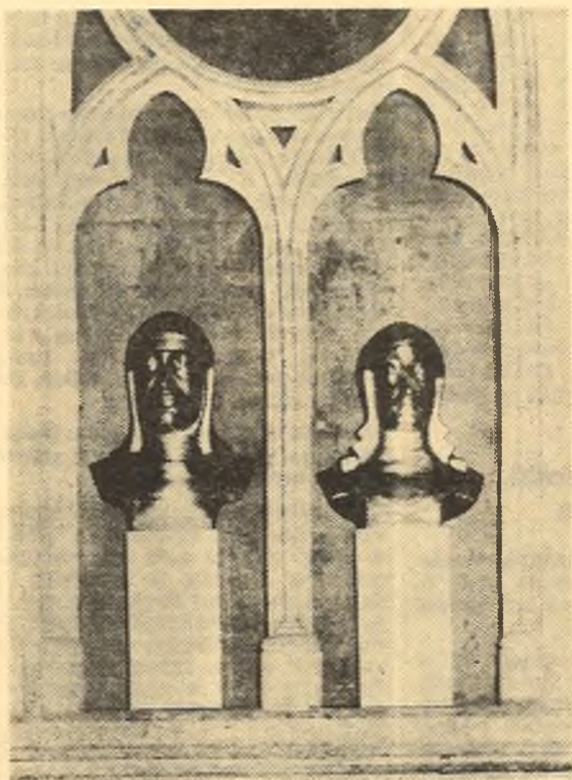
Svečano otkriće poprsja i spomen-ploče hrvatskim mučenicima

BORCIMA ZA SLOBODU HRVATSKE

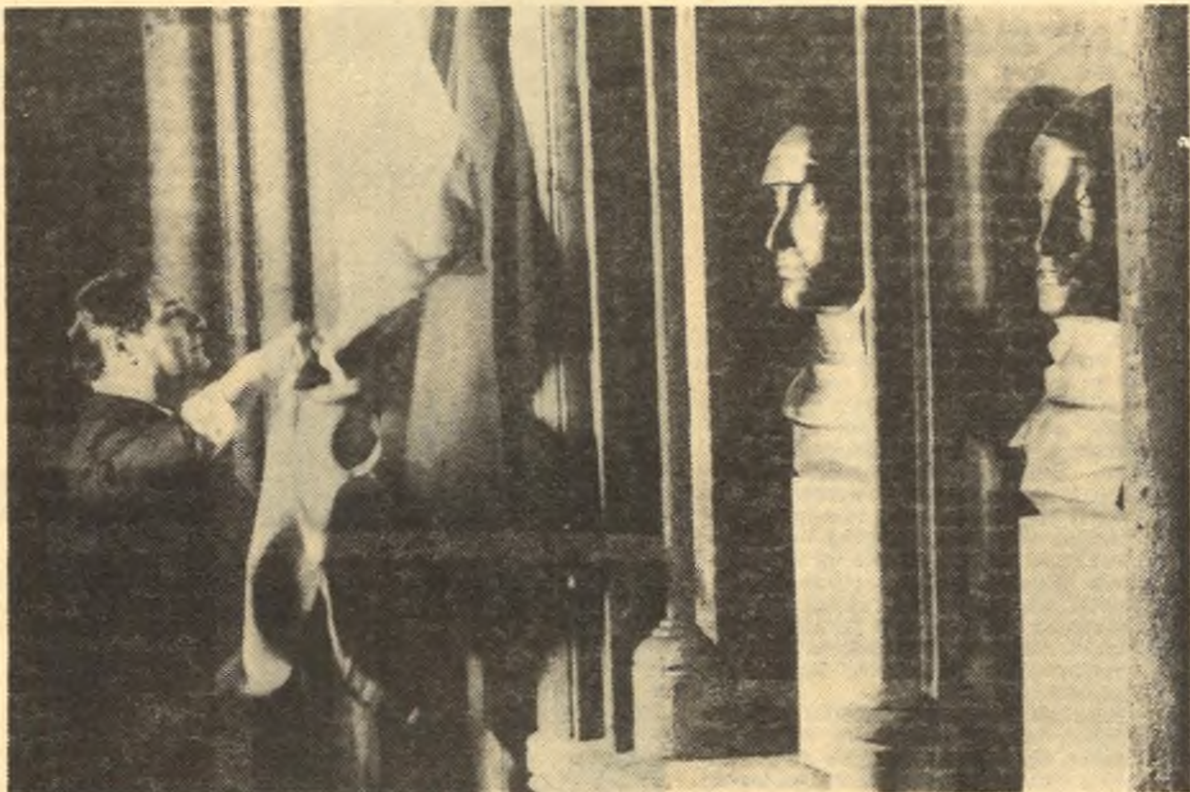
Slaveći uspomenu hrvatskih mučenika knezova Petra Šubića Zrinskoga i Frana Krste Frankopana, Matica hrvatska je u Prvostolnoj crkvi u Zagrebu na sam dan tristote obljetnice njihove tragične smrti u Bečkom Novom Mjestu svečano otkrila njihova poprsja i spomen-ploču što su ih izradili kipari Marija Ujević i Šime Vulas, te arh. Lovro Bilinić. Svečano je otkriće obavljeno u 10 sati u jutro u nazočnosti Veselka Velčića, člana Izvršnog vijeća Sabora SRH, Ive Vrhovca, potpredsjednika Skupštine grada Zagreba, Pere Djetelića, sekretara Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, Drage Božića, predsjednika Konferencije SSRNH grada Zagreba, Antuna Krajnovića, tajnika RK SSRNH, prof. dra Ive Frangeša, predsjednika Društva književnika Hrvatske i Saveza književnika Jugoslavije, Ivana Kampuša, tajnika Povijesnog društva Hrvatske, nadbiskupa zagrebačkog i metropolite dra Franje Kuharića i pomoćnih biskupa zagrebačkih, dra Mije Škvorca i dra Josipa Salača, biskupa križevačkog dra Joakima Segedija, časnikâ Matice hrvatske i velikog broja kulturnih i javnih radnikâ i građanâ Zagreba i Hrvatske.

Kad je crkveni zbor, kojega je tijekom cijele svečanosti na orguljama pratio Anđelko Klobučar, otpjevao Zbor Hrvatica iz opere »Porin« Vatroslava Lisinskog, predsjednik je Matice hrvatske prof. dr Ljudevit Jonke pred grobovima Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana održao svečani govor o njihovu značenju u povijesti hrvatskog naroda do naših dana.

Poslije Hrvatske himne, što je u Prvostolnoj crkvi u Zagrebu tom prigodom izvedena prvi put u posljednja dva i po desetljeća, predsjednik je Matice hrvatske otkrio poprsja i spomen-ploču označivši tim početak provedbe trajne zadaće što je poduzima Matica hrvatska da obilježi spomen na sve velikane u hrvatskoj povijesti. Na grobove Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana lovor su vijence položili odbornici Skupštine grada Zagreba, Matica hrvatska, Društvo književnika Hrvatske, Povijesno društvo Hrvatske i pojedini građani. U svečanom govoru nad grobovima knezova Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana u Prvostolnoj crkvi Hrvatske u Zagrebu, što ga donosimo u cijelosti, predsjednik Matice hrvatske prof. dr Ljudevit Jonke rekao je:

Poprsja hrvatskih velikana smještena u Prvostolnoj crkvi u Zagrebu

Ljudevit Jonke otkriva poprsja Zrinskog i Frankopana

Govor predsjednika MH u Prvostolnoj crkvi prigodom obljetničke svečanosti

tko svoju zemlju ljubi...

Poštovane gospođe i gospodo, drugarice i drugovi!

Nalazimo se pred grobovima hrvatskih velikana i mučenika Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana na sam dan tristote obljetnice njihove tragične smrti u Bečkom Novom Mjestu. Otkrivamo im poprsja i spomen-ploču, da im i danas odamo poštovanje i počast kojom ih već stoljećima obasipa hrvatski narod zbog njihove izvanredne djelatnosti i mučeničke smrti. Sam čin otkrivanja spomen-ploče i poprsja izvršava ovdje Matica hrvatska, najstarija hrvatska kulturna ustanova, no uz nas su ovdje nazočni milijuni Hrvata koji osjećaju bol nad teškom tragedijom koja se dogodila tridesetog travnja 1671. u Bečkom Novom Mjestu, ali ti milijuni osjećaju i velik ponos i beskrajnu zahvalnost za njihova djela.

Hrvatski narod ima u svojoj povijesti mnogo mučenika koji su poginuli u borbi za slobodu Hrvatske. Zrinski i Frankopani stoje među njima u prvom redu, zajedno s Petrom Svačićem, Eugenom Kvaternikom i Stjepanom Radićem. Opjevala ih je pjesma, književnost i nauka, poznati su i priznati širom Hrvatske i svijeta, i to ne samo kao junaci, borci nego i kao ugledni vladaoci, pjesnici i književnici. Njihov primjer i njihova djela krijepili su nas u dugotrajnom ropstvu i potpaljivali nadu da će hrvatskom narodu prije ili kasnije svanuti dani lijepe i drage i slatke slobode, kakvu naš vrijedni, radini i borbeni narod zaslužuje. »Gdje slobode sad su dani, gdje su Zrinski, Frankopani, gdje su ona lava dva?! I tko svoju zemlju ljubi i tko neće biti rob, tomu krvnik glavu rubi, taj u hladan pada grob!« — pjevao je o njima naš narod piesmu kojom osvježava uspomenu na te branitelje Hrvatske. Zrinski i Frankopani oličenje su junaštva, borbenosti, spremnosti na žrtve u obrani domovine Hrvatske, pa odatle taj kult kojemu nema ravna u našoj prošlosti.

U doba Zrinskog i Frankopana Hrvatska je bila sapeta sa svih strana. Kao ostaci ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva Hrvatska je bila izvrgnuta napadajima i s truske i s autrijsko-njemačke i s mletačke strane. Ali predati se nije htjela do posljednjeg daha. Dok su postojali Zrinski i Frankopani, ona nije mogla biti savladana, pa je stoga neprijateljima bilo potrebno da unište ta dva ugledna hrvatska roda kako bi se paklenski plan mogao ostvariti. Bili su feudalci, ali su bili borci i nosioci hrvatske državnosti. Zavarani i napušteni od svih saveznika, oni su pošli tražiti milost onamo gdje im je već bila pripremljena smrt. Tako je tragedija zbog njihova nestanka postala dvostruko teža. Uzdali su se u carsku milost, uzdali su se u velikaška prava i u svoje zasluge, uzdali su se u ugled koji su u svijetu imali, ali je zatornik hrvatske slobode bio nemilosrdan, a Hrvatska slaba da im pomogne. Moglo bi se reći: tipična hrvatska sudbina. Stoga smo još jače povezani s njima.

Tristagodišnjicu pogibije Zrinskog i Frankopana slavimo u dane kada pod vodstvom pobjedonosnog predsjednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Josipa Broza Tita, ostvarujemo hrvatsku državnost u kojoj će u socijalizmu, samoupravljanju i ravnopravnosti biti udruženi ne samo Hrvati nego i pripadnici drugih naroda koji u njoj žive. Tito nam je garancija za to jer on nije dosad izgubio nijednu bitku. Zbog toga nam je ova tristagodišnjica, iako po samoj naravi stvari neobično bolna, ipak posebno draga jer nas obasjava nadom u ljepše i vedrije dane.

Kao borci za slobodu Hrvatske Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan nadahnjivali su hrvatski narod i u najtežim časovima da ne klone i da se bori za slobodu protiv neprijatelja makar kako bio jak. Njihovu borbu nastavljala su sve nova i nova pokoljenja do današnjih dana, pa stoga i u našoj socijalističkoj i samoupravnoj Hrvatskoj i Jugoslaviji ban Petar Zrinski i knez Krsto Frankopan zaslužuju najviše poštovanje i počast. Proslavili su ih naši pjesnici, književnici, umjetnici, znanstvenici od sjevera do juga, od zapada do istoka. Oni su u punom smislu riječi velikani hrvatskoga naroda u cjelini.

Zahvaljujem na kraju svima koji su pridonijeli konstruktivan prilog ovoj proslavi, u prvom redu umjetnicima Mariji Ujević i Šimi Vulasu i pokretaču doktoru Željku Matiću. Velika zahvalnost pripada i crkvenim vlastima koje su omogućile da se takva proslava i počast ostvari u prvostolnoj crkvi Hrvatske, usred Zagreba, njezina glavnog grada. Ovo će mjesto postati hodočasno mjesto svih štovatelja Zrinskog i Frankopana.

Dopustite mi napokon da kao predsjednik Matice hrvatske otkrijem sada u ime čitave Matice hrvatske ova poprsja i ovu spomen-ploču s usklikom: »Neka je vječna slava Petru Zrinskom i Franu Krstu Frankopanu, hrvatskim velikanima, mučenicima i nepokolebljivim borcima za slobodu Hrvatske!«

Prof. Ljudevit Jonke

Razgovori s nakladnicima (1)

BEZ HRVATSKE POLITIKE SPRAM HRVATSKE KNJIGE

Pedeset godina zaostajanja ne nadoknađuje se za godinu-dvije

»Školska knjiga« pred golemim zadacima

Uredništvo »HT« odlučilo je da nizom razgovora s predstavnicima hrvatskih nakladnih kuća što sustavnije i obuhvatnije izloži postojeću situaciju i probleme nakladničke djelatnosti u Hrvatskoj. Nadamo se da će ti razgovori pripomoći jasnijem uočavanju magistralnih zadataka i pravaca kojima se hrvatsko nakladništvo mora kretati ubuduće, kao i onoga što trebamo učiniti da bi mu to omogućili. Naš prvi sugovornik u najavljenim razgovorima jest Ante Marin, direktor »Školske knjige« iz Zagreba.

Što je na dnevnom redu?

Druže Marin, naš izbor prvog sugovornika u razgovorima s nakladnicima koje upravo otpočinjemo nije slučajan. Specifična nakladnička djelatnost kojom se Vaša kuća bavi, ne samo što je neprijeporno od prvorazredne društvene važnosti nego se, u svezi s problematiziranjem nacionalne komponente obrazovanja u školama, upravo nalazi u središtu pozornosti naše sveukupne javnosti. Koliko je nama poznato »Školska knjiga« u tome nije bila tek pasivni motritelj već i aktivni sudionik. Recite, koja su to pitanja i problemi obrazovanja u hrvatskim školama stavljeni na dnevni red?

Pa, na neki način, u svijetu u kojem živimo, uvijek je sve »na dnevnom redu«. Ipak, pokušat ću izdvojiti samo neke »točke« u kontekstu zaoštrenih pitanja izmjene cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava u svijetu i kod nas. Konkretno: sad je na javnoj raspravi revidirani program osnovne škole (usput — bilo bi dobro da se HT »uključi« u ove rasprave: predugo je škola bila ostavljena samo »školnicima«). Taj program za naše poduzeće znači nekoliko stotina novih knjiga koje treba napisati, obraditi, i tiskati u svega nekoliko godina. Stvara se i novi program za škole II stupnja, a i on znači stotine novih naslova. Stubokom se mijenja program matematike; od matematičkih igara u predškolskoj dobi do postdiplomske nastave. Samo taj »matematički pokret« (on je u svijetu već stvarnost) — a znači potpun zaokret u učenju ove temeljne obrazovne discipline — zahtjevat će od našeg poduzeća mnoštvo novih školskih knjiga, priručnika, didaktičkih materijala, knjiga za nastavnike, ali i za širu javnost (roditelje), izabrane prijevode iz svjetske matematičke literature, znanstvene popularizacije itd.

Razvitak suvremene tehnike i tehnologije također višestruko utječe na školu. On jednom zahtijeva da se njezina cjelokupna usmjerenost prilagodi bržim izmjenama modernog svijeta, a drugi put da i sama škola »upije« u svoj organizam tehnička postignuća i stavi ih u službu apercepcije i izbora goleme množine znanja. Tko se kod nas o svemu tome stara? ŠK ne može biti izvan tih modernih tokova i njezinih utjecaja na školu. Posljednjih godina objavljujemo 120—150 samo novih naslova godišnje; ona znače usavršavanje, modernizaciju, unapređivanje ili pak ulazak u nova izdavačka, odnosno obrazovna područja. Ni taj tok ne smijemo prekinuti!

I naposljetku — jer nešto mora biti naposljetku, iako je po svom značenju posebno za hrvatske obrazovne institucije moglo biti i na prvom mjestu, dolazi program stvaranja i objavljivanja školskih knjiga iz tzv. nacionalne skupine predmeta. Ne treba ni spominjati koliko je bila zapostavljena nacionalna komponenta u našem obrazovnom sustavu, pa i u našoj izdavačkoj djelatnosti.

Posljedice depresiranog razvitka

U posljednje vrijeme svjedoci smo brojnih, kvalificiranih skupova koji se održavaju diljem Hrvatske, a na kojima je u središtu pozornosti bila upravo nacionalna komponenta u našem obrazovnom sustavu. Na svim tim skupovima, bez iznimke, izraženo je krajnje nezadovoljstvo dosadašnjim i sadašnjim stanjem u pogledu tretmana predmeta koji izravno utječu na formiranje nacionalne svijesti. Koliko je, po Vašem mišljenju, osnovano takovo opće nezadovoljstvo?

S pravom smo nezadovoljni onim što je bilo i što je danas tu. Javnost postaje nestrpljiva upozoravajući na knjige, programe i nastavu. No, iako se često spominje i naša kuća, ova nestrpljivost javnosti koju osjećamo kao obavezu, nije nam neugodna. Dapače! Ipak, moram reći: nije tako davno kad je ŠK priželjkivala ovakve kritike javnosti. Čak ih je i poticala! Na žalost, tadašnji tonovi »javnog raspoloženja« imali su drugi prizvuk. Potsjećam, prije samo nekoliko godina nisu u našem tisku bili rijetki napisi o potrebi jedinstvenih jugoslavenskih školskih programa, jedinstvenih školskih knjiga, jedinstvene stručne terminologije, a potiho i jedinstvenog državnog jezika. Ne, nije nikakvo ispričavanje, ali nerijetko je trebalo hrabrosti oduprijeti se tim »zahtjevima javnosti« i brinuti da se sačuva i ono što imamo. Obično je to činjeno bez ikakve podrške, ili pak znatnije podrške javnosti. Nikome ništa ne predbacujem! Samo konstatiram stanje i naglašavam polazno ishodište za danas i sutra.

Kako bi sami ocijenili ponašanje »Školske knjige« u tom razdoblju?

Sve ovo vrijeme nastojali smo činiti ono što smo smatrali da moramo i da možemo učiniti. U prvom redu poticali smo pisanje neophodnih knjiga. Nije naša krivnja što mnogih ni danas nema. Predugo je vremena trajao pritisak (možda neadekvatna riječ?), a da bi to ostalo bez posljedica. Mi danas nemamo povijesti svoje književnosti, a čak ni pisane povijesti svoga naroda. Nemamo gramatike svojeg jezika, pravopisa, stilistike, a da o rječniku hrvatskog jezika i ne govorim. Nekoliko godina pokušavamo inicirati pisanje svih tih knjiga, ali će proći još nekoliko da ih sve dobijemo. Na žalost, ovaj narod nema danas dovoljno ni ustanova, ni znanstvenika koji bi mogli u razmjerno kratko vrijeme stvoriti sva djela neophodna kulturi svakog naroda. Osim inicijative za pisanje knjiga, već niz godina vodimo s nastavnicima najneposrednije dijaloge o konceptu naše škole i o potrebnim knjigama za tu školu. Zato nije ni slučajno što smo bili inicijatori i rasprave o nastavi hrvatskog jezika i književnosti u srednjim školama e kojoj je pisalo »Hrvatsko sveučilište«.

Unatoč nestrpljivosti, bez improvizacija

Čini nam se da je, po sastavu, to bio najreprezentativniji skup do sada u nas održan, a i rasprava na njemu zavređuje najvišu ocjenu.

S pravom ističete tu raspravu književnika, povjesničara književnosti, naših sadašnjih i budućih autora, predstavnika stručnih službi i prosvjetne politike, jer su se u njoj svi sudionici, bez i jednog tona neslaganja, izjasnili o koncepciji nastave hrvatskog jezika i književnosti u našim školama. Ono što bismo mi danas željeli, a to smo istakli i na tom skupu, da isto tako jedinstveni i jednodušni prigrlimo izradu neophodnih knjiga koje će ostvariti taj koncept. I ovdje ponavljam ono što sam i tom prilikom rekao: vrata ŠK, sa svim njezinim mogućnostima, širom su otvorena poslenicima na ovom, za naš narod, iznimno važnom zadatku.

Naša kulturna javnost, međutim, ne samo što je opravdano nezadovoljna sadašnjim stanjem nego i nestrpljivo očekuje da se ono što prije barem popravi a zatim i korjenito izmijeni. Može li se nešto učiniti »preko reda«?

Koliko god smo danas nezadovoljni i nestrpljivi, ne bismo smjeli ni ovdje, kao ni drugdje, improvizirati. Lošim improvizacijama postići ćemo suprotno od onoga što želimo. Vjerujem da zalaganjem svih možemo u kratko vrijeme učiniti mnogo. Kad nastupi novi program za osnovne škole (šk. god. 1972/73), nadam se da ćemo imati sve potrebne knjige za hrvatski jezik i književnost, nove knjige za povijest, dijelom za zemljopis i zavičajnu nastavu, a i za sve ostale discipline u odgovarajućim razredima. U srednjoj školi treba niz novih knjiga, ali i ovdje treba ubrzati donošenje novog programa, odnosno revidirati stari, gdje se neće temeljito mijenjati. To je ono najnužnije i najhitnije. Što se, pak, može već danas učiniti — »preko reda«? Može se mnogo toga! Potrebno je uporno i neprestano pisati o svemu što je bilo, što jest i što treba da bude u temeljima odgoja i obrazovanja naših mladih naraštaja.

Bojimo se da smo u pravu ako ustvrdimo da s odgojem i obrazovanjem djece i omladine do škole i izvan škole, a preko tim uzrastima namijenjenoj poučnoj i zabavnoj literaturi, situacija nije ni malo bolja?

Slažem se. Vjerovali ili ne, ali mi smo bili jedini narod u SFRJ koji nije imao i još uvijek nema u dovoljnoj mjeri odgovarajućih listova za djecu i omladinu različitog uzrasta. I ono što je bilo održavano je brigom časnih pojedinaca, posve bez podrške službene hrvatske kulturne politike! Kada je naše poduzeće počelo izdavati »Modru lastu«, a kasnije i »Smib«, ne samo da nikakve materijalne pomoći nismo dobili nego nam je izravno govoreno da to baš i nije tako neophodno, jer da drugi to već rade s prilično uspjeha!? Vjerujte, mnogi i danas tako misle!

Zanemarena dječja knjiga

Jesu li te »sugestije« bile jedine teškoće na koje ste u tim Vašim nastojanjima nailazili?

Mogao bi vam pričati duge i tugaljive priče o tome što smo sve doživjeli želeći i našoj djeci dati listove na njihovom materinskom jeziku iz kojih bi im govorile bliske riječi o njima bliskim stvarima. Ali čemu sve to? Bilo bi bolje da jednom prilikom o svemu ovome razgovarate s nastavnicima u našim školama, pa biste sigurno čuli s kakvim se sve teškoćama susreću da bi djeci u školama osigurali listove na vlastitom materinskom jeziku. Znam da će se naći i oni koji će pitati na kojem se to drugom jeziku daju listovi našoj djeci? Odgovor njima je: ne daju se na hrvatskom jeziku!

Svakako bi uz ove »zabavno-poučne« listove u našoj republici trebalo tiskati i druge i drugojačije publikacije za najmlađe. Potrebno je suprotstaviti se postojećem pritisku primitivizma i nepismenosti na našu djecu i škole. Mislim da bi »Vjesnik«, ako ne netko drugi, mogao u tome učiniti mnogo više nego je do sada učinjeno. Ako to ne bude nitko učinio, morat ćemo mi. Iako bismo željeli da nas, s obzirom na nužnu korjenitu izmjenu školskih programa, to mimoiđe. Posla ionako imamo premnogo.

No, ipak »ŠK« se i do sada javlja sa vlastitim publikacijama na području književnosti za djecu?

Da počnemo izdavati književnost za djecu, bili smo »natjerani«. Teško je u našoj kulturi naći tako zapuštena područja kao što je hrvatska književnost za djecu! Pogledajte samo što je učinjeno posljednjih desetak godina! Na tržištu knjiga za djecu vlada najcrnji zakon internacionalnog kiča. Našoj djeci se nudi, u pravilu ,ono što je najlošije u svijetu dječje knjige. Iako je u takvoj situaciji čisti donkihotizam željeti, poticati i stvarati domaću knjigu za djecu, mi smo se ipak upustili u to. Nešto smo i uspjeli učiniti, iako na tome sustavnije radimo tek nekoliko godina! Pojavilo se i nekoliko knjiga novih pisaca za djecu. Posebno je značajna suradnja s autorima crtanih filmova »Zagreb-filma«. Sve je to ipak samo početak. Naredne godine pokazat će je li moguće nešto više učiniti. Pouzdajemo se i u književnu nagradu »Ivana Brlić-Mažuranić« koju smo utemeljili radi promicanja lijepe knjige za djecu.

Do hrvatske knjige zajedničkim naporom

Ne upućuje li postojeća situacija u nakladništvu Hrvatske, o kojoj smo razgovarali, na međusobnu podjelu posla i zajednički napor svih hrvatskih nakladnika radi ispunjavanja krupnih društvenih potreba i zadataka koje su očevidne?

Svakako da u ovom našem programu, uostalom kao i u svim drugim, želimo suradnju sa svim hrvatskim nakladnicima. No, za suradnju ovdje, kao i svagdje drugdje, nije dostatan samo jedan partner! Pitate me zašto je ovakvo »tužno« stanje među hrvatskim nakladnicima, ili bolje s hrvatskom knjigom? Zašto je ovakvo?! A što je uopće to hrvatska knjiga ili koji su to hrvatski nakladnici? Koliko ja znam, »hrvatska knjiga« je služila do sada za pisanje tugaljivih novinskih napisa ili »stručno-političkih elaborata« za silne rasprave, konferencije i zaključke. Ali, nitko i nikad do dana današnjeg nije odredio hrvatsku politiku prema hrvatskoj knjizi i to s do kraja izvedenim konsekvencijama. Jaš manje spram hrvatskih nakladnih kuća — ako takve uopće postoje.

Razgovor vodio: Zvonimir Lisinski

PRIZNANJE MATICI

U razgovoru s komunistima mjesne zajednice »Centar« u Osijeku 27. travnja član je Izvršnog komiteta CK SK Hrvatske Marko Koprtla odgovarao i na pitanja koja su se odnosila na djelovanje Matice hrvatske. Očito je da je u pitanjima upućenim drugu Koprtli bilo i starih sumnji političke naravi koje neki još uvijek izražavaju kad god je riječ o Matici, budući da ih njezini uspjesi zabrinjavaju. Prenosimo stoga — iz Tanjugove vijesti — onaj dio prepričanog izlaganja druga Koprtle koji može dobro poslužiti kao odgovor i svim budućim sumnjalima:

»Osvrćući se na zapažanje nekih da se u posljednje vrijeme šire ogranci Matice hrvatske, a u manjoj mjeri i ogranci Srpskog kulturno-prosvjetnog društva »Prosvjeta«, a posebno da se ogranci Matice hrvatske više bave politikom nego kulturnim pitanjima, Koprtla je rekao da nema potrebe otežavati rad bilo Matice hrvatske bilo Srpskog kulturno-prosvjetnog društva »Prosvjeta«, jer oni mogu nadoknaditi onaj dio kulturnog djelovanja koji nije bio dovoljno afirmiran. Njegovanje kulturnih i povijesnih vrijednosti pojedinih naroda ne može se negativno odraziti na razvoj Jugoslavije, već, naprotiv, slobodno izražavanje nacionalnih osjećaja i ravnopravnosti naroda i narodnosti samo jača Jugoslaviju. Prema tome, treba podupriti akcije i Matice i »Prosvjete«, ali se mora nastojati da članovi Saveza komunista djeluju u tim sredinama i da tu budu idejni nosioci. Koprtla je dodao da se ne može računati na širi utjecaj Saveza komunista u narodu ako se unutar Saveza komunista narodu ne prizna pravo na izražavanje nacionalnih osjećaja. Pri tome svakako treba razlikovati nacionalne osjećaje od nacionalizma i šovinizma. Koprtla je rekao da je nakon Desete sjednice CK SKH, koja je istakla značenje klasnog i nacionalnog interesa, dobiven tako širok oslonac u narodu kakav Savez komunista do tada nije imao. On je naglasio da u Hrvatskoj danas ima manje nacionalističkih ispada nego prije, premda neke sredine pokušavaju da prikažu da ih ima više.«

S.

Nadopuna iz Umaga

I tako je i nije tako

Razroke povijesne naslijeđevine i neiskristalizirana sadašnjost

Raport Igora Mrduljaša i Nedjeljka Fabria objavljen u 2. broju HT izaziva neke domisli i odzive, koje bih, iako znam da treba štedjeti prostor lista, htio ukratko iskazati. Po naslovu »glas vapijućeg iz pustinje ili pismo iz Umaga« nije jasno tko zapravo vapi u pustinji našeg općeg kulturnog nehata: da li ogranak MH, ili autor raporta nakon saznanjâ koja je prikupio za vrijeme brzopotezne šetnje zapadnim dijelom Istre. Svejedno. Nije međutim poznato s kime su autori raporta bili sve u dodiru, ali to je, valjda, na kraju njihova privatna stvar. Jasno mi je, međutim, da člankopisac nije najbolje shvatio duh i specifičnost prilika ni ovoga kraja ni Umaga — gradića kojeg karakterizira u priličnoj mjeri višenacionalni sastav, razroke povijesne naslijeđevine i neiskristalizirana sadašnjost. A tome se ne treba čuditi, jer mnogi koji su ovdje boravili, i s najboljim namjerama, nisu mnoge stvari mogli razumjeti i providiti, što uostalom na brzinu niti nije moguće.

Bilo i — uglavnom — prošlo

U polsatnom razgovoru ja sam Igoru Mrduljašu prikazao rad ogranka, nabrojao ono što je urađeno, i na izričito pitanje je li bilo poteškoća u tome radu odvratio potvrdno, ali — s napomenom da su poteškoće bile, i uglavnom — prošle. Barem kako stvari trenutno stoje. Naše poteškoće u Umagu, nisu bile samo naše. Tako sam rekao. I svi ogranci u Istri, pa i izvan Istre, prošli su kroz niz poteškoća u razdoblju kad je, kao što znamo, i samo ime Matice mnogima bilo zazorno. Među ozbiljnijim nedostacima i našeg i većine ogranaka MH jest nesudjelovanje mlađih snaga, mladih ljudi, omladine. To je pojava, rekao sam, o kojoj vrijedi razgovarati i potražiti joj uzroke. Međutim, dobio sam dojam kao da je Mrduljaš želio saznati što više pojedinosti (za mene nevažnih) iz rubrike sitnih mjesnih trvenja i nesporazumaka u vezi s radom ogranka i oko ogranka. Smatrao sam i smatram da te poteškoće treba zaboraviti. Odmahnuti rukom. U interesu daljeg rada i novih zadataka koji stoje pred našim i ostalim novim i sve brojnijim ograncima. Jer niti poteškoće nisu bile drugo nego odraz i posljedica izvjesne klime koja je uzimala maha u centrima i dolazila iz centara, odraz dakle »žankovštine« i sličnih pojava, izraz jedne faze koja je već prilično raščišćena, raspravljena i odbačena. Držimo, u arhiv nepovrata.

Rezignacija nije sadržaj života Istre

Ne treba, razumije se, ni za trenutak dovoditi u sumnju dobronamjernost Igora Mrduljaša kad iznosi svoja zapažanja u vezi s radom umaškog ogranka, ali, način kojim on sve to iznosi, ponešto je zaista naćobudan, a u svakome slučaju dolazi kao što rekoh sa zakašnjenjem. A i što se može na koncu saznati, čuti i uočiti za par sati boravka u jednoj nepoznatoj sredini? Kakve mjerodavne dojmove može steći putnik jureći automobilom oko 70 km na sat? Tako je valjda i došlo do površne i varljive vizije seoskih nastambi o kojima govori Mrduljaš, viđenih uz ceste, koje — kako on veli — »zapanjuju urbaniziranog namjernika odsutnošću elementarne uljuđenosti; bijeda i rezignacija koja iz njih ističe krase taj krajolik. Naša Istra!« Ne bih se složio s takvom i s podobnim formulacijama. Sadržaj toga života viđenog s ceste ni u kome slučaju nije odraz »bijede i rezignacije«. A ukoliko i toga ima, sasvim je nedovoljno feljtonistički olako izricati mišljenje o problematici i problemima života, koji zahtijeva ozbiljnije proučavanje. U okolici Umaga na pr. ima lijepih sela i zaseoka, dopadljivih krajolika i mnogo dobrih i marljivih ljudi.

Više uzajamnosti i suradnje

Što se tiče rada ogranka MH u Umagu, taj je, mislim, ipak rezultat kolektivnog zalaganja, a nikako ne jedne ili dvije osobe. A kad bi i bilo tako, da jedan ili dvojica potežu ponajviše, zar je to neki izuzetak ili specifikum uočljiv samo u Umagu? Nije, to je jasno. Da je Mrduljaš istakao kako bi među istarskim ograncima moralo postojati više solidarnosti u radu i istupima, više kohezije i suradnje, to bi bilo na mjestu. Jer, nije dovoljno nehat prema našim i drugim ograncima u pokrajini pripisivati isključivo mjerodavnima s lokalnog područja, kad je poznato da nehat dolazi i s drugih strana. Primjerice: slao sam sva izdanja našeg ogranka redakciji »Kamova« (u kojoj su Mrduljaš i Fabrio bili glavni čimbenici) »s molbom za recenziju«, ali ni jedna od tiskanih knjiga nije bila spomenuta niti s jednim retkom! Nehat je dakle dolazio i otuda, od strane Igora Mrduljaša i Nedjeljka Fabria. Umaški ogranak je, da navedem još jedan primjer, bio inicijator jednog međuogranačkog pothvata, pa je lanjske godine izdao kolektivnu zbirku pjesama (Osamljeni svirač), **ali do danas o njoj nitko nije napisao još ni jednog slova!!** Iako je u toj zbirci istupilo nekoliko ogranaka sa po jednim svojim pjesnikom. Da je lokalni Fond za kulturu škrtario u odnosu na mjesnu MH to doista stoji, ali taj podatak ne treba danas više dramatizirati, tim prije, što će (po svemu sudeći), stvari doći na svoje mjesto. Pa i akcija oko podizanja spomenika Viktoru Caru Eminu prošla je u znaku boljeg razumijevanja i na bazi šire solidarnosti.

Bit ćemo zdušni pomagači

Što se pak tiče pjevanja hrvatske himne na toj proslavi, nema mjesta čuđenju niti zamjerkama. Također nije točno da OMH »s tihom zavišću« gleda na rad »Circolo italiano di cultura«, jer na žalost, ni rad toga društva nije osobito intenzivan, a ni dotacijska sredstva nisu ga do sada značajnije stimulirala. Pitanje koje autori napominju u vezi s raširenošću talijanskog jezika na Bujštini, stvar je koja stoji izvan okvira djelatnosti ogranka, kao uostalom i procjena rada školstva u vezi sa sviješću ovdašnjega življa. Ogranak u Umagu i ne može drukčije djelovati nego s poteškoćama, jer su potrebe velike, a snage preveše skromne. Međutim, smatram da i male inicijative mogu donijeti značajne koristi. Tako, npr., upravo ovih dana raspisan je mali književni natječaj za đake osnovnih škola hrvatske i talijanske narodnosti, pa će, u okviru već poznatih svečanosti »Umag u maju« biti objavljena prikladna brošura izabranih učeničkih radova. Na dobronamjerni (iako prilično nezgrapni) prikaz Igora Mrduljaša i Nedjeljka Fabria domećem ovih nekoliko svojih, također dobronamjernih, objašnjenja i nadopuna. Pred nama su lijepi izgledi za razmah kulturnog rada na području cijele Istre. Revije »Dometi« i »Kamov« dobile su upravo ovih dana značajnu novčanu pomoć zajednice, pa neka studioznije ispitaju život ovoga kraja, njegove potrebe i goruće probleme, neka razgrnu pepelišta i rasplamsaju iskre! U ograncima manjih mjesta naći će svoje zdušne pomagače i suradnike!

Ivo Balentović

Skupština Matice hrvatske u Rovinju

U nedjelju 18. travnja održana je u Kazalištu »Gandusio« prva godišnja skupština ogranka Matice hrvatske u Rovinju. Skupštini su, uz gotovo sveukupno političko vodstvo rovinjske općine, prisustvovali i predstavnici Matice hrvatske iz Poreča, Pazina, Umaga i Rijeke, književnik i glavni tajnik Sabora čakavskog pjesništva Zvane Črnja, te predstavnik središnjice Matice hrvatske iz Zagreba Zvonimir Komarica.

Matica hrvatska u Rovinju osnovana je travnja 1969. s veoma opsežnim planovima: da popuni goleme praznine koje su godinama postojale u kulturnome i nacionalnome životu ovdašnjih Hrvata. Djelovanje Matice hrvatske počelo se osjećati, rečeno je na godišnjoj skupštini. U protekle dvije godine glavna je pozornost poklonjena organizaciji predavanja, gostovanja, osnivanju pjevačkog i folklornog društva, njegovanju kulturne tradicije, okupljanju kulturnih snaga koje su spremne pomoći u tom važnom poslu.

Rovinjska je Matica hrvatska svesrdno pomagala oživotvorenje ideje čakavskog Sabora koji je danas prerastao u pravi kulturni pokret Hrvata čitavog čakavskog područja. Ta je činjenica s ponosom isticana na godišnjoj skupštini. Matica hrvatska u Rovinju preuzela je i začatak upoznavati pučanstvo s bogatom hrvatskom kulturnom tradicijom na istarskom poluotoku. Istra je kolijevka hrvatske glagoljske pismenosti i kulture. U starim hrvatskim crkvicama toga kraja postoje zidne slikarije nerijetko veoma visoke umjetničke vrijednosti. Postoje i druga brojna svjedočanstva o drvenim korijenima hrvatskog življa i života u Istri, što se nije gasio unatoč silnim pritiscima i povijesnim nepravdama. Reafirmacijom kulturne baštine obogatit će se i osnažiti svijest ovdašnjeg čovjeka, istaknuto je na skupštini.

U Rovinju će se otvoriti čitaonica MH, s knjižnicom, koja će uz ostalo imati ulogu žarišta hrvatske kulture u Rovinjštini. U prostoru će se čitaonice, uz njezinu temeljnu namjenu, tokom ljetnih mjeseci održavati izložbe slikara članova likovne sekcije rovinjske Umjetničke kolonije. Prostorije površine 130 m^2 već su dodijeljene Matici. Osigurana su i sredstva za početne radove, pa će ovih dana započeti oživotvorenje te ideje.

Svrha svih htijenja Matice hrvatske u Rovinju bila je i ostaje da se i na hrvatskoj strani, u ovoj etnički mješovitoj sredini u kojoj stoljećima zajednički žive i djeluju dvije autohtone jezične, kulturne i etničke zajednice, stvore svi uvjeti za razvitak kulturnog života.

Matica hrvatska u Rovinju pozvala je talijanske drugove na razvijanje međusobne suradnje. Matica je njegovala u Rovinju i do sada dobre odnose s aktivistima Talijanskoga kluba kulture. Na tome će i u buduće raditi — zaključeno je na prvoj godišnjoj skupštini Matice hrvatske u Rovinju.

Branimir Crljenko

ljetopis

KRIŽEVCI

ZRINSKO-FRANKOPANSKA PROSLAVA

U srijedu 28. IV o. g. u organizaciji Matice hrvatske u Križevcima, taj drevni grad dostojno je proslavio 300. obljetnicu mučeničke smrti Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana. U prepunoj dvorani Omladinskog doma, ukrašenoj cvijećem, slikama Zrinskoga i Frankopana, te velikim crtežem grba Zrinskoga što su ga izradili učenici križevačke gimnazije, održano je predavanje, a zatim i recital književnih tekstova dvojice velikana, koji su, kao što znamo, bili i pjesnici.

Nakon što je svečanost otvorio prof. dr. Roman Gračan, direktor Više poljoprivredne škole u Križevcima i predsjednik Matice hrvatske u Križevcima, predavanje o historijskom okviru i historijskom djelu Zrinskoga i Frankopana održao je sveuč. prof. dr Miroslav Brandt. Predavač je posebno naglasio da Zrinski i Frankopan nisu izvršili nikakvu urotu, nego su na temelju prava željeli sačuvati domaću, svoju vlast u Hrvatskoj, i prema vlastitom nahođenju i potrebi — promijeniti dinastiju. Smisao pak velikog djela i žrtve Zrinskog i Frankopana leži u istini da je to samo jedna karika u lancu napora i žrtava hrvatskog naroda u borbi za slobodu i održanje od doseljenja u ove krajeve pa do narodnooslobodilačke borbe i naših dana.

Književne tekstove Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana, uz komentar sveučilišnoga docenta dr Rafe Bogišića, recitirali su đaci križevačke gimnazije Vesna Širola, Vesna Šikač, Zdenka Pisačić i Marijan Ivanek. Recitatore je uvježbao profesor Pero Delić, tajnik ogranka Matice hrvatske, koji je i inače vodio glavnu brigu oko organizacije ove lijepe priredbe. Građani Križevaca toplo su pozdravili predavače i recitatore, zadovoljni što se jednom iznimno važnom nadnevku naše povijesti posvetila zaslužna pozornost.

MARKUŠEVAC

Osnovna škola i OKUD »Prigorec« priredili su 25. travnja svečanost u povodu obljetnice pogibije hrvatskih velikana uz prisutnosti velikog broja mladića i djevojaka odjevenih u narodne nošnje. Nakon Školskoga zbora koji je otpjevao hrvatsku himnu, grupa je učenika, članova recitatorske grupe koju vodi nastavnik Mladen Puškaš, predstavila publici izbor iz tekstova o Petru Zrinskom i Franu Krsti Frankopanu. Na svečanosti su sudjelovali i tamburaški orkestar i pjevački zbor »Prigorca«. Priredba je s oduševljenjem pozdravljena od sviju prisutnih. Za velik uspjeh zaslužni su i voditelji grupa koje su nastupile, N. Barić, M. Cajner, a pogotovu direktor Škole, B. Franjević.

J. HRGA

ZAGREB

Zrinsko-frankopanska ploča

Zagrebačko poduzeće za izradu gramofonskih ploča Jugoton, u suradnji s revijom Studio, objavilo je prigodom 300. obljetnice smrti Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana malu ploču posvećenu tim hrvatskim velikanima. Na prvoj je strani snimljena Zrinsko-frankopanska, pjesma Augusta Šenoe, a na drugoj Frankopanova davorija (Na vojsku, na vojsku...). Obje pjesme uglazbio je Ivan Zajc, a za ovu prigodu izvodi ih Hrvatsko prosvjetno društvo »Prigorec« iz Markuševca pod ravnanjem Mirka Cajnera. Popratni tekst o uroti na omotnici ploče napisao je Tomislav Hruškovec, koji je i pokrenuo izdavanje ove ploče putem revije Studio. Na omotnici je reproducirana plaketa s likovima Petra Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana. U tehnici sitotiska na dasci plaketu su zajednički izradili Tomislav Hruškovec i Josip Turković, a keramičke grbove dvojice urotnika, što je sastavni dio plakete, izvela je Ljerka Njerš. (d)

HRVATSKI FILMOVI U LONDONU

Direktor Britanskog filmskog instituta Ken Wlaschin, koji je prije mjesec dana u Zagrebu pregledao veliki broj filmova najnovije produkcije, dao je svoj prijedlog programa za Tjedan hrvatskog filma koji će u mjesecu rujnu biti priređen u Londonu. Po tom prijedlogu hrvatski bi film zastupala ova djela:

IGRANI FILMOVI (8)

VLAK BEZ VOZNOG REDA (Veljko Bulajić), NEDJELJA (Lordan Zafranović), TKO PJEVA ZLO NE MISLI (Krešo Golik), HRANJENIK (Vatroslav Mimica), LISICE (Krsto Papić), DOGAĐAJ (Mimica), MIRISI, ZLATO I TAMJAN (Ante Babaja), i U GORI RASTE ZELEN BOR (Antun Vrdoljak). Sve su ovo djela snimljena u posljednje dvije godine, osim Bulajićeva prvenca iz 1959. koji je uvršten u program kao film prikazan s uspjehom u Londonu još prije više od 10 godina da bi poslužio za usporedbe o razvitku hrvatskog filma u proteklom razdoblju.

CRTANI FILMOVI (15)

SUROGAT, ARS GRATIA ARTIS, MRLJA NA SAVJESTI, KONCERT ZA MAŠINSKU PUŠKU i FLIGHT 54321 (svima je autor Dušan Vukotić), IDU DANI (Nedeljko Dragić), LJUBITELJI CVIJEĆA i BEZ NASLOVA (Borivoj Dovniković), THE END (Ilić-Blažeković), KAPETAN ARBANAS MARKO (Zlatko Bourek), ŠKOLOVANJE (Bourek-Saćer), DON KIHOT (Vladimir Kristl), KLIZI-PUZI (Zlatko Grgić), NA DNU (Pavlinić) i MASKA CRVENE SMRTI (Štalter-Ranitović). Ovaj program crtanih filmova ima karakter retrospektive, no zapaža se izrazito osobni kriterij izbora.

DOKUMENTARNI FILMOVI (10)

MUR-BUR, VOX POPULI i ŠIJE (Nikola Babić), OD 3 DO 22 (Golik), ČVOR i NEK SE ČUJE I NAŠ GLAS (Papić), BRĐANI I DONJANI (Obrad Gluščević), VRIJEME ŠUTNJE (Rudolf Sremec), VALCER (MOJ PRVI PLES) (Lordan Zafranović) i SLAMARKE DIVOJKE (Ivo Škrabalo). Sve su ovo filmovi novije proizvodnje.

Konačnu odluku o programu Tjedna hrvatskog filma donijet će Upravni odbor Društva filmskih radnika Hrvatske, ali očekuje se da će prijedlog britanskog selektora biti u cijelosti usvojen. Bez obzira na moguće primjedbe na pojedina djela u ovom izboru (ili na neka koja su izostala), kojih će vjerojatno biti, Tjedan je hrvatskoga filma u Londonu važna prilika za upoznavanje britanske i svjetske filmske javnosti s hrvatskim filmom te ga stoga treba pripremiti s punom pozornošću i savjesnošću.

VII tjedan hrvatske radio-drame

Od 2.—7. svibnja, uoči dvadesetšeste obljetnice oslobođenja glavnog grada Hrvatske i u mjesecu u kom Radio-Zagreb slavi četrdesetpetu godinu postojanja, na III programu Radija priređen je izbor iz nacionalnog radiodramskog repertoara protekle sezone:
— Radio-igra »Puntari, hahari i jen šašavi pop« **Ante Krmpotića** u režiji Matije Koletića. Izvorna glazba: Zlatko Pibernik. Asistenti režije: Z. Prohaska i S. Kozomarić. Ton-majstori: S. Friedrich i H. Hegedušić. U glavnim ulogama: V. Kovačić, N. Car, I. Serdar, Z. Vitez, J. Šeb, Lj. Galic, Z. Trach, T. Knezić, P. Kvrgić, J. Matković, M. Kohn, B. Smiljanić, R. Eržišnik, V. Drach (2. svibnja)

— Radio-drama »Revolution number 36« **Ivice Ivanca** u režiji Z. Bajsića. Asistent režije: M. Vučković, muzički suradnik J. Kušelj. Ton-majstor H. Hegedušić. Glavne uloge: R. Eržišnik i U. Kojadinović (3. svibnja)

— Radio-drama »Meštar« **Nedeljka Fabrija** u režiji J. Meštrovića. Muzički suradnik: J. Kušelj, Ton-majstor M. Jurjević. U glavnim ulogama: D. Krča, J. Marotti, Š. Guberina, Z. Madunić i K. Zidarić (4. svibnja)

— Radio-drama »Sanjarenja« **Vojislava Kuzmanovića** u režiji M. Marottija. Muzički suradnik: Aldo Arlavi. Glavne uloge: S. Sokolović i E. Bartolazzi (5. svibnja)

— Mala scena: »Firentinski capriccio« **Ivana Slamniga** u režiji V. Gerića. Asistent režije: B. Vučković, Muzički suradnik: Janko Žganjer, Ton-majstor: H. Hegedušić. Glavne uloge: V. Drach, B. Buzančić, D. Milivojević, N. Rošić, K. Hrs i B. Ivošević (5. svibnja)

— Radio-scena: »Lov« **Stjepana Šešelja** u režiji J. Meštrović. Asistent režije: Z. Prohaska. Muzički suradnik J. Kušelj. Ton-majstor: H. Hegedušić. Glavne uloge: Z. Madunić, I. Fici, Lj. Kapor, A. Dulčić, K. Valentić (6. svibnja).

— Radio-igra: »Dobar naslov — fini krajolik« **Slobodana Šnajdera** u režiji M. Koletića. Asistent režije: B. Švab. Muzički suradnik: Z. Pibernik. Ton-majstor S. Friedrich. U glavnim ulogama: B. Boban, R. Šerbedžija, D. Meštrović, A. Dulčić, B. Smiljanić, Đ. Utješanović, R. Buljan (7. svibnja) (S)

ĐAKOVO — SUBOTICA

Čvršće povezivanje s Hrvatima-Bunjevcima

Prije dva mjeseca Matica hrvatska u Đakovu uspostavila je prvi dodir s Hrvatskim kulturno-umjetničkim društvom »Kolo« iz Subotice, a nakon posjeta predsjednika Matice iz Đakova, Milana Jurića Subotici, 16. travnja su posjet uzvratili predsjednik »Kola« Ivan Stantić i književnik Balint Vujkov. Konkretne su akcije zacrtane: već 12. lipnja »Kolo« će gostovati u Đakovu, a sav je prihod od priredbe namijenjen izgradnji Doma Matice u Đakovu, prvoga takve vrste u Hrvatskoj. Bunjevci-Hrvati sudjelovat će i na smotri folklora »Đakovački vezovi«, početkom srpnja, a ovi će uzvratiti posjet na »Družijanci«, svečanosti završetka žetve, 1. kolovoza u Subotici.
Ugledne goste iz Subotice primili su predstavnici Skupštine općine i društvenih organizacija Đakova.

M. J.

GOSPIĆ

Lički zbornik 1971.

Svotom od 10.000 dinara Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti pomoći će, na zahtjev Ogranka MH, objelodanjivanje ovog zbornika koji će izići na Dan republike, u okviru proslave 30-te obljetnice ustanka u Hrvatskoj. Zbornik će sadržavati priloge istaknutih znanstvenika, kulturnih i društvenih radnika o povijesnim, gospodarskim, zemljopisnim, folklornim, turističkim i drugim značajkama Like.

J. D.

OSIJEK

Mali kulturni mozaik

Razrađen je plan rada Kluba ljubitelja filma za cijelo ljetno razdoblje. U ciklusima će se prikazivati, uz uvodnu riječ, filmovi Eisensteina, Wylera, Fernandela i G. Coopera. Subotom će biti predstave za djecu.

* * *

Mladi osječki violinist Krunoslav Peljhan (klasa prof. J. Škunce) osvojio je na natjecanju učenika glazbenih škola Hrvatske drugu nagradu, nastavivši tako tradiciju osječke glazbene škole »Franjo Kuhač«.

* * *

Iz tiska je izašao drugi ovogodišnji broj »Revije«, časopisa Matice hrvatske; uz pregled mlade hrvatske proze, vrijedna je suradnja pisaca slavonskoga književnog kruga.

* * *

Do kraja svibnja bit će otvorena u Galeriji likovnih umjetnosti izložba »Umjetnost XVIII stoljeća u Slavoniji«, najposjećenija dosad u Osijeku. Po prvi puta su na okupu umjetnine iz većih središta Slavonije, neke po prvi puta uopće dostupne posjetiocima. U lipnju će biti izložba postavljena u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu.

PIRAN i ROVINJ

Sastanak književnika-članova P.E.N. kluba

Na poziv Zajednice P.E.N. klubova Jugoslavije u Piranu i Rovinju se od 7. do 11. svibnja održava sastanak Međunarodne egzekutive koji je, nakon Kongresa na Bledu 1965. godine, prvi međunarodni sastanak pisaca-članova kluba u nas. Očekuje se sudjelovanje 150 književnika iz svijeta i 50 iz SFRJ. Najavili su dolazak i Miguel Asturias, Heinrich Böll, Ervin Fischer, Artur London, Alain Robbe-Grillet, Man Suyin, Gyulla Illyés, Jan Parandowski, Yves Gendou, Josip Vidmar, Ivo Andrić, Blažo Koneski i drugi. Hrvatski centar P.E.N. kluba zajedno je sa Slovenskim centrom domaćin ovog skupa.

I. S.

VARAŽDIN

»Danica« svečano obilježena

Izlazak iz tiska treće knjige reprint-izdanja »Danice ilirske« svečano je obilježen u Varaždinu pod pokroviteljstvom predsjednika Skupštine inž. Vatroslava Bogdanovića, a u organizaciji kulturnih ustanova u gradu i nakladnih kuća »Mladost« i »Liber« iz Zagreba. O značenju Gajeva rada govorio je dr Ivo Frangeš, a istaknuta je vrijednost poslovno-tehničke suradnje »Libera« s Komunalnom bankom Zagreb i izdavačkom kućom »Mladost«. Svečanosti su prisustvovali i tiskarski radnici poduzeća »Ognjen Prica« iz Karlovca.

M. Kraš

VIROVITICA

Stopa do stope — trag

Nakon hrvatskog povjesnika Ferde Šišića nitko se nije sustavno bavio proučavanjem prošlosti Virovitice i njene okoline, posebice u ranosrednjovjekovnome razdoblju. Tu prazninu na neki način ispunit će knjiga dvaju autora, fra B. Cvetkovića i mr D. Kahrića s naslovom »Tragom prošlosti Spišić Bukovice« što ju je, opremljenu s dvadesetak fotografija, kao prvo svoje izdanje objelodanio Gradski muzej u Virovitici.

J. Erpačić

VINKOVCI

Dva koncerta Vice Vukova

U obljetnici oslobođenja vinkovačkoga kraja Vice Vukov je priredio ponajprije koncert u selu Otoku, u kom je nedavno osnovan Ogranak MH. Otočani su gosta dočekali osobitom gostoljubivošću: na ulazu u selo pozvali su ga u seljačka kola ukrašena »ponjavcima«, a na rastanku mu poklonili »otarak« i lijepu, zlatom izvezenu narodnu nošnju.
I na drugom koncertu, u Vinkovcima, popularnog hrvatskog estradnog umjetnika pozdravio je velik broj slušatelja, a primili su ga i predstavnici društveno-političkih organizacija, Općinske skupštine i Kulturno-prosvjetne zajednice.

Priznanja »Matičarima«

Jedanaest je zaslužnih Vinkovčana primilo ovogodišnju nagradu Općinske skupštine u čast Dana oslobođenja, među njima i tri zaslužna člana Matice hrvatske: prof. Dionizije ŠVAGELJ, stručni savjetnik JAZU, predsjednik Ogranka, istaknuti kulturni i znanstveni radnik; Dragutin ŽANIĆ, zastupnik u Saboru i dipl. inž. šumarstva Đuro BABOGREDAC, tehnički direktor DIK »Spačva« u Vinkovcima. **Primivši nagradu od 2000 dinara, prof. Švagelj je obavijestio svečani skup da polovicu svote daje Ligi za borbu protiv raka Hrvatske, a polovicu u ime zajma za tunel kroz Učku, što je popraćeno odobravanjem i pljeskom.**

T. Šalić

ZADARSKI RAZGOVORI

Priredio: S. Lipovčan

HT razgovara s mr Marijanom GRGIĆEM, kustosom stalne izložbe crkvene umjetnosti

»još uvijek dostatno ne znamo što smo bili i što smo stvarali u prošlosti«

MARIJAN GRGIČ završio je Bogoslovski fakultet u Zagrebu, bio profesor teologije u Zadru, jedno vrijeme i rektor Visoke bogoslovske škole u Zadru. Studirao povijest umjetnosti i magistrirao u Londonu; sada je kustos »Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru« koja je osnovana godine 1970. Do sada objavljivao radove s područja srednjovjekovne muzikologije i povijesti umjetnosti, posebice pak obrađivao zadarski srednji vijek, XI i XII stoljeće. Rođen 1929. u Letini kraj Sunje, općina Sisak.

Hrvatski tjednik: Od četiri kapitalna objekta nacionalne kulture u Hrvatskoj, »Stalna izložba crkvene umjetnosti« u Zadru jedini je »u gradnji« — ostali su još na papiru. Što je sve već urađeno?

Marijan Grgić: Dovršene su podrumske prostorije sjevernoga krila koje se gradi iz temelja; zapadni će dio biti samo restauriran. Važno je da smo izišli iz zemlje — to je ono najtže. Daljnji će tijek radova ići, nadamo se, bez nekih poteškoća, pogotovu što je glavnina sredstava obećana za ovu godinu. Nadamo se do kraja ove godine dovršiti sve grube građevinske, i jedan dio obrtničkih radova. Bude li sve u redu, do kraja slijedeće godine moralo bi sve biti završeno. Mi smo ušli u ovaj posao s dobro prostudiranim planom.

HT: Tko sve daje sredstva?

M. G.: Osim saborskog budžeta, tu su sredstva Fonda za naučno-istraživački rad Republičkog fonda za kulturu, a jednim dijelom sredstava sudjeluje i općina Zadra.

Rijetko bogatstvo

HT: Što biste ubrojili u najvažnije izloške?

M. G.: Svakako, predmete umjetničkog obrta u zlatu i srebru, iznimne u povijesti naše umjetnosti i kulture: većina ih potječe iz domaćih radionica i od ruku domaćih majstora, pokrivajući tako jedno kontinuirano razdoblje, barem od kraja XI pa sve do kraja XVIII stoljeća. Potom, vrhunska je kvaliteta predmeta nastalih od XI do kraja XIII stoljeća: Zadar u to doba, kako oni upravo pokazuju, nije bio nikakva »provincija«, od čega se, eto, obično polazi u valorizaciji predmeta. Ovi su predmeti na razini europskoga stvaranja toga vremena.

Nadalje je tu i vrlo važna zbirka naše srednjovjekovne kamene i drvene skulpture, npr. cijela kolekcija koja je nekada pripadala koru zadarske katedrale, raspelo i niz od 10 apostola. Tu je i vrlo važna zbirka umjetničkog veziva: raspolažemo s predmetima od kraja XIII stoljeća koji su također rad domaćih ruku. Tu je glasoviti antependij popa Rađonje, izrađen u samostanu sv. Marije, a kartone je za nj izradio Paolo Veneziano. Visoke su kvalitete izvezene slikarije iz XV stoljeća, dok su veziva iz vremena baroka i rokokoa dokaz jake umjetničke djelatnosti u ovom području.

Posebno bih istakao zbirku čipaka, najbogatiju u Jugoslaviji: oko 120 primjeraka od XVI stoljeća nadalje. U dvije prostorije, najposlije, bit će smještene ikone, slikarije u drvetu, kao npr. čuveni Carpacciov poliptih sv. Martina iz osamdesetih godina XV stoljeća, najstarije njegovo potpisano djelo, kao što je ustanovljeno na izložbi u Veneciji. Potom, u posljednjoj prostoriji, galerija slika (ulja, platno) kasnijih domaćih majstora (Blaž Zadranin, Petar Jordanić, Paolo mlađi, sve do zadarske škole XIX stoljeća).
Dakle, šest osrednje velikih dvorana.

HT: Koja je zadaća Izložbe?

Najstariji u svijetu

M. G.: Prezentirati ovo kulturno blago najširem krugu: izložba će biti opskrbljena i potrebnim katalozima, publikacijama itd., no ima i šire ciljeve. Naime, na zadarskom području, po seoskim crkvama, čuva se mnogo neistraženog i nevaloriziranog blaga, koje bi izložba trebala istraživati, obrađivati, odnosno uvrštavati u svoj fond, s time da oni ne prestaju biti vlasništvo onoga čije su do sada; s druge strane, zadaća nam je istraživanje u arhivskoj građi, kao i istraživanje objekata. U tu će svrhu izložba također organizirati izdavanje posebnih biblioteka koje će iznositi najvrijedniju građu: za ovu godinu planiramo izdavanje kolekcije najstarijih zadarskih časoslova, dvije knjige koje se čuvaju u Oxfordu, i Budimpešti. Prva je pisana za osnivačicu samostana sv. Marije, Čiku, a druga za njezinu kćerku, Većenegu. Prva potječe iz vremena oko 1065., druga oko 1070 godine. To su privatni časoslovi, pisani po ukusu i intencijama naručitelja, dakle ne po nekim crkvenim klišejima; čuvaju mnogo lokalnih podataka, na svoj su način i historijski izvor; to su književna djela na latinskom jeziku koja su niknula na ovom tlu. To je ono najbitnije. Ujedno su, dakako, i bogato iluminirana. Za europsku kulturu važna su stoga što su to najstarije knjige svoje vrste, najstariji privatni časoslovi na svijetu.

M. Krleža o »Zlatu i srebru Zadra«

Fotomonografija ZLATO I SREBRO ZADRA, koja će prikazati riznice Zadra i Nina, izlazi na inicijativu zagrebačkog poduzeća Turist-komerc. Trebala bi se pojaviti na dan oslobođenja Zadra, 30. studenoga ove godine. Uvod, opće vrednovanje, piše Miroslav Krleža, zagrebački majstor forografije mr. Mladen Grčević angažiran je da izradi fotografski dio, a ja sam izradio katalog i obavio izbor materijala. Ona bi bila uvod u jedno slično izdanje o vezivu, kiparstvu, slikarstvu. Edicije su namijenjene široj publici. Ova fotomonografija sadržavat će više od stotinu, snimaka uglavnom u boji. Osim na hrvatskom, monografija će biti tiskana i na njemačkom, francuskom, engleskom i talijanskom jeziku.

Izložba će u mnogome olakšati istraživalački rad jer, kao i na drugim mnogim područjima, mi još zapravo ne znamo tko smo i što smo,.što imamo i što smo radili, nekada, u prošlosti, kao narod. Mislim da zadarski i ninski materijal pruža velike mogućnosti; to je tek načeto, pa je do sada o tome ozbiljnije pisao samo jedan stranac, a poslije rata u nas prof. Petricieli i dr Fisković. No to je tek početak, tek se naslućuju buduća velika djelatnost...

HT: Muzej bi dakle morao biti...

M. G.:... inicijator i organizator toga rada. Uzgred samo, na jednom od najvrednijih predmeta naše zbirke, relikvijaru »Dvanaestoro braće« (Sv. Aroncija) točno stoji da ga je izradio (fecit) majstor iz zadarske obitelji Madijevaca. Kako potječe iz XI stoljeća, to bi zapravo bio naš najstariji poznati majstor. Takvih pitanja ima mnogo.

HT: Očito je da postoji više nego dobra volja grada Zadra da se ovaj posao završi.

M. G.: Moram naglasiti da je cijela stvar »krenula« upravo neobičnim zalaganjem predsjednika općine, Kazimira Zankija. On je dao sve od sebe da to »krene«... tu je dakako i zadarski Fond za kulturu, koji je to primio kao glavni zadatak... Veliku podršku daje Akademija, predsjednik našeg Savjeta je akad. Branimir Gušić, koji od oslobođenja vodi bitku za ovaj Muzej; dakako, i direktor Instituta dr Vjekoslav Maštrović.

HT: Opća je »slika situacije«, dakle...
M. G.:... optimistička, vrlo optimistička.

SV. KVIRIN (XIII st.) Snimio: Mladen Grčević

HT razgovara s drom Stijepom OBADOM, predsjednikom ogranka Matice hrvatske

»utjecaj intelektualaca mora biti veći nego do sada«

DR STIJEPO OBAD, predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Zadru, sveučilišni docent na Općoj povijesti novoga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zadru, rođen je 11. siječnja 1930. u Pridvorju, Konavle kod Dubrovnika. Osnovnu i srednju školu završio je u Pridvorju, Grdi, Dubrovniku i Trebinju, a Filozofski fakultet u Sarajevu. Nakon jednogodišnjeg rada na osmogodišnjoj školi u rodnom mjestu, radi kao asistent u Historijskom institutu JAZU u Dubrovniku. Od godine 1965. radi na Filozofskom fakultetu u Zadru, gdje iste godine doktorira s tezom »Dubrovnik u Revoluciji 1848/49«.

Hrvatski tjednik: Pred kojim neposrednim zadacima stoji Ogranak Matice hrvatske u Zadru?

Stijepo Obad: U izdavaštvu, uz već objavljeni roman »Filip« književnika Ivana Aralice pripremamo, u suradnji s Maticom Hrvatskom u Šibeniku, zbornik o stotoj obljetnici pobjede narodnjaka u Dalmatinskom saboru, a usmenu Zadarsku reviju i tribinu Matice u Zadru željeli bismo osnažiti sudjelovanjem šireg kruga javnih i znanstvenih radnika iz Zadra i drugih hrvatskih središta. Što je vrlo važno, predstoji nam osnivanje povjereništva u sjevernoj Dalmaciji; također ćemo poduprijeti inicijativu Ninjana da se Ogranak osnuje u tom starom hrvatskom gradu. Osobitu pozornost posvetit ćemo povećanju broja članova-radnika, osobito članova suradnika, a pogotovu izvan Zadra, u čemu će nam pomoći povjerenici Matice iz nekoliko mjesta sjeverne Dalmacije. Pored učlanjivanja, oni će prodavati knjige Nakladnog zavoda Matice, reprodukcije, značke itd. Uz pomoć općinskog fonda za unapređenje kulturnih djelatnosti, uređujemo prostorije Matice, kako bi mogle poslužiti svojoj svrsi. Budući da se djelatnost Matice proširila, potreban nam je i poslovni tajnik u stalnom radnom odnosu.

Gotovo svakodnevno – novi članovi

HT: U vezi s izdavaštvom, kad smo njime započeli razgovor, podsjetio bih Vas na mišljenja da bi valjalo mijenjati fizionomiju »Zadarske revije« u smislu onih promjena koje su, s dobrim rezultatima kako se zna, učinjene i u drugim hrvatskim časopisima, poglavito u nekim Matičinim.

S. O.: Od prvoga broja u ovoj godini Revija ima novu naslovnu stranicu, a ranije je uredništvo prošireno s dva člana. Ovih dana održat će se razgovor s javnim i kulturnim radnicima o fizionomiji časopisa. Činjenica je da u Zadru ima više znanstvenih nego književnih snaga, te bi trebalo odlučiti hoće li ubuduće revija imati više znanstveno ili književno obilježje, ili pak i jedno i drugo. Mogu također reći da nekolicina zadarskih znanstvenika najbolje svoje radove tiska izvan Zadra. Svakako, revija po sadržaju treba biti zadarska i hrvatska, u kojoj će se tiskati zreli književni radovi mladih zadarskih pisaca i znanstvenih radnika, ukratko: zadarskog kulturnog kruga koji djeluje u znanstvenim i kulturnim ustanovama.

HT: Još nešto o članstvu: kako, konkretno, povećati njegov broj?
S. O.: Povjerenici i poslovni tajnik promicat će rad i izdanja Matice, učlanjivati ljude, a ovdje u Zadru posebnu pozornost obratit ćemo studentima Fakulteta, Pedagoške akademije i učenicima srednjih škola. Gotovo svakodnevno javljaju nam se novi članovi; također ćemo učlanjivati i pojedina poduzeća, jer to pravilnik dopušta.

HT: Kako bi, u očima predsjednika Ogranka, izgledao spektar onog **važnog** u Zadru u proljeće 1971 godine? Kakav je vaš »pregled« situacije? Koji bi bili elementi sadašnjega trenutka, oni manje poznati?

Prisutnost intelektualaca – jača nego do sada

S. O.: Kad znamo da u ovoj sredini ima preko tisuću učitelja, nastavnika i profesora, dvadesetpet doktora znanosti samo na Filozofskom fakultetu, više od tisuću studenata, više od stotinjak radnika u kulturi, oko šest stotina inženjera i tehničara, te oko stotinu i pedeset liječnika mislim da bi utjecaj tolikog broja intelektualaca morao biti mnogo veći nego do sada. Svi zajedno nismo ostvarili onoliko toga koliko Zadar očekuje od nas.

HT: Na koji način vidite tu pravu nazočnost?

S. O.: Kulturna je klima u Zadru po mom sudu nezadovoljavajuća, iako je u posljednje vrijeme znatno učinjeno. Osjeća se rad Matice i Podružnice Povijesnog društva Hrvatske, dok je djelatnost ostalih strukovnih društava manje-više zamrla. S druge pak strane prazninu u kulturnom životu ispunjavaju gostovanja u kazalištu, koncerti, izložbe, zatim djelatnost RKUD »Petar Zoranić«, glazbene škole i kazališta lutaka, te donedavno javna predavanja u organizaciji Narodnog sveučilišta — s gostima, istaknutim stručnjacima iz Zagreba i Zadra.

HT: Što biste primijetili ocjenjujući život i razvitak Zadra u posljednjih pet-šest godina, koliko u njemu živite i radite? Je li se, i koliko, nešto trgnulo?

S. O.: Mnogo je učinjeno s obzirom na sam izgled grada. Vrijedna su pozornosti ulaganja općinskog i republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti, tako da su Historijski arhiv i Naučna biblioteka dobili prikladne prostorije, obnovljena je zgrada kazališta, a nedavno se pristupilo izgradnji kompleksa samostana svete Marije, gdje će biti smještena Izložba crkvene umjetnosti. To nas zbilja mora veseliti. S druge strane, Zadar je danas važno znanstveno središte, u njemu izlazi više znanstvenih publikacija, vrše se pripreme za otvaranje postdiplomskih studija na odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta itd.

HT: Imate li, kao Zadranin, pred očima nešto što vas u gradu smeta, što bode u oči, po onoj našoj staroj: eto, to nije učinjeno, a svakako bi trebalo!

Nužno je zajedničko nastojanje

S. O.: Možda će vam u prvi čas biti čudno: smetaju mi zidine grada obrasle travom, dračem i drvećem. Uz malo dobre volje i sredstava, one bi se mogle urediti kao što su, primjerice, uređene zidine Dubrovnika. U gradu ima još objekata koji su nedirnuti od bombardiranja, ispucani i poduprti gredama, te i danas, 1971., djeluju kao neposredno poslije rata. Također mi smetaju nazivi ulica na Poluotoku; trebalo bi vratiti stare nazive. Zadar bi morao imati više spomenika i spomen-oznaka s obzirom da je taj grad dao nekolicinu krupnih imena hrvatskoj kulturi.

HT: Velik broj mladih ljudi završava studij u Zadru. Kako ih zadržati u gradu, na kojim radnim mjestima; posebno mislim na one koji se ne mogu zaposliti u raznim gospodarskim granama.

S. O.: Bolji studenti s našeg fakultata svakako bi mogli naći mjesta u već postojećim kulturnim i znanstvenim ustanovama koje oskudijevaju sposobnim kadrovima, no čini mi se važnijim primijetiti kako bi bilo nužno proširiti asistentsku bazu na Filozofskom fakultetu, zbog sve većeg priliva studenata, a i u svezi s razvijanjem seminarske nastave.

HT: Kao jedan od važnih problema u mnogim našim sredinama ističe se nedostatak **sveze** između inteligencije: rijetka su, sporadična **zajednička** nastojanja, osim eventualno na usko-stručnoj bazi: mogli bismo to vezati uz vašu ocjenu da se ne »osjeća« dostatna nazočnost javnih radnika u Zadru.

S. O.: Često govorimo o tome kako se mi još uvijek slabo poznajemo, da ne kažemo, da bježimo jedno od drugih; tog zajedničkog nastojanja, te prisutnosti nema, osobito kada se radi o intelektualcima različitih struka. Mislim, da bi Matica u tome morala odigrati najvažniju ulogu, tj. trebala bi biti središte okupljanja. Namjeravamo prostorije Matice otvoriti prosvjetnim i kulturnim radnicima Zadra koji godinama nemaju svoga kluba.

SV. KATARINA (XV st.) Snimio: Ml. Grčević